

ПРЕДЛОГ

На основу члана 17. став 1. и члана 45. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07),
Влада доноси

Националну стратегију за младе

УВОД

Зашто Национална стратегија за младе?

Израда Националне стратегије за младе у Србији је први корак ка системском решавању положаја младих¹ и један је од приоритета Владе Републике Србије и приоритет Министарства омладине и спорта Републике Србије. Влада Републике Србије и Министарство омладине и спорта сматрају да је неопходно да се израде системска решења за подршку младима у различитим областима друштвеног живота. Обавеза је друштва да уважи младе и да им помогне да искажу и остваре своје могућности на личну и друштвену добробит.

Млади који данас имају 20 година имали су три године када су почели први оружани сукоби на територији бивше Југославије, четири године када су проглашене санкције, седам година у време склапања Дејтонског мировног споразума, једанаест када је бомбардована Србија, а петнаест када је убијен премијер. Они су одрастали у изолацији, без одговарајуће друштвене бриге, преплављени сликама насиља у медијима, затечени у сиромаштву које нису проузроковали. Истовремено, сада се очекује од њих да прођу кроз транзицију, а да у блиској будућности поведу друштво напред. Национална стратегија за младе је потребна и друштвима која су имала мирнији развој, а нашем још више.

Младима је неопходна подршка, поготово зато што није реч само о њиховом бољем животу, већ и о будућности Србије. Системска, организована и стална подршка младима значи квалитетну будућност државе Србије, њен даљи економски развој, повећање natalитета и стварање услова за бољи живот младих како не би тражили своју шансу за пристојан живот у емиграцији.

---

¹ Сви термини употребљени у овом документу који су наведени у мушком роду могу да се користе и у женском роду.

Ко су млади у Србији?

У Националној стратегији за младе, млади су особе узраста од петнаест до тридесет година старости. У Србији има око милион и по младих, што у односу на укупан број становника чини двадесет процената.²

Појам „млади“ описује фазу живота између детињства и одраслог доба. Младост је посебно животно раздобље у којем се, уз биолошко и психолошко сазревање, одвија и процес укључивања појединца у друштвену заједницу. Током тог раздобља, од младих се очекује да развију вештине и способности да би могли да преузму друштвене улоге у свим подручјима људског деловања. Процес укључивања појединца у друштво по правилу траје док се не постигне примерен степен социјалне аутономије, одговорности и самосталности. Тешко је једнозначно одредити и дефинисати узрасну границу младости, те се и формална одређења овог животног раздобља разликују између институција Уједињених нација, Европске уније и националних институција. У свету постоје различите дефиниције узраста младих и сматра се да ниједан други животни период не провоцира толико дискусија о добним границама.

Трајање младости је у ствари социјално, а не биолошки одређено. Школовање је кључни чинилац који скраћује или продужава младост. Младост јесте краћа код оне групе младих који се краће школују, док је дужи пут до одрастања младих који се најдуже школују. У земљама у транзицији, као што је Србија, продужена младост је често ствар принуде. Млади у Србији се залажу да при разматрању њиховог живота горња граница младости буде тридесет година живота.³

Специфичности ситуације у Србији као што су: сиромаштво у друштву, низак проценат запослености младих и изазови са којима се суочавају млади људи у процесу преласка из детињства у одрасло доба захтевају флексибилни приступ. Зато је горња граница младости померена на тридесет година, са пуном свешћу да је у питању веома хетерогена популација која карактеришу различити развојни циљеви у различитим фазама младости.

У односу на основни критеријум одређења младих – узраст - могуће је издвојити више подгрупа младих зависно од контекста и потребе. Наведени циљеви и мере односе се на целокупну популацију младих, а у акционом плану ће се по потреби конкретизовати специфичне активности у односу на три подгрупе младих од 15 до 19 година, од 20 до 24 године и од 25 до 30 година.

1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Стратегија за младе, пре свега, треба да одреди улогу државе према младима, могућу улогу младих према друштву, као и начине за успостављање партнерског односа. Зато је неопходно прецизно дефинисати: права, улоге и одговорности, као и јасне, институционалне механизме који ће младима отворити простор за деловање и помоћи им да нађу своје место у друштву.

Одлике Стратегије су:

- заснована је на договору свих заинтересованих страна;
- препознаје и подстиче даљи развој способности младих; посматра младе као потенцијал;
- дугорочна је, а не везана само за мандат једне владе.

Предуслови за развој националне стратегије за младе били су: широк консултативни процес, истраживања о младима и сарадња између државних органа, невладиног сектора и самих младих. Свака стратегија за младе мора да поштује постојеће потребе младих, али и да буде у контакту са реалним стањем у земљи. У овој стратегији учињени су покушаји да се

² Попис 2002. године, Републички завод за статистику.

³ Конференција Саветодавних одбора, Ваљево, новембар 2007.

укладе потребе младих, специфичности Србије и 11 индикатора политике за омладину коју је препоручио Савет Европе.⁴

За процес израде Стратегије и Акционог плана формирана су следећа тела: Радна група (представници релевантних министарстава); Саветодавно тело; осам тематских група за области које су дефинисане као приоритетне (здравље, безбедност, образовање, запошљавање, активно учешће младих, слободно време, социјална заштита, заштита животне средине и одрживи развој); шест саветодавних одбора (представници: омладинских УГ, локалних самоуправа, медија, пословног сектора, међународних партнера и подмлатка политичких странака) и Тим за подршку.

У току првог круга консултативног процеса одржано је 167 округлих столова у 166 локалних самоуправа на којима је дискутовано о проблемима младих у Србији. Укупно је било укључено 4077 учесника. Овај процес је водило 30 удружења грађана и ресурс центара. Њихов рад је подржавало и пратило 10 удружења грађана, Јединица за подршку и праћење. У другом циклусу консултативног процеса организовано је 7 регионалних конференција за прикупљање коментара и сугестија на Нацрт Стратегије, док су партнерска удружења организовала 170 јавних догађаја. У изради Стратегије, на различите начине, узело је учешћа око 16.000 младих.

Током консултативног процеса и јавне расправе прикупљена су мишљења не само учесника у процесу израде Стратегије, него и мишљења шире јавности преко сајта и директно на адресу Министарства омладине и спорта.

За потребе Стратегије додатно су урађена 2 истраживања о младима: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду спровео је истраживање о слободном времену и свакодневници младих, а ЦЕСИД истраживање о активизму младих.

Стратегија полази од Устава Републике Србије и од циљева дефинисаних у стратешким документима које је донела Влада: *Национална стратегија Србије за приступање ЕУ, Стратегија за смањење сиромаштва, Национална стратегија запошљавања, Национални план акције за децу, Национална стратегија привредног развоја Србије за период од 2006. до 2012. године, Миленијумски циљеви развоја у Србији, Стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији, Стратегија развоја заштите менталног здравља, Национална стратегија за борбу против HIV/AIDS-а, Стратегија подстицања рађања, Стратегија развоја здравља младих, Потребне Републике Србије за међународном помоћи у периоду 2007-2009. година, Стратегија регионалног развоја Републике Србије за период од 2007. до 2011. године, Стратегија развоја стручног образовања у Републици Србији, Стратегија образовања одраслих у Републици Србији, Стратегија развоја социјалне заштите у Републици Србији, Стратегија развоја железничког, друмског, водног, ваздушног и интермодалног транспорта у Републици Србији, Стратегија борбе против трговине људима у Републици Србији, Стратегија подстицања рађања, Стратегија развоја информатичког друштва у Републици Србији.*

У изради ове стратегије пошло се и од међународних докумената: *Универзална декларација о људским правима, Конвенција Савета Европе о људским правима и основним слободама, Светски акциони план за младе од 2000. године па надаље УН, Бели документ Европског Парламента, Европска повеља о учешћу младих у општинском и регионалном животу Конгреса локалних и регионалних власти Европе.*

---

⁴ Peter Lauritzen (2002): Управа за омладину и спорт Савета Европе.

2. ВИЗИЈА, ПРИНЦИПИ И ОПШТИ СТРАТЕШКИ ЦИЉЕВИ

2.1. Визија

Млади у Србији у XXI веку су активни и равноправни учесници у свим областима друштвеног живота и имају једнака права и могућности за пуни развој својих потенцијала. То подразумева њихову активну улогу у породичном животу, образовању, запошљавању, здрављу и укупном друштвеном животу.

Млади стичу нова знања и искуства, друже се и такмиче са својим вршњацима широм света, путују али и враћају се у своју земљу, где активно, одговорно и вредно примењују сва стечена знања и остварују квалитетан живот.

2.2. Принципи Стратегије

Принципи Стратегије произлазе из вредносног система чији су основ Устав Републике Србије, Универзална декларација о људским правима, Конвенција УН о правима детета са Протоколима, Конвенција Савета Европе о људским правима и основним слободама и Међународни пакет о грађанским и политичким правима.

Принципи Стратегије су:

- **Поштовање људских права**

Обезбеђује се да сви млади имају иста права без обзира на пол, расну и националну припадност, религијско и политичко опредељење, сексуалну оријентацију, социјални статус, као и функционалне сметње/инвалидитет. Обезбеђују се равноправне могућности за развој младих засноване на једнаким правима, а у складу са потребама, властитим изборима и способностима.

- **Равноправност**

Омогућава се да сви млади имају право на једнаке шансе, на информисање, на лични развој, доживотно учење, запошљавање у складу са разноврсним сопственим карактеристикама, изборима и способностима. Обезбеђује се поштовање родне равноправности, недискриминације, слободе, достојанства, безбедности, личног и друштвеног развоја младих.

- **Одговорност**

Подстиче се и развија одговорност оних који раде са младима, као и одговорност младих у складу са њиховим могућностима.

- **Доступност**

Препознају се и уважавају капацитети младих као важног друштвеног ресурса и исказује се поверење и подршка њиховим потенцијалима: млади знају, могу, умеју. Омогућава се и обезбеђује доступност свих ресурса младима

Обезбеђују се услови за очување здравља младих и квалитетно спровођење слободног времена. Афирмише се и стимулише постепено увођење и развијање инклузивног образовања на свим нивоима.

- **Солидарност**

Развија се интергенерацијска солидарност и улога младих у изградњи демократског грађанства. Подстичу се сви облици вршњачке солидарности, подстиче се култура ненасиља и толеранције међу младима.

- **Сарадња**

Подржава се и обезбеђује слобода удруживања и сарадња са вршњацима и подстиче интергенерацијска сарадња, на локалном, националном и међународном нивоу.

- **Активно учешће младих**

Обезбеђују се права, подршка, средства, простор и могућност како би млади учествовали у процесу доношења одлука, као и у активностима које доприносе изградњи бољег друштва.

- **Интеркултурализам**

Омогућава се поштовање различитости у свим областима људског живота, толеранција, као и афирмација уметничких и креативних приступа усмерених на неговање и развијање интеркултуралног дијалога међу младима.

Промовише се дијалог као процес у којем млади јачају своју спремност, разумевање и уважавање различитости, као и неговање заједничких вредности.

- **Целоживотно учење**

Промовише се целоживотно учење у којем се афирмишу знање и вредности и омогућава стицање компетенција. Обезбеђује се повезивање формалних и неформалних облика образовања и развијање и успостављање стандарда у образовању.

- **Заснованост**

Обезбеђује се да сви стратешки концепти, принципи и активности који се односе на младе буду засновани на утемељеним и релевантним подацима и резултатима истраживања о младима.

2.3. Општи стратешки циљеви

Полазећи од визије и принципа Стратегије и уз уважавање мишљења која су млади и остали учесници изнели током консултативног процеса, дефинисани су циљеви Стратегије.

Наведени циљеви обухватају оне области које су сви учесници консултативног процеса истакли као посебно важне за укупан живот младих у Србији. Ови циљеви нису рангирани по степену важности.

Општи стратешки циљеви:

- **Подстицати младе да активно учествују у друштву;**
- **Развијати сарадњу младих и обезбеђивати услове за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима;**

- **Изграђивати систем информисања младих на свим нивоима и у свим областима;**
- **Обезбеђивати остваривање права на једнакост шанси свих младих у друштву, а посебно младих који живе у тешким условима;**
- **Подстицати и вредновати изузетна испољавања и постигнућа младих у различитим областима;**
- **Унапређивати могућности за квалитетно провођење слободног времена младих;**
- **Развијати отворени, делотворни, ефикасни и праведни систем формалног и неформалног образовања који је доступан свим младима и који је у складу са светским трендовима у образовању и контекстом образовања у Републици Србији;**
- **Подстицати и стимулисати све облике запошљавања, samozapoшљавања и предузетништва младих;**
- **Унапређивати безбедност младих;**
- **Чувати и унапређивати здравље младих, смањивати ризике и водеће поремећаје здравља и развијати здравствену заштиту прилагођену младима;**
- **Оснаживати младе за иницијативе и активности које су у складу са основним циљевима одрживог развоја и здраве животне средине.**

Имплементација свих циљева оствариваће се у складу са наведеним принципима и подложна је праћењу, вредновању и унапређивању.

3. ПРИКАЗ СТАЊА У ОДНОСУ НА ОПШТЕ ЦИЉЕВЕ СТРАТЕГИЈЕ

Не постоје систематична, свеобухватна, кохерентна истраживања која доприносе разумевању позиције и проблема младих у Србији.

Приказ стања рађен је на основу расположивих истраживања и релевантних податка, као и истраживања које је иницирало Министарство омладине и спорта Републике Србије, као и у односу на опште циљеве Стратегије и исходе консултативног процеса .

3.1. Активно учешће младих у друштву

Од младих у Србији се очекује много, пре свега, да буду носиоци новог европског духа промена, да буду у првим редовима транзиционих збивања и да активно допринесу процесима одлучивања, али у исто време одлуке о њиховим животима се доносе негде другде⁵.

Смислено учешће младих у друштву захтева сигурно, пријатељско и подстицајно окружење које омогућава младима да учествују у процесу доношења одлука које директно утичу на квалитет њиховог живота и развој друштва у целини. Овај процес треба да се заснива на обавештености о могућностима које су у окружењу. Подаци о различитим облицима учешћа младих у друштву јесу разнородни и несистематизовани. Недостају, такође, информације намењене младима о могућностима, релевантним активностима, организованим догађајима и других важним аспектима из њиховог живота. Ови проблеми указују на чињеницу да млади већ годинама представљају једну од највећих маргинализованих група у нашем друштву а њихово активно учешће није било тема интересовања и истинског ангажовања носилаца власти у Србији.

Култура активног учешћа. На основу резултата истраживања, већина младих себе види као заинтересоване (70%) и способне (76%) за решавање проблема, а само је трећина младих (32%) барем једном узела учешће у акцији којом је решаван неки локални проблем⁶. Када је у питању учешће младих у раду неких организација и институција, више од 90% испитаника није члан/чланица ниједне политичке странке, ниједне организације удружења грађана (92%), не припадају црквеним организацијама (88%), ни неким од хобистичких организација (96%), ни културно уметничким друштвима (87%), нити организацијама грађана (90%). На основу наведених података, стиче се утисак да је култура активног учешћа младих у друштву данас недовољно развијена иако су управо млади у недавној прошлости били кључни у мобилисању других грађана и развоју свести о потреби за променама (студентски протести: 1992⁷, 1996/97⁸, демократске промене 2000). Млади у данашњем окружењу, суочени са ограниченим простором, могућностима и подршком за учествовање, недовољно препознају своју улогу у друштву. Ипак, наведени подаци само делимично говоре о култури активног учешћа.

⁵ Храбра нова генерација, Млади у Савезној Републици Југославији, Чињенице и препоруке (2002), Београдска канцеларија UNICEF-а

⁶ Испитивање положаја и потреба младих Србије у локалним заједницама (2002), УГ Грађанске иницијативе

⁷ Кузмановић, Б. и сар. (2003). *Студентски протест 1992*. Београд, Институт за психологију и књижара Плато.

⁸ Група аутора (2003). *Студентски Протест 96/97*. Психолошка истраживања 13. Београд, Институт за психологију.

С једне стране подаци говоре да велики број младих не учествује у процесима доношења одлука, а са друге - очигледна је чињеница да ипак постоји значајан број младих који веома компетентно учествују у процесима доношења одлука и развоју националних и локалних политика. Најбољи пример за то су активности које су омладинске групе и организације које се баве младима у оквиру Коалиције младих Србије спровеле у периоду од 2003. до 2007. године, што је у великој мери резултирало формирањем садашњег Министарства омладине и спорта, као и појединачних тела на локалном нивоу у градовима Србије.

Волонтеризам. У Србији не постоје специфични извори информација о броју волонтера, волонтерских програма нити о учешћу младих у волонтерским активностима.

У Србији не постоји пропис који на општи начин регулише питање волонтерског рада. Поједини прописи уређују питања у вези са добровољним радом, али не постоји пропис који би такав рад регулисао на општи начин. Законом о раду предвиђена је могућност закључивања уговора о стручном оспособљавању и усавршавању као вида волонтерског рада, а у циљу обављања приправничког стажа и полагања стрчног испита, односно ради стручног усавршавања, стицања посебних знања и способности за рад у струци и специјализације.

Радна група која се бавила и питањима учешћа волонтера у раду удружења грађана у Србији у оквиру Иницијативе за законско регулисање статуса волонтера у Србији урадила је истраживање⁹ према коме се може закључити да већи део популације волонтера чине млади, при чему је учешће жена заступљено у већој мери. Значајан број удружења грађана ангажују волонтере по потреби (41%), у појединим организацијама су сви волонтери (27%), а једна четвртина испитаних организација волонтере ангажује у скоро свим пројектима (24%). Најчешће навођени разлози за волонтирање, међу младима су: задовољство у обављању заједничких активности, дружењу, провођењу слободног времена, потреба за самопотврђивањем и осећањем корисности, као и задовољство послом.

Као важни демотивишући фактори волонтирања су: страх од злоупотребе и манипулације, губитак мотивације, страх од неуспеха и процена да волонтери добијају ситне, безначајне послове, што често одговара реалности. Многи млади сматрају да нико не жели да чује њихово мишљење, и уверени су да ће их старији ометати у раду. Ипак, као посебан разлог за неволонтирање млади често наводе да их никада нико није позвао и питао да се укључе у било какву активност.

Резултати истраживања Института за психологију¹⁰ показују да је највећи број средњошколаца учествовао у хуманитарним акцијама скупљања новца (45.5%) и скупљања одеће и обуће за угрожену децу (42.5 %), а потом у акцијама чишћења: школског дворишта (35.7 %), околине у којој живи (15.9 %) и активностима скупљања старог папира (24.1 %). Мали број младих био је укључен у акције које се односе на бригу о животињама и активности добровољног давања крви. Млади износе да се не укључују у волонтерске акције најчешће јер се оне не организују у њиховој средини, јер немају времена и зато што нису на време информисани.

Мобилност (покретљивост). Лоша материјална и социјална ситуација младих, непостојање адекватне инфраструктуре, спорост реформи у друштву и ограниченост слободе кретања у региону¹¹ допринела је ширењу ксенофобије и резултирала незаинтересованошћу једног броја младих. Са друге стране, ова ситуација је допринела великој заинтересованости знатно већег броја младих не само ка покрељивости из мањих средина у веће и према другим државама у циљу образовања, културне размене, туризма, међународне сарадње, него и ради сталне промене боравка.

Иако је преко 80% младих спремно да оде на путовање, четвртина њих у протеклих пет година није имала прилику да оде на летовање, а више од две трећине испитаника није могло себи да обезбеди одлазак на зимовање. У Србији свега 15% младих путује ван земље редовно, у просеку једном годишње, а чак 49%, није било ниједном у иностранству у последњих пет

⁹ Волонтери, извор хуманизма, толеранције и друштвеног богатства (2005), International Center for Not-for-Profit Law

¹⁰ Институт за психологију (2007). *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена.*

¹¹ Акциони план политике за младе у Војводини (2005), Покрајински секретаријат за спорт и омладину партнерству са Омладинским саветом Војводине

година¹². Када је у питању средњошколска популација, према новијим истраживањима у последње две године нигде није путовало 24% средњошколаца. У иностранство ниједном није путовало 44% средњошколаца, 15% је путовало једном, два или три пута 17% а више од 3 пута 23% (под иностранством се нису подразумевале земље бивше СФРЈ)¹³.

За разлику од Београда и Новог Сада, у којима долази до највећег прилива становништва, неки делови Републике имају проблем сталног осипања становништва. Од 166 локална самоуправа у Србији свега 28 њих забележило је благ пораст броја становника у последњих неколико година¹⁴. Овај тренд се наставља тако да већина младих из мањих средина жели да напусти своје место становања уколико им се за то укаже прилика (80,5% младих из Лесковца, Врања и Врањске Бање), пре свега, због бољег стандарда, сигурније будућности, запослења и образовања¹⁵. Од укупног броја оних који будућност везује за сеобу, 52% има на уму иностранство, 35% мисли на селидбу унутар земље, а 13% се не изјашњава о томе где би се селило.

Много је особа које су напустиле Србију у последњих десетак година. У дилеми између тражења излаза у својој земљи и тражења решења у другим земљама, код знатног броја младих превагнула је жеља за животом негде другде. У првој половини деведесетих, две трећине младих желело је да напусти земљу, а према истраживању из 2003. године, сваки други¹⁶. Ови млади у својим срединама не налазе могућности да се развију, организују добар живот, нађу посао и обезбеде сигурну будућност. Када се узму у обзир постојећи демографски трендови, и потреба за развојем економије засноване на знању, јасно је да ће трајни одлазак младих људи имати озбиљне последице на развој земље.¹⁷

На покретљивост младих утицали су материјални услови и строг визни режим. Процес усклађивања наших прописа са међународним стандардима тече веома споро (Болоњска декларација, Лисабонска конвенција, итд.), као и учешће у међународним програмима размене (Млади у акцији, ERASMUS, итд.). У 2008. години започиње примена нове визне политике, која је резултат споразума Србије и Европске Уније, којом би процедура добијања визе за студенте, активисте цивилног друштва и запослене у удружењима грађана требало да буде олакшана.

Посебно су отежани услови за мобилност појединих група младих, пре свега, за сиромашне и незапослене младе и избегла и интерно расељена лица.¹⁸

3.2. Институционални оквир за сарадњу, организовање и учествовање младих у доношењу одлука

У Србији још увек не постоје механизми за учешће младих у доношењу одлука органа локалне самоуправе и државне управе, иако су стандарди омладинске партиципације утврђени бројним документима на нивоу Савета Европе и Европске уније.

Омладинске организације су најзначајнији облик сарадње младих. Ове организације су од две хиљаде године имале недовољан утицај на доношење битнијих одлука у друштву. Најзначајнији утицај везан је за формирање Министарства омладине и спорта, које је настало и као резултат активног четворогодишњег заговарања младих у оквиру Коалиције младих

¹² УГ Грађанске иницијативе (2002): Испитивање положаја и потреба младих Србије у локалним заједницама.

¹³ Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*.

¹⁴ Никитовић, В. (2007): Центар за демографска истраживања Института друштвених наука, Чланак у дневном листу Политика, 28.10.2007

¹⁵ CARE International Канцеларија у Србији (2006): Истраживање о проблемима и потребама младих људи на подручју Лесковца, Врања и Врањске Бање.

¹⁶ Пејић Владимир (2003): Young people in Serbia – attitudes, moral values and perspectives, South-East Europe Review

¹⁷ Баришић, С. (2003): Истраживање о младима, чланак на основу истраживања "Статус и улога омладине на прелазу векова. Потонути или пливати у таласима транзиције. Од жртвоване генерације крајем осамдесетих и у деведесетим, до генерације која учи да плива почетком новог века", Центар за проучавање алтернатива

¹⁸ UNFPA (2007): DRAFT Report, Young People in Serbia: their situations, needs and the prospects for youth policy development

Србије, других удружења грађана и подмладака политичких странака. Значајнији помак у омладинској партиципацији у одлучивању постигнут је и на високошколским установама, увођењем тзв. „болоњских“ стандарда. Студенти су учествовали у изради законске регулативе из области високог образовања, студентског стандарда и студентског организовања и имају своје представнике у свим органима универзитета, чији је задатак да заступају студентске интересе.

У периоду од 2003. године, у оквиру кампање заговарања на локалном нивоу, започело са са активним трагањем за могућим институционалним решењима које су донеле локалне самоуправе који би допринели побољшању положаја младих у тим срединама. Резултат су спорадично формирана локална тела у појединачним локалним самоуправама (Панчево, Ариље, итд). Посебно су значајне активности Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, који од 2002. године активно спроводи мере за унапређење положаја младих у Војводини кроз реализацију Акционог плана политике за младе у АП Војводини. Ипак, не постоји систематски приступ и могућности за младе да буду део процеса, и да доносе одлуке.

Консултативни процес израде ове Стратегије представља институционални покушај да се млади укључе у процес одлучивања о сопственој будућности, као и о будућности нових генерација младих.

Организовање. Генерално постоје две групе организација младих: оне које су створили млади људи око одређене теме и оне чији је фокус рада на младима, али у свом чланству немају само младе. На основу података ЦРНПС¹⁹ 138 организација удружења грађана је навело да је њихово подручје деловања омладина и студенти. Међутим, тачан број организација које се баве младима није могуће установити јер не постоји јасна класификација „омладинских удружења“. Од овог броја 60 организација су студентске, 43 су организације локалног карактера, а постоји и већи број регионалних и географски одређених организација, организација националних мањина, организација особа са инвалидитетом, организација незапослених, као и других специфичних удружења. Треба имати у виду да неке организације које се баве младима нису изабрале ово подручје деловања у регистру ЦРНПС-а иако у пракси раде много са младима и за младе.²⁰

Одредбама Закона о изменама и допунама закона о основама система образовања и васпитања из 2004. године предвиђена је слобода удруживања у различите групе, клубове и организовање ученичког парламента тако да данас у великом броју школа у Србији постоје ученички парламенти. Ипак, постоје битни проблеми у функционисању ових парламената због недовољно јасно дефинисане улоге, права и обавеза, као ни оквира за рад. Иако велики број ученика (96%) зна за постојање Парламента у њиховој школи, само 21% зна чиме се ученика (96%) зна за постојање Парламента у њиховој школи, само 21% зна чиме се Парламент бави, 50% је делимично упознато, док 25 % не зна чиме се бави парламент. Према истраживањима 88% ученика није активно у раду Парламента.²¹

Парламенти нису препознати од стране професора и родитеља као легитиман и важан вид ученичког организовања. Мишљење парламента врло често се не уважава и не схвата озбиљно. Ученик је у школском одбору само у функцији посматрача, са могућношћу коментарисања, али без икакве могућности одлучивања. Ова пракса демотивише ученике, јер они саветодавну функцију не виде као довољну да би нешто променили. За активности парламента нису предвиђене било какве финансије ни у школском, ни у општинском буџету.²²

Када је у питању структура омладинских удружења с обзиром на пол, учешће младих жена је високо. У Студенској унији Србије, која се састоји из организација чланица, нема индивидуалног чланства али интервјуисани тврде да постоји родна равноправност и да је састав чланства око 50% жена и 50% мушкараца²³. Ипак, мора се закључити да осим мишљења појединаца готово да и нема издвојених података о учешћу младих жена у омладинским

¹⁹ Центар за развој непрофитног сектора

²⁰ Директоријум Невладиних организација, <http://www.crnps.org.yu/direktorijum> (12. Новембер 2007)

²¹ ЦЕСИД (2005): Развој и ангажман младих у локалној заједници: Ученички парламент – први корак ка демократији

²² ЦЕСИД (2005): Развој и ангажман младих у локалној заједници: Ученички парламент – први корак ка демократији

²³ Bigini, S. (2007): Report on youth and youth policy in Serbia, UNIFEM, Programme office in Belgrade

удружењима, тако да се не може са сигурношћу донети закључак о постојању родне равноправности. Приметно је, на пример, одсуство жена на челу различитих омладинских удружења. Упадљиво је одсуство младих жена у престижним доменима, као што је међународна омладинска сарадња. Јавно мњење и доносиоце политичких одлука одликује дубоко неразумеваше овог проблема.²⁴

Одлучиваше. У Србији још увек не постоје механизми за учешће младих у доношењу одлука органа локалне самоуправе и државне управе, иако су стандарди омладинске партиципације утврђени бројним документима на нивоу Савета Европе и Европске уније. Од демократских промена у Србији до 2007. године једино државно тело које је матично одређено да се бави питањима младих био је Сектор за младе у оквиру тадашњег Министарства за просвету и спорт Републике Србије (2002 - 2003. године) који је и укинут већ након почетних корака у стварању услова за формирање Стратегије за младе.

Немогућност утицаја на доношење одлука у установама које се баве младима и у институцијама власти, изазива неповерење према институцијама и резултује искључивашем младих из јавног живота. Истраживаше Грађанских иницијатива показује да чак 64% младих верује да би својим учествовашем, иницијативом и саветима могло да допринесе решавању проблема младих. Када су у питању разлози за неукључиваше у неке од организација, неуважаваше мишљеша младих се издвојило као битна препрека.²⁵

Битан проблем омладинских удружења јесте и фрагментираност и недостатак сарадње. Омладински савет Србије, који је требало да наткриљује све омладинске организације и да заступа интересе младих на националном нивоу, одавно не функционише. Остале постојеће омладинске организације нису довољно умрежене, нити међусобно интегрисане. Зато је њихово деловаше ограничено и усмерено на веома мали број младих људи²⁶. То угрожава снагу омладинских удружења и ограничава репрезентативност омладинских ставова на свим нивоима друштва.

3.3. Информисаше младих

Полазећи од става да је недовољна информисаност младих препозната као важан проблем, ова Стратегија дефинише благовремено и свеобухватно информисаше младих као битан предуслов за успешно оствареша свих циљеша Стратегије.

Када је реч о начину информисаша, као и у општој популацији, тако је и међу младима од 15 до 30 година телевизија најзаступљенији медиј²⁷. Редовно или повремено, овај медиј прати чак 80% младих. Новине се налазе на другом месту, а информисаше путем расправа и дискусија (неформални канали комуникације) на трећем. Радио прати око 40% младих, док јавна предавања и трибине прати релативно мали број испитаника.

Истраживаша показују да млади у Србији углавном не прате дневне и политичке догађаше путем медија. Млади готово да не гледају политичке емисије и информативни програм, а чак 57,3%²⁸ младих готово уопште не прати вести. То говори о пасивном односу младих према амбијенту који их окружује и који креира њихове животне могућности, али говори и о односу медија према младима.

Телевизија је главни извор информативних и културних садржаја младих. Пред телевизором се седи сатима (44% младих радним данима гледа телевизију 1-3 сата, а 29% гледа

²⁴ Београдска канцеларија UNICEF -а (2002): Храбра нова генерација, Млади у Савезној Републици Југославији, Чињенице и препоруке

²⁵ Марковић, Ј. и Кијевчанин, Ј. (2004): Проактивни капацитети младих; Публикација: Млади загубљени у транзицији, Центар за проучаваше алтернатива

²⁶ Акциони план политике за младе у Војводини (2005): Покрајински секретаријат за спорт и омладину партнерству са Омладинским саветом Војводине

²⁷ ЦеСИД (2008): *Лични и друштвени активизам младих у Србији.*

²⁸ На пример: Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена.*

3-5 сати)²⁹. Висока гледаност указује на посебну одговорност телевизија у погледу квалитета програма који млади највише гледају, култивисању вредности и развијању свести младих.

Око 18% средњошколаца у Србији гледа научно популарне програме којима се промовише наука и истраживачки приступ проблемима и феноменима из живота. Популарност ових канала изгледа још већа уколико се сагледа у светлу чињенице да 44% младих у својим домовима нема кабловску телевизију.

Радио је присутан у животу младих, али највише за слушање музике. Релативно висок проценат младих прати спортска дешавања, сваки пети средњошколац слуша квизове, а вероватно и учествује у њима. Популарност радио програма међу средњошколцима вероватно може да објасни употреба мобилних телефона, јер према подацима из овог истраживања, 34% средњошколаца слуша радио програме преко мобилног телефона.

У савременом свету, информатичке технологије постају све значајнији извор за стицање информација. Доступност компјутера и ниво информатичке писмености у Србији има динамичан раст³⁰, иако је то још увек далеко испод нивоа Европске уније и у великој мери одређено социо-економским статусом породице и средине. Један од индикатора информатичке писмености је доступност компјутера код куће и у школи. У Србији је компјутер код куће доступан великом броју ученика средњошколског узраста (85% по подацима истраживања Института за психологију), док могућност свакодневног коришћења компјутера у школи практично не постоји. Половина ученика компјутер може да користи само на часу, што је једном недељно, а једна трећина (32,3%) нема ни наставу информатике. Веома мали број младих овог узраста (3,9%) има завршен курс компјутера, што значи да се обучио раду са компјутером на систематичан начин. Другим речима, млади савладавају компјутерске вештине углавном самоуко: самостално или у друштву вршњака. Самоуконост подразумева да се знања потребна за рад на рачунару стичу несистематски. Поред тога, компјутер се претежно користи за забаву: играње игрица (38,5% младих игра игрице свакодневно) и скидање музике или филмова (27,5% то ради свакодневно). Истовремено, чак 40% младих нема прикључак за интернет. Велики проценат младих не користи компјутер за писање и/или цртање и графичко приказивање, чак 80% готово никад не користи образовни софтвер, а 66,1% не користи електронску пошту. Укратко, информатичка писменост је још увек на ниском нивоу и има много простора за њено унапређивање.

3.4. Животне шансе свих група младих и ризици од социјалне искључености и неједнакости

Млади нису хомогена група, колико год да се чини да «деле заједничку судбину».

Када говоримо о младима, мислимо на популацију између 15 и 30 година, која обухвата различите групе младих. За однос државе према младима и за ову Стратегију посебно је важно да узме у обзир и уважи разлике које постоје у шансама за развој и живот различитих група младих. У прегледу и анализи стања неопходно је уважити неједнаке животне шансе осетљивих група младих и могуће ризике социјалне искључености и неједнакости оних који живе у посебно тешким условима или пак у удаљеним и забаченим крајевима.

У Србији постоје и регионалне разлике које се огледају у могућностима за образовање и запошљавање младих, као и у доступности културних и спортских садржаја.

Постоје различите осетљиве групе младих³¹.

Млади угрожени сиромаштвом. Готово сви млади у Србији у некој мери трпе последице сиромаштва у друштву: у свакодневном животу, у оквиру образовања, у ограниченим могућностима да квалитетно проведу своје слободно време, у остваривању својих права на здравствену и социјалну заштиту итд. Посебно су угрожени млади који живе у

²⁹ Цветичанин, П. (2005): *Културне потребе, навике и укуси грађана Србије и Македоније*, Одбор за грађанску иницијативу, Ниш

³⁰ OECD (2004): *Learning for Tomorrow's World: First Results from PISA 2003*, Paris: OECD

³¹ У Стратегији се појам осетљиве групе младих односи на све категорије младих који су осујећени или онемогућени да остварују своја права (нпр. млади са инвалидитетом, млади Роми, сиромашни млади)

сиромаштву. У нашој средини се здравље осетљивих група младих не прати посебно, мада поједина истраживања указују на већу угроженост њиховог здравља у односу на просечну популацију и мању приступачност здравственој заштити³².

Свега 74% младих свакодневно има сва три obroka. Само 37% младих размишља о свом здрављу при избору начина исхране. Редовност одржавања хигијенских навика (туширање и прања зуба) међу младима у Србији је опала 2006. године у односу на 2000. и мање је изражена у популацији оних који живе у сиромаштву³³. И даље је мали број интервенција и програма намењен посебно осетљивим групама младих. Процент оних који имају неки облик хроничне болести је по правилу већи међу сиромашним групама него међу оним који живе са месечним примањима изнад линије сиромаштва. Ова разлика је нарочито уочљива када се посматрају хроничне болести које доводе до неких облика дуготрајније неспособности – инвалидитета (20% међу људима који живе у сиромаштву и 7% међу онима који живе изнад линије сиромаштва). У једном делу популације младих, који живе са инвалидитетом или имају друге развојне тешкоће, постоји нагомилавање неповољних услова у смислу додатног деловања фактора сиромаштва.

У старосној структури, млади корисници материјалног обезбеђења од 16-30 година учествују са 17,2%. Просечан износ материјалног обезбеђења по породици је око 58 евра. Чињеница да је значајан број породица вишегенерацијски корисник овог права, један је од показатеља репродукције сиромаштва и недовољно ефикасног система који не успева да спречи дуготрајну зависност од социјалних служби. Изостанак мера активне политике у запошљавању корисника материјалног обезбеђења, условљава да највећи број радно способних младих средства за живот обезбеђује у сфери сиве економије.

Сви грађани Србије под једнаким условима и околностима остварују право на услуге социјалне заштите. Услед незадовољавајућег материјалног положаја, млади из осетљивих група, пре свега из ромске популације, чешће се јављају као корисници система социјалне заштите.

Младе Ромкиње и Роми. Млади Роми и Ромкиње који чине, према подацима и проценама Републичког завода за статистику, у популацији младих од 15-20 година 5,7%, упадљиво су мање обухваћени на свим нивоима школовања од њихових вршњака у општој популацији. Основну школу, од деце евидентиране у ромским насељима, похађа 66,2% (наспрам 94,4% остале деце у Србији), а велики број рано напушта школовање (посебно девојчице), у средњу школу уписује се свега 14,1% младића Рома (наспрам 82,4% осталих) и 5,9% девојака Ромкиња (наспрам 88,9% осталих). Међу онима који накнадно (друга шанса) завршавају основну школу, такође је највише Рома (8,5% мушкараца и 8,6% жена). Међу уписаним студентима је веома мали број Рома (2006/2007. године износи око 0,06%). Један део проблема у образовању младих Рома је рано улажење у брак. Овоме треба додати очекивано отежавање ситуације доласком већег броја Рома у оквиру реадмисије (извештај UNDP-a). Укључење Рома у образовни систем и обезбеђивање континуитета образовања за све младе Роме, иако већ присутно као циљ у акционом плану Декаде Рома (2005-2015), мора бити подржано и у овој Стратегији. У циљу унапређивања положаја Рома Влада је донела и акционе планове из области становања, здравства и запошљавања а у току је рад на доношењу свеобухватног стратешког документа и акционих планова за друге релевантне области.

Услед непостојања ажурних података на националном нивоу о статусу на тржишту рада младих Рома, навешћемо податак који се односи на целу ромску популацију. Наиме, стопа незапослености Рома је висока и износи око 39%, при чему 2/3 незапослених лица ромске националности никада није имало посао³⁴. Надаље, обухваћеност Рома мерама активне политике запошљавања није задовољавајућа, с обзиром на њихов веома тежак социо-економски положај у друштву и неадекватну образовну структуру која их спречава у бржем проналажењу запослења. Као илустрацију наводимо податак Националне службе за

³² Влада Републике Србије. Национални миленијумски циљеви развоја у Републици Србији. Београд: 2006

³³ Министарство здравља Републике Србије. Истраживање здравља Републике Србије – 2006. година. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2007.

³⁴ UNDP (2006), *At Risk: The Social Vulnerability of Roma, Refugees and IDPs in Serbia*, стр. 6.

запошљавање (НСЗ) да је у 2007. години било планирано да се у програм функционалног основног образовања одраслих укључи 180 Рома.

Млади са инвалидитетом. У Републици Србији живи између 700.000 и 800.000 особа са инвалидитетом, од чега је 20,6% оних који су млађи од 24 године. Подаци из три одвојена истраживања³⁵ говоре да највећи број особа са инвалидитетом завршава школовање на нивоу средње школе (у укупном узорку особа са инвалидитетом то износи 62,9%), док их је на високим школама и основним студијама знатно мањи број (25,5%). Такође, значајан број младих из ове групе завршава школовање у специјалним школама. У поменутиим истраживањима је назначено да дискриминација према овој групи младих још увек постоји, иако је сада мања.

Особе са инвалидитетом су у веома тешком социо-економском положају, због тога што се споро запошљавају, и поред свих програма које је НСЗ увела да би се особе са инвалидитетом лакше укључивале на тржиште рада. Истраживања показују да су основни разлози њихове недовољне социјалне укључености физичке препреке и неприхватање од стране околине.³⁶ Међутим, и поред тога, особе са инвалидитетом су веома расположене да се запосле, а нарочито млади од 19 до 24 године, али их у томе спречава застарелост образовног система, који кроз специјалне школе нуди занимања за којима више не постоји потреба на тржишту рада.³⁷ С обзиром на чињеницу да не постоји прецизан број младих особа са инвалидитетом у Србији, веома је тешко израчунати стопу незапослености. Међутим, на основу изјашњавања кроз анкету процењује се да је само око 13% особа са инвалидитетом запослено.³⁸ Према неким истраживањима стопа запослености особа са инвалидитетом је 20,7%, што је 2,5 пута ниже од просека у чланицама ЕУ - 25.³⁹

Не располаже се ни тачним бројем младих особа са инвалидитетом које су укључене у програме запошљавања код НСЗ посебно намењене овој категорији лица. Током 2007. године, у програмима новог запошљавања које спроводи НСЗ укупно је учествовало 616 особа са инвалидитетом, од којих је 311 лица добило запослење по основу опремања радног места, а 305 кроз субвенционисање зарада. На основу мере исказане кроз члан 45. Закона о изменама и допунама Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање, запослило се 58 особа са инвалидитетом млађих од 30 година. Према подацима из 2006. године укупно 100 особа са инвалидитетом се запослило посредством програма samozapošljavanja.

Међу корисницима система социјалне заштите регистровано је 5512 малолетника ометених у менталном, 3484 ометених у физичком развоју и 1958 са комбинованим сметњама, који у зависности од потреба остварују права на: додатак за помоћ и негу другог лица, помоћ за оспособљавање за рад, смештај у установу социјалне заштите или другу породицу, право на помоћ у кући и дневни боравак.

У Србији постоји пет установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју. Одликује их велики број корисника (од 300 до 650), деце, младих и одраслих у распону од 4 до 50 и више година, који је већи од броја предвиђеног нормативима и стандардима. Услед непостојања одговарајуће мреже услуга, домови за децу и младе временом постају и институције за одрасле. Већина корисника читав живот проведе у институцији, изолована од природног окружења. Породични смештај за младе ометене у развоју није довољно развијен. Највећи број оних који не могу да остану у природној породици, живот наставља у институционалном окружењу. Припремљена је нова мрежа установа социјалне заштите и

³⁵ Публикације: Хендикеп је питање људских права, 2006; Положај младих са хендикепом у средњем образовању, 2007; Промоција инклузивног високог образовања у Југоисточној европи, 2006

³⁶ UNDP (2007), *Усклађивање јаза између политике и праксе: сервиси социјалне заштите намењени особама са инвалидитетом*, материјал у штампи.

³⁷ Центар за развој инклузивног друштва и Центар за мониторинг и евалуацију (2007), *Истраживање о запошљавању и samozapošljavanju особа са инвалидитетом у Србији*.

³⁸ UNDP (2007), *Усклађивање јаза између политике и праксе: сервиси социјалне заштите намењени особама са инвалидитетом*, материјал у штампи.

³⁹ Истраживање о запошљавању и samozapošljavanju особа са инвалидитетом у Србији“ Центар за развој инклузивног друштва и Центар за мониторинг и евалуацију, Београд 2007.

предузете су одређене мере у циљу санирања стања у установама за смештај деце ометене у развоју али се оне морају интензивирати.

Иако је законом гарантовано, право на помоћ у кући и дневни боравак се не остварују у многим локалним самоуправама. Помоћ у кући је углавном намењена старијим особама, док се ретко проширује и на особе са инвалидитетом. Услуге дневних боравака су мање заступљене од помоћи у кући и ретке су општине које их реализују. Недостатак одговарајућих услуга чини да млади ометени у развоју и њихове породице немају адекватну друштвену подршку, што доводи до исцрпљивања и онако ограничених ресурса. Недостатак одговарајућих услуга показује да млади ометени у развоју и њихове породице још увек не могу да остваре у потпуности своја законска права.

Млади који живе у избеглиштву и расељењу. Када је реч о младима са искуством избеглиштва, истраживања рађена у нашој средини указују на њихов константно и дискретно слабији школски успех.⁴⁰ Истраживања упућују на то да мањи број тих младих завршава средње школе, а још мањи факултете, да су слабије социјално интегрисани, да имају ниско самопоштовање, да велики број живи у сиромаштву, нарочито они који су смештени у колективне центре.

Неписмена избегла и расељена лица углавном су из ромске популације, при чему је број Рома међу избеглицима мали. Поред тога, ранија истраживања показују да је образовна структура избеглих лица виша у односу на домицилно становништво, као и образовна структура расељених Рома у односу на домицилну ромску популацију.

Стопа незапослености избеглих и интерно расељених лица је висока и износи око 32%, уз то се процењује и да 49% незапослених нема никакво искуство и да раније није радило⁴¹. Међутим, не може се са сигурношћу рећи колико је избеглих и интерно расељених лица користило услуге НСЗ при запошљавању, али на основу програма субвенција за самозапошљавање у 2006. години на конкурсима је учествовало само 98 лица из ове категорије незапослених.

Млади повратници у процесу реадмисије. У току је повратак из земаља Западне Европе грађана Србије, углавном Рома са Косова и Метохије, којима је одбијен захтев за азил или укинута привремена заштита. Према проценама Савета Европе из 2006. године, у Србију ће се вратити између 100.000 и 150.000 људи. Значајан број младих не говори ни српски ни ромски језик, не могу да нострификују дипломе, а због недостатка личних докумената имају проблема приликом уписа у школе. Основни проблеми који се јавља након њиховог повратка су: привремено збрињавање уколико немају своју имовину; помоћ у обезбеђивању недостајуће личне документације за остваривање права и стварање услова за њихову реинтеграцију. Формиран је Савет за интеграцију повратника на основу споразума о реадмисији, као посебно тело Владе и у току је израда Стратегије за интеграцију повратника.

Осетљиве групе младих с обзиром на пол. Многи животни исходи, а међу њима и путања школовања, избор занимања и могућности запошљавања, одређени су полом. Посебно су осетљиве поједине групе младих девојака, односно жена. Према подацима МICS истраживања (2005), на узрасту од 15 година 12,4% Ромкиња су у браку, до 18 година у браку их је 45,9%. Младе Ромкиње су у погледу образовања једна од најискљученијих група младих. Такође је важно истаћи да се у Србији и кроз формални систем школовања (превладава женска радна снага; ниво и начин уџбеничког представљања полних улога) и друге образовне програме, још увек стереотипно приказују жене и мушкарце те да је потребна већа заступљеност садржаја о равноправности полова (родној равноправности).

⁴⁰ Joksimović, S. & Milanović-Nahod, S. (1997). School children in exile. In G. Zindović-Vukadinović, B. Trebješanin & Krnjajić, S. (eds), *Children in the time of social crisis* (22-36). Belgrade, Institute for educational research.

Крњајић, З. и Омчикус, С. (2004). Перспектива ученика расељених са Косова и Метохије. У Плут, Д. и З. Крњајић (ур), *Образовање и друштвена криза: Документ о једном времену* (135-185). Београд, Институт за психологију Павлов, Т. (2007). Породица у расељењу и школа. У Половина, Н., Богуновић Б.(ед), *Сарадња школе и породице* (156-173). Београд, Институт за педагошка истраживања.

⁴¹ UNDP (2006), *At Risk: The Social Vulnerability of Roma, Refugees and IDPs in Serbia*, стр. 6.

Млади родитељи, посебно младе/самохране мајке, представљају ризичну и искључену групу када је у питању процес образовања. Ова је проблематика повезана и са сиромаштвом, те представља «окидач» новог круга сиромаштва (лоши услови за развој деце у следећој генерацији).

Разлике с обзиром на пол постоје и када је реч о здрављу и ризичним понашањима. Нису сви подједнако изложени опасности за ХИВ инфекцију. У друштвима где се епидемија шири хетеросексуалним путем, као што је то у Србији последњих неколико година, младе жене су више изложене ризику од ХИВ инфекције него млади мушкарци. Жене су биолошки више подложне инфекцији него мушкарци, а често су и друштвено рањивије.

Када је реч о безбедности младих жена, евидентан је специфичан вид родно заснованог насиља. Према истраживању које је спроведено између 1998. и 2003. године и у којем је учествовало 3825 средњошколаца оба пола (од 15 до 19 година) из 24 града у Србији, свака осма девојка је пријавила да је била сексуално малтретирана или узнемиравана (силовање, покушај силовања, инцест, уцењивање, злоупотреба положаја).⁴² У највећем броју случајева, починиоци сексуалног злостављана су познати, а већина тих случајева је трајала више година. Ниједан младић није пријавио такво искуство, што не значи да такви примери не постоје. Већина описаних примера није пријављена ни родитељима, ни лекарима, ни центрима за социјални рад. Само 1% је пријављен СОС телефонима и 16% полицији због ниског поверења у институције.⁴³

Подаци добијени у средњим школама у Србији 2007. године⁴⁴ указују на велике разлике између младића и девојака у погледу бављења спортом. У том узрасту, више од половине девојака одустало је од сваког облика бављења спортом, па и од рекреативног. Само 15% њих редовно тренира неки спорт. Међу младићима, одустао је тек сваки пети, а 37% се редовно бави спортом кроз тренинге. Осим тога, када се гледа време које се посвећује бављењу спортом, подаци показују да током недеље младић проведе око девет сати, а девојка више од четири сата у спортским активностима. Такође, резултати истраживања студентске популације у Војводини⁴⁵ показују да се младићи више баве спортом него девојке.

Када је реч о незапослености младих и дугорочној незапослености, угроженије су жене него мушкарци.

Сексуална оријентација младе понекад може да доведе у осетљив и рањив положај. Тако су познати случајеви дискриминације и различитих облика насиља над младима другачије сексуалне оријентације, односно оријентације на сопствени пол.

Млади родитељи. Млади родитељи су у ризику од образовне искључености што, последично, доприноси сиромаштву и стварању оквира да и њихова деца остану да живе у сиромаштву. Рано родитељство повезано је и са проблемима становања и тешкоћама при запослењу.

Млади са нерешеним стамбеним статусом. Актуелну стамбену област у Србији карактерише дефицит стамбеног простора у градовима, непостојање јавног стамбеног фонда, ниска стопа стамбене изградње, недостатак доступног стамбеног простора на тржишту, пренасељеност постојећег стамбеног фонда, велики број становника који живе у подстанарским условима.

Стамбени проблеми младих могу се посматрати у односу на узрастне категорије. Млади од 14-19 година, који још увек нису кренули у процес потпуног осамостаљивања, генерално се суочавају са проблемима неадекватног стамбеног простора (немају одвојене собе, простор за учење). Поред ових, одређене групе младих суочавају се и са проблемима удаљености станова

⁴² Статистички подаци за период 1994-2004 . Извор: Педагошко друштво Србије у сарадњи са Инцест траума центром.

⁴³ Brankovic, Biljana (2003) Copyrighted Database on Family Violence and Sexual Violence against Women and Children. Belgrade: Federal Agency for Intellectual Property (на Српском).

⁴⁴ Институт за психологију (2007). *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*, Београд. Истраживање је наручило и финансирало Министарство омладине и спорта РС.

⁴⁵ АП Војводина (2007)

у односу на јавне сервисе (млади који живе у тзв. „дивљим насељима“) или са ниском опремљеношћу станова (Роми, избегла и ресељена лица у колективном смештају).

Млади стари од 20 до 30 година налазе се у процесу интензивног осамостаљивања, првенствено у запошљавању и становању. У овој старосној групи код родитеља живи 50% запослених и 70% незапослених⁴⁶. Немогућност решавања стамбеног статуса представља један од основних отежавајућих фактора за заснивање породице.

Млади без родитељског старања. У Србији постоји 16 установа за децу/младе без родитељског старања. У њима је смештено 1450 деце и младих.⁴⁷ Према проценама, близу 60% корисника домова су адолесценти, од којих се сваки десети налази у завршној фази пред излазак из дома и осамостаљивање.⁴⁸ Од овог броја свега 15% се запосли у моменту напуштања заштите, а у наредне три године тај број се повећава само за 2%⁴⁹. Млади у домовима, за разлику од њихових вршњака из природних породица, нису довољно оспособљени за самосталан живот. Недостатак основних просоцијалних вештина, као и пасиван приступ у задовољавању личних потреба, већину чини недовољно спремним за интеграцију у заједницу. Млади предуго остају у установама, излазе из њих по стицању пунолетства, односно завршетка школовања, најчешће без организоване подршке за обезбеђивање адекватног смештаја и заснивања радног односа.

У складу са Конвенцијом о правима детета (члан 20) смештај у другу породицу и усвојење су облици заштите и подршке који имају предност у односу на смештај у установу. Све до 2000. године ситуација у Србији била је друкчија. Тек 2001. године успостављен је однос 50:50 између деце/младих у хранитељским породицама и домовима. У августу 2005. године тај однос је износио 65:35 у корист деце смештене у породицама. Иако се још увек значајан број деце/младих без родитељског старања налази у домовима, истовремено око 700 обучених хранитељских породица чека да прими децу на смештај.⁵⁰ Од укупно око 5000 младих на смештају у институцијама и хранитељским породицама, између 40 и 50% налази се ван места пребивалишта. Издвајање деце и младих из примарне локалне заједнице доводи до кидања породичних, родбинских и пријатељских веза, што отежава њихову интеграцију у новој средини.

Млади улице. Широм света има око 100 милиона деце и младих који су бескућници.⁵¹ Према подацима полиције, број деце и младих који живе и/или раде на улици у Србији креће се око 400, од тога око 200 у Београду⁵². Сасвим поуздано се може претпоставити да је овај број неупоредиво већи. Ови млади углавном су лишени било какве организоване помоћи и подршке, и у великом су ризику да постану жртве трговине људима.

3.5. Изузетна испољавања и постигнућа младих

Подстицање и развијање изузетних испољавања и постигнућа младих, њихово препознавање и вредновање неопходно је за развој и младих и друштва.

Основни облици подршке у оквиру образовно васпитног приступа даровитим и талентованим младима, који су препознати у законској регулативи односе се на: убрзавање, обогаћивање и издвајање. Постоје фондови и фондације на републичком нивоу (Фонд за младе

⁴⁶ Стратегија развоја здравља младих у Републици Србији, 2006

⁴⁷ Министарство за рад и социјална питања, 2007.

⁴⁸ Приручник за примену ДЕЛТА програма, 2007.

⁴⁹ УГ "ГРИГ, 2006.

⁵⁰ Министарство за рад и социјална питања, 2007.

⁵¹ Rice, F.P. & Dolgin K. G. (2002) *The Adolescent: Development, Relationships and Culture*. Boston: Allyn and Bacon

⁵² Жегарац, 2006.

таленте Републике Србије и Републичка фондација за развој научног и уметничког подмлатка) као и један број фондова на локалном нивоу, који пружају одређену финансијску подршку подстицању и развијању изузетних испољавања младих. Међутим, не постоји обједињен систем стипендирања и награђивања, са утврђеним критеријумима селекције талената на различитим нивоима. Односно, законском регулативом нису прецизирани ни начини и процедуре идентификације и праћења даровитих и талентованих ученика. Такође, не постоје посебна улагања у додатне програме и рад са даровитима, тако да се награђују резултати, док сам процес подршке који се одвија унутар образовног система, прати велика подршка породица даровите деце, али остаје на нивоу ентузијазма још увек појединачно мотивисаних наставника.

Недостају ни подаци о броју високообразованих младих људи који су отишли у иностранство.

Ваншколске организације у Србији, које се баве даровитим и талентованим децом и младима су Републички центар за таленте (са 14 регионалних центара), Истраживачка станица Петница и Клуб младих математичара Архимедес. Осим ових организација, у Београду, Новом Саду и Панчеву постоје и дечији културни центри који имају програме најчешће у области уметности. Афирмисање и подршка изузетним испољавању младих представља један од основних принципа рада ових установа. У овој области поред организација државног сектора, има све више активности које иницирају удружења грађана, струковна удружења и приватни сектор. Прилике да се покажу и вреднују изузетна постигнућа младих су различите смотре, такмичења, конкурси односно награде, дипломе, признања и стипендије.

Младима талентованим у различитим областима неопходно је обезбедити подршку која се заснива на уважавању њихових способности, потреба и узрасних особености, као и особеностима појединих области. За подстицање научног, стручног и уметничког подмлатка важно је успоставити релевантне критеријуме академске и професионалне успешности на основу којих би се пратио професионални развој младих, процењивало њихово напредовање, пружала примерена подршка и постављали све специфичнији стандарди⁵³.

3.6. Квалитет провођења слободног времена младих

Посебна вредност програма намењених слободном времену младих огледа се у унапређивању квалитета живота и остваривању права на квалитетан живот, као и у могућности превенције различитих болести зависности и социјално девијантних понашања, као што је наркоманија, алкохолизам, различити облици насилничког и деликвентног понашања

Значај активности у слободно време за психички, когнитивни и социјални развој младих препознат је у већини савремених друштава. Ово је тематски веома разуђена област активности која покрива учешће младих у култури, укљученост у медијски и информатички простор, забаву, спортске активности, удруживање младих и њихово деловање кроз организације, асоцијације и неформалне групе, као и један део образовних активности ван редовног школовања. Зато ће се и у овом документу квалитет слободног времена разматрати преко активности у овим доменама. С обзиром да активности у слободном времену у великој мери доприносе емоционалном и социјалном развоју младих, важно је предузети све мере да програми намењени слободном времену не постану средства индоктринације младих или њиховог искључивања из других аспеката социјалног живота

Како млади организују слободно време којим располажу? Готово половина средњошколаца (47%) слободно време проводи у неструктурираном дружењу са вршњацима. Поред вршњака, средњошколци слободно време радо и често проводе уз телевизор (45,8%, уз мобилни телефон (32,8%) или уз компјутер (28,6%). Сваки пети средњошколац се бави

⁵³ Крњић, З. (2002): *Интелектуална надареност младих*, Београд, Институт за психологију.

спортом, мали број средњошколаца у слободно време чита књиге или прати догађаје из културе, а још мањи број се бави неким видом стваралачких активности.

Типични начини провођења слободног времена и њихова учесталост врло су слични и на студентском узрасту⁵⁴. Најчешћа активност је слушање музике (78%), затим дружење (73%), па изласци (55%) и гледање ТВ програма (45%). Следи читање, помагање родитељима у кућним пословима и културне активности. Међу понуђеним, најмање је заступљено чланство у омладинским и студентским удружењима и активности у КУД-овима.

Овакву структуру слободног времена можемо оценити као сиромашну, а слободно време којим млади располажу као простор за промоцију вредности путем богатије понуде, на пример у области културе, спорта или образовања. Из перспективе младих, најзначајнија препрека за квалитетно провођење слободног времена јесте недостатак новца, а овај разлог је много важнији за студенте (наводи га 65% студената) него за средњошколце (35%).

Културна потрошња и стваралаштво младих. Културна потрошња и културно стваралаштво су саставни део слободног времена младих. Истраживања у Србији и земљама у окружењу⁵⁵ (Хрватска, Македонија) показују да су садржаји високе културе (посета позориштима, биоскопима, музејима и галеријама, одласци на концерте класичне музике итд.) међу најнепопуларнијим активностима. Према истраживању Института за психологију⁵⁶ око 50% средњошколаца у Србији готово никад не иде у позоришта и музеје. Оних око 15% који на та места иду неколико пута годишње, вероватно иду са школом. Са узрастом, тренд је још неповољнији. У посете позориштима, галеријама и музејима, концертима класичне или џез музике, у оквиру укупне културне потрошње, учествује око 3-4% младих. Облици културног стваралашта младих још су ређи, односе се на 2,5% младих.

Најучесталији облик културне потрошње је гледање телевизије (што чини око 95% младих, у просеку 2-3 сата дневно), затим слушање музике. Следе посете биоскопима (опадајући тренд, јер телевизијска и видео понуда преузимају све већи број посетиоца биоскопа) и одласци на концерте популарне музике.

Што се тиче читалачких навика, подаци говоре да млади мало читају и књиге и новине, а 37.6% средњошколаца није учлањено ни у једну библиотеку. За време летњег распуста највећи број средњошколаца не прочита ниједну књигу.

Општи профил културне потрошње младих у Србији је релативно јасно издиференциран, а главни извори диференцијације су социо-економски статус, односно материјалне могућности родитеља, место порекла и становања (у унутрашњости је далеко мања културна понуда него у већим градовима), степен образовања и школски успех, узраст (већина интересовања се шири и јача са узрастом), пол. Постоји извесна повезаност и са избором професије (младе раднике више занимају делатномануелне активности као, рецимо, бављење хобијем и савлађивање технике, док млади стручњаци имају далеко разуђенија интересовања због вишег образовног нивоа и стимулативније породичне атмосфере).

Спорт и рекреација. Спорт представља све форме физичке активности које кроз необавезно или организовано учешће појединаца има за циљ унапређење физичког и

⁵⁴ Покрајински секретаријат за спорт и омладину (2007): *Користићење слободног времена младих у АП Војводини*, Нови Сад

⁵⁵ Илишин, Власта ур. (2006): *Млади између жеља и могућности: положај, проблеми и потребе младих Загребачке жупаније*, Институт за друштвена истраживања, Загреб.

Илишин, Власта и Радин, Фурио ур.(2002): *Млади уочи трећег миленија*, Институт за друштвена истраживања у Загребу, Загреб

Илишин, Власта (2006): *Млади у локалној власти у Хрватској: [до 29 год. - преко 29 год.]*, ДИМ, Загреб

Илишин, Власта (2005): *Млади Хрватске и еуропска интеграција*, Институт за друштвена истраживања у Загребу, Загреб

Измењена и допуњена Европска повеља о партиципацији младих у локалном и регионалном животу, Стразбург, 2003

Михаиловић, С. и др. (2004): *Млади загубљени у транзицији*, ЦПА/ЦПС; Београд

Михаиловић, С. и Поподић, Д. (2003): *Омладина Србије пред изазовима будућности*, ЦПА/ЦПС, Београд

Михаиловић, С. и др. (2005): *Пет година транзиције у Србији*, СД клуб и ФЕС, Београд

⁵⁶ Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији*, Министарство омладине и спорта и Институт за психологију, Београд, прелиминарни извештај

менталног здравља, образовања, социјалне повезаности или постизања резултата на такмичењима свих нивоа.⁵⁷

С преласком из детињства у адолесценцију мења се улога спорта (то више није спонтана и креативна активност), као и његова развојно-психолошка функција. Спорт постаје покретач вршњачке социјализације. Ово је, истовремено, и прелазни период у којем постоји опасност наглог смањења интересовања за спорт.⁵⁸ Уколико се спорт опажа као компетитиван, физички напоран и захтеван у погледу времена, и/или уколико се користи као средство вредновања особа, млади могу да се осећају недовољно способним за такво улагање. Ова опасност прети свим категоријама становништва, а девојчице и девојке свих узраста и из свих социо-економских средина јесу посебно рањива категорија, јер их и родни стереотипи обесхрабрују у бављењу спортом. Илустрација за то су и подаци добијени у јесен 2007. године у средњим школама у Србији,⁵⁹ који указују на велике разлике између дечака и девојчица у погледу бављења спортом.

Истраживачки подаци Института за психологију говоре да се у Србији релативно мали број младих бави спортом, организовано или рекреативно, у периоду средње школе (61%)⁶⁰. Према истраживању Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, у Војводини је укљученост младих још неповољнија: на основношколском узрасту спортом се бави око 50%, а на средњошколском и студентском узрасту тек нешто више од 30% младих.⁶¹ Светски подаци показују да до највећег пада у бављењу спортом долази при преласку са средњошколског на факултетско школовање.⁶²

Настава физичког васпитања на високошколским установама у Србији је укинута 1998. године. Студенти немају своје објекте за вежбање и такмичење на факултетима, а чак ни матични факултети за спорт немају довољан број објеката за наставу. Систем организованих ваннаставних и такмичарских активности није адекватно уређен на релацији школа – јединица локалне самоуправе- република, а деловање различитих институција које се баве спортским активностима је неусклађено. Већина спортских манифестација намењених школској омладини изводи се стихијски и није адекватно испраћена од стране медијских и маркетиншких агенција и јавних предузећа.

Истовремено, у Србији постоји тренд све раније „професионализације“ спорта - деца у све млађим узрастима постају чланови спортских клубова и све се раније суочавају са селекцијом и организованом обуком. Бављење спортом, на тај начин, уместо да буде масовна и игровна активност, постаје престижна активност доступна само одабраним, тако да је неретко критеријум за бављење спортом социо-економски статус породице.

Најучесталији одговор младих на питање зашто се не баве спортом јесте недостатак времена (46%). Међу младима су традиционално најпопуларнији спортови фудбал, кошарка и одбојка, а следе тенис, пливање и одласци у теретану. Спортске сале у школама и уређена игралишта у школским двориштима се, по правилу, изнајмљују чиме постају недоступна за рекреативно и бесплатно бављење спортом.

Укратко, ослонци за развој спорта били би: спорт је међу младима препознат као вредност и опажен као активност којом се подиже квалитет живота; одржава људе у доброј кондицији и добром физичком и менталном здрављу; превентива је болестима, посебно болестима зависности, као и социјалној искључености; развија смисао за сарадњу али и такмичарски дух. Појаве и трендови у спорту који имају негативне последице по развој појединца јесу: рана селекција, елитизам и остављање по страни великог броја деце и младих; употреба спорта као средства вредновања личности; недоступност; навијачке страсти које воде у физичко насиље и нетолеранцију.

⁵⁷ Савет Европе 2001

⁵⁸ SportScotland Research Unit, 2002, www.sportscotland.org.uk

⁵⁹ Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*, Београд

⁶⁰ Институт за психологију (2007): *Свакодневница младих у Србији: снимак буџета времена*, Београд

⁶¹ Покрајински секретаријат за спорт и омладину (2007): *Коришћење слободног времена младих у АП Војводини*, Покрајински секретаријат, Нови Сад

⁶² General Household Survey: UK Sport Participation, 1999

3.7. Формално и неформално образовање у функцији професионалног, личног и друштвеног остваривања младих

Младост је период интензивног стицања знања и вештина у оквиру различитих облика формалног и неформалног учења.

Гледано из друштвеног угла, степен развоја образовања је показатељ друштвеног, културног и економског развоја земље. Истовремено, бржи развој земље и њена успешна интеграција у међународну заједницу подразумева писмено, образовано и радно оспособљено становништво. У том смислу, образовање младих је приоритетан задатак државе.

Поред обимне законске регулативе и бројних стратегија у којима се разматра образовање, поставља се питање због чега се и ова Стратегија бави питањем образовања. Одговори на ово питање могу бити многобројни, а овде издвајамо три становишта која се оцртавају кроз консултативни процес, постојећа документа, истраживања и искуства:

(1) у оквиру консултативног процеса и из оквира своје животне свакодневице млади су издвојили ову област као област од приоритетног значаја, будући да је образовање базични и самоодређујући развојни и животни ослонац;

(2) начин на који су млади проблематизовали ову област указује на то да оно што «досеже» до њих из постојеће законске регулативе и оквира различитих стратегија, нема очекиване непосредне учинке на образовни простор у којем се млади крећу;

(3) с обзиром на дугогодишњу изолацију земље, мало је вероватно да су млади могли стећи слику о многобројним променама које су се десиле и које се дешавају у светском образовном простору.

У Србији у 2007. години за образовање је издвојено 3,5% БДП⁶³ што је знатно мање од препоручених 6% колико износи издвајање за образовање у земљама ОЕСД-а.

Након скоро шездесет година постојања уставом и законом гарантованог обавезног и бесплатног основног образовања и васпитања за све, у Србији ипак има 3,4% неписмених становника и 22,3% без потпуне основне школе.⁶⁴ Међу младима старости од 15 до 30 година има чак 0,6% неписмених, а без потпуне основне школе их је 4,70%.

Стопа завршавања основне школе у периоду од 2000. године до 2006. године износила је између 92% и 99%, док је стопа наставка школовања након основне школе била између 97% и 99%.⁶⁵ Међутим, процењује се да су обе стопе реално ниже, посебно ако се има у виду непостојање статистичких података о броју грађана који нису регистровани и самим тим не могу да остваре право на образовање. Завршавање основног образовања је један од приоритетних задатака Миленијумских циљева развоја,⁶⁶ а реализација овог циља је од посебног интереса за младе.

Већина земаља које имају развијен образовни систем и уведено обавезно основно образовање настоје да прошире обавезност и на средње образовање, као и да повећају обухват у високошколском образовању и образовању одраслих. Према подацима пописа из 2002. године образовна структура становништва старости од 15 до 30 година (популација младих) је следећа: без завршене основне школе је 5%; са завршеном основном школом је 33%; са завршеном средњом стручном школом у двогодишњем и трогодишњем трајању јесте 14%; са завршеном средњом стручном школом у четворогодишњем трајању јесте 31%; са завршеним гимназијом је 9%; са завршеном вишом школом је 2%; са завршеним високим образовањем је 3%, док је овај податак непознат за 3 % младих.

Стопа одустајања⁶⁷ у средњем образовању износи 2,3 % за 2005/2006. годину.

⁶³ Влада Републике Србије (2007): 2.извештај о имплементацији Стратегије за смањење сиромаштва у Србији,

⁶⁴ Попис 2002, Републички завод за статистику,

⁶⁵ Статистички годишњак 2007, Републички завод за статистику

⁶⁶ Национални миленијумски циљеви развоја у Републици Србији 2006

⁶⁷ Стопа одустајања се рачуна као однос разлике броја ученика на почетку и на крају школске године и броја ученика на крају школске године.

Кад је реч о преласку са средњег на више и високо образовање, бруто стопе уписа досежу високе износе (за 2006/2007. стопа износи 64,7). Иако се велики број младих уписује на факултете, студира се дуго (у просеку 6 година), а мали број завршава студије у року (у 2006. години 21,7 %). Међутим, треба истаћи да просечна дужина студирања показује тренд опадања, од 6,46 (1997) на 5,64 године (2006), док проценат оних који студије завршавају у року показује тренд пораста (од 2002).

Наведени подаци упућују на неопходност већег укључења младих на свим нивоима школовања, као и на неопходност стварања услова и механизма који би подстицали враћање у систем оних који су одустали од школовања. Ова констатација је посебно значајна када је реч о немалом броју младих који живе у посебно тешким условима и којима су образовне могућности недоступне, тешко доступне или врло ограничене; или су током школовања изложени различитим врстама дискриминације⁶⁸.

Изузетно је важно пратити и индикаторе који говоре о квалитету образовних постигнућа. Међународна и национална испитивања⁶⁹ указују на недовољан квалитет образовних постигнућа ученика на крају основног образовања у Србији, тј. на далеко боље владање репродуктивним знањима у односу на она која имају високу вредност за даље учење и сналажење у свакодневним ситуацијама. Истраживања показују да млади улазе у систем средњег образовања без квалитетне подлоге за наставак школовања и сналажење у савременом друштву. Неопходно је одредити опште и стручне компетенције које млади треба да имају на крају сваког нивоа образовања.

Опредељеност земље ка унапређивању квалитета образовних постигнућа препознаје се кроз учешће Србије у међународним испитивањима и формирање релевантних институција и механизма за вредновање квалитета образовања и васпитања.

Млади су суочени са бројним променама животне свакодневице које су најизраженије у сфери рада и које захтевају брзо и флексибилно прилагођавање образовног система условима транзиције. У нашем друштву простор учења ван образовних институција посматра се као компензаторан. Европска документа⁷⁰ и препоруке упућују на узајамни однос формалног и неформалног образовања.

Разнородне потребе младих за учењем захтевају проширивање образовних могућности. Препознавање, подржавање и ефективна контрола квалитета и праћење различитих неформалних образовних програма јесу пут ка задовољавању ових потреба младих.

Процес формирања новог образовног простора Европе је у току, а препоруке, као и поуке досадашњих искустава, представљају добру основу за разумевање образовних активности у оквиру ове Стратегије. Реч је, пре свега, о афирмацији доживотног учења, о повезивању формалних и неформалних облика образовања и о развијању квалитетних програма формалног и неформалног учења.

Да би и Србија постала друштво засновано на знању, она треба да постане земља у којој свака млада особа, без обзира на друштвену групу којој припада, животне услове и/или пол, има једнаку прилику и довољно стимулативне услове да се квалитетно образује.

---

⁶⁸ Анализа статистичких показатеља и релевантних истраживања о проблемима са којима се у образовању сусрећу групе младих под ризиком од социјалне искључености дата је у поглављу 3.1.4.. Животне шансе свих група младих и ризици од социјалне искључености и неједнакости.

⁶⁹ Јањетовић, Д., Д. Малинић, О. Тошић (2005). Постигнућа ученика у истраживању TIMSS-2003 у свету и у Србији.; Павловић Бабић, Д. (2007): *Прелиминарни извештај о постигнућима ученика из Србије на OECD&PISA 2006 тестирању*, Институт за психологију, Београд, www.pisaserbia.org; Хавелка, Н. и сарадници (1990): *Ефекти основног школовања*, Београд, Институт за психологију

⁷⁰ (2004) Council of Europe and European Commission: Pathways Toward validation and Education, Training & Learning in the Youth Field

(2006) Recognition of the Council of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the recognition of the value of the non-formal and in-formal learning within the European youth field; Official Journal of the European Union C168/1

(2006) Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning; Official Journal of the European Union C 394/10 and Anex L 394/13

3.8. Запошљавање, samozapoшљавање и предузетништво младих

Нарочито неповољну слику о статусу младих на тржишту рада даје стопа незапослености која је далеко виша од просека за радно активно становништво.

Питање запошљавања младих је од изузетног значаја у сваком друштву. Учесници консултативног процеса у току израде ове стратегије су се посебно бавили овом темом, а у исходу консултативног процеса издвојен је и проблем регионалних разлика. Анализа стања у овој области укључује неколико битних аспеката: млади на тржишту рада, облик запослења, неформално запошљавање, утицај образовања на запосленост, каријерно вођење и саветовање младих, активне мере и програми запошљавања, развој предузетништва и политика зарада.

Млади на тржишту рада. Стопа активности младих на тржишту рада је ниска. Према подацима Анкете о радној снази⁷¹ у 2006. год. стопа активности младих од 15 до 24 године старости је износила 37,4%, од чега за жене 30,1%. Поред тога што је благо повећана у односу на 2005. годину, када је износила 35,8%, ова стопа је далеко нижа него у чланицама ЕУ -25, где 45,1% младих активно учествује на тржишту рада. Разлози за ниску стопу активности младих су: одлагање рада због школовања, што повећава шансе младих да након завршетка школовања нађу одговарајући посао; ниска стопа учешћа жена – такође због образовања или посвећености породици; недовољан ниво квалификација или неодговарајуће образовање за оне који то нису стекли током школовања, или су прекинули школовање али нису успоставили везу са тржиштем рада; припадност руралним срединама, што оставља младима мале шансе да се запосле изван пољопривреде.⁷²

Дакле, уколико младе посматрамо кроз генерације, почевши од тинејџера до зрелијег животног доба, ситуација се значајно мења. У групи младих до 19 година на тржишту рада је активно свега 1/5 лица, у старосној групи од 20-24 године активно је 53,6% младих, а у групи од 25-29 година 75,1%. Укупно гледано, стопа активности младих од 15-29 година износи свега 49,5%, наспрам 63,6% за укупну популацију способну за рад.

Нарочито неповољну слику о статусу младих на тржишту рада даје стопа запослености која је далеко нижа од просека за радно активно становништво. Наиме, у 2006. год. стопа запослености младих (15-29 година) износила је свега 30,1%, при чему је нарочито била ниска стопа запослености младих жена – 23,4%. Стопа запослености радно способног становништва у Србији износила је 49,9%. Овакве тенденције прати и забрињавајуће висока стопа незапослености младих која је у 2006. години износила 39,2%, док је истовремено 44,4% младих, радно способних жена било незапослено. С обзиром на неусклађеност образовног система са потребама тржишта рада, младима је веома тешко да нађу посао без обзира на достигнути ниво образовања. Наиме, већина младих је дугорочно незапослена, с тим да близу 4/5 младих чека на запослење дуже од годину дана. Такође, веома је висок прилив младих на тржиште рада који први пут траже запослење, што у основи доприноси расту националне стопе незапослености.

Облик запослења. Већина младих заснива свој први радни однос код послодавца, тако да чак 79% младих ради за плату, док је далеко мањи број оних који се определе за samozapoшљавање (11%), а остали су помажући чланови у домаћинству, било на пољопривредним газдинствима, било у радњама. Посматрано по полу, ситуација је нешто друкчија, будући да се већи проценат младих жена, тражећи сигуран посао, определује за запослење код послодавца, док веома мали удео жена има склоност ка започињању сопственог пословања – 5,6%.

Неформално запошљавање. Велики број младих је укључен у неформално тржиште рада. У 2005. год. стопа неформалног запошљавања младих износила је чак 52,1%, док је укупна стопа неформалне запослености износила 26,7% међу радницима који примају зараду. Основно обележје младих у неформалном сектору јесте низак ниво образовања, при чему чак 86,4% лица без формалног образовања учествује на неформалном тржишту рада или 65,8% оних који имају завршену само основну школу. Најнижа стопа неформалног запошљавања је

⁷¹ Републички завод за статистику (2006), Билтен “Анкета о радној снази”.

⁷² ILO (2007), „Situation Analysis of Youth Employment in the Republic of Serbia“, нацрт.

међу младима са вишим и високим образовањем (15,9%)⁷³. Високо учешће ангажовања младих на неформалном тржишту рада повезано је са ниским зарадама и slabим могућностима напредовања, те споријим развијањем квалитетних радних вештина.

Утицај образовања на запосленост. образовање, или боље речено, профил образовања је једна од пресудних одредница у будућем статусу младих на тржишту рада. Непоседовање одговарајућих квалификација основни је узрок незапослености младих у Србији данас. Подаци НСЗ за 2006. године показују да 30% незапослених младих спада у неквалификовану или полуквалификовану радну снагу, тј. лица без занимања и стручности, 62% су лица са трећим и четвртим степеном средње школе, док су 8,6% млади са вишим и високим образовањем неодговарајућих образовних профила, за којима постоји слаба тражња на тржишту рада. Квалификациона структура младих незапослених жена је нешто неповољнија. Наиме, међу незапосленим младим женама које чине 55% незапослених младих, 30,4% су лица без квалификација, 59,3% жена поседује средње стручно образовање, док је 10,3% младих незапослених жена са вишим и високим образовањем.

Дакле, на боље шансе за запошљавање младих не утиче само ниво већ и профил и квалитет образовања. Висок ниво образовања у мањој мери спречава прелазак лица из статуса незапослености у статус неактивности. Тако 12,7% младих са вишим и високим образовањем не учествује у радној снази, док је само 11% младих са осталим облицима образовања искључено са тржишта рада.⁷⁴

Анализе утицаја образовања на запошљавање младих⁷⁵ указују на то да се може очекивати растући јаз између нивоа образовања и вештина, услед тога што ће реструктурирани корпоративни сектор, али и сектор малих и средњих предузећа, у настојању да опстану на тржишту, тражити нова знања која образовни систем неће бити у стању да пружи уколико не буде пратио потребе модерне привреде. Стога, реформу школског система треба ускладити са потребама за радном снагом на нивоу националне економије, али и регионалних тржишта рада, а образовне програме поставити флексибилно.

Концепт друштвено одговорног пословања само је један од могућих начина који води ка решавању проблема незапослености и неформалног рада младих, као и унапређивању квалитета заснованог радног односа. Део пословног сектора, као и одређена пословна удружења већ спроводе различите активности (као што су организоване посете компанијама, семинари и сл) у циљу изграђивања практичних и применљивих знања. Како су оваква знања и вештине младима неопходна, важно је подстицати даљу сарадњу са компанијама и пословним удружењима која негују друштвено одговорно пословање и подстичу младе да се припреме за сферу рада.

Послодавце такође треба упознати са могућностима сарадње са најталентованијим младим људима који су носиоци друштвеног и економског просперитета земље, али треба и пратити потребе младих за даљим усавршавањем.

Каријерно вођење и саветовање младих обухвата пружање помоћи младима у школама и на факултетима и то о избору смера и занимања, затим даљег образовања, запошљавања као и усмеравања младих у програме обука и додатног образовања.

Дакле, ефикасно спровођење политике запошљавања могуће је само уз непосредну спрегу образовног система и институција тржишта рада. Кроз мере информисања и саветовања за запошљавање, које подразумевају да су за лица која су у њих укључена претходно урађене процене запошљивости и сачињени индивидуални планови запошљавања, током 2006. године. прошло је 43,8% укупног броја незапослених младих. Када је реч о осталим мерама активног тражења посла, већина младих учествује у тражењу посла преко клубова за тражење посла – 72,8%, затим путем похађања обука за активно тражење посла – 64,1% и на сајмовима запошљавања – 52,1%, док тренинге самоефективности као меру активног тражења посла похађа мали број младих – свега 12,7%.

⁷³ Светска банка (2006), *Србија: Процена тржишта рада*, Извештај бр. 36576-YU, стр. 40.

⁷⁴ ILO (2007), „Situation Analysis of Youth Employment in the Republic of Serbia“, нацрт

⁷⁵ Арандаренко, М. (2006), „Преглед питања везаних за транзицију од школе до посла у Србији“, необјављени материјал из новембра 2006.

Активне мере и програми запошљавања. У 2006. години НСЗ је обухватила 7.245 младих програмима обука и додатног образовања (укључујући функционално основно образовање одраслих, програме за приправнике и практиканте волонтере, обуке, преквалификацију и доквалификацију, новчану помоћ за запошљавање постдипломаца, обуке у виртуелним предузећима). Иако је у програм функционалног основног образовања одраслих у 2006. години био укључен мали број лица, 83,1% су били млађи од 30 година. С обзиром на саму сврху програма за приправнике, приправнике-волонтере и практиканте-волонтере највећи број младих испод 30 година учествује у овим програмима, и то 66,2% у програмима субвенција за приправнике, и по 81,1% и 67,2% у програмима за приправнике-волонтере и практиканте-волонтере.

Учешће младих у програмима обука (страни језици, обуке за рад на рачунарима) креће се на нивоу половине свих учесника, док је нешто виши проценат младих који пролазе кроз обуке у виртуелним предузећима – 63,7%. Новчану помоћ за последипломце користило је 78% младих, док је кроз преквалификацију и доквалификацију прошло 46,8% младих. Неповољно је сазнање да скоро половина младих у односу на укупан број корисника ове активне мере, своја додатна знања стиче кроз преквалификације и доквалификације, што додатно сведочи да треба убрзати реформе образовног система.

Током 2006. године уведена је подстицајна пореска политика запошљавања младих усмерена ка послодавцима. Законом о изменама и допунама Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање (Службени гласник РС, број 62/06) уведена су ослобађања од плаћања доприноса за обавезно социјално осигурање за ове категорије младих испод 30 година: незапослена лица која заснивају први радни однос као приправници и лица која су имала раније запослење, и непосредно пре поновног запошљавања су била на евиденцији НСЗ најмање три месеца без прекида, као и за особе са инвалидитетом. Према подацима НСЗ, током периода од септембра до децембра 2006. године, по основу ових подстицајних мера запослило се укупно 2.438 лица млађих од 30 година, затим 738 приправника који заснивају први радни однос и 23 особе са инвалидитетом. С обзиром на значајан буџетски ефекат, примена ове активне мере захтева пажљиво додавање средстава.

Међутим, нису све активне мере и програми запошљавања за младе довољно заступљени на регионалним тржиштима рада. Наиме, у Београду се реализује између 20% и 30% укупних мера и програма АПЗ. Приступ у развијању и увођењу активних мера и програма запошљавања на регионална тржишта рада је вертикалан, тј. већина активних мера се најпре уведе за кориснике у Београду, а затим се искуства преносе и на остале регије. Стога је сасвим оправдан захтев младих да се активне мере и програми запошљавања спусте до нивоа свих јединица локалне самоуправе, а нарочито до оних локалних самоуправа које немају адекватне средње школе или где учешће младих у укупном броју незапослених значајно надмашује национални просек.

Развој предузетништва. Недовољно се развијају предузетничке вештине код младих, као и њихово укључивање у програме самозапошљавања, што је резултат непостојања адекватних образовних програма у средњим школама (изузев увођења наставних садржаја у пилот одељења) који би подстицали развијање предузетништва код младих. Стога је неопходно креирати посебне програме за младе којима би се подстицало омладинско предузетништво. У 2006. години учешће младих у регионалним програмима запошљавања и програмима субвенција за самозапошљавање кретало се на нивоу од око 2/5 свих корисника, што је испод просека за групу програма којима се развијају предузетништво и самозапошљавање код младих.

Међутим, ипак би се могло закључити да су млади заинтересовани за развијање сопственог пословања, будући да их је велики број похађао обуке за предузетнике у оквиру Агенције за МСПП – 86,8% од укупног броја учесника су били млади. Посебним програмима, националним и локалним, такође треба подстицати иновативност код младих и пружати подршку оним пројектима који на дугорочно одржив начин подстичу запошљавање и локални економски развој.

Политика зарада. Основни образац за утврђивање политике зарада у Републици Србији дефинисан је Законом о раду (Службени гласник РС, број 24/05, 61/05), а суштину тог обрасца

чини одређивање минималне зараде. Минималну зараду у Републици Србији утврђује јединствено, два пута годишње, Социјално-економски савет Републике Србије, који чине представници Владе, Уније послодаваца Србије и репрезентативних синдиката (Уједињени грански синдикат „Независност“ и Савез самосталних синдиката Србије). Минимална зарада се креће у висини од око 40% просечне нето зараде утврђене на нивоу националног просека. С обзиром на то да мали проценат запослених пријављује просечну зараду нижу од минималне⁷⁶, не постоји бојазан да ће минимална зарада имати негативан утицај на запошљавање нискоквалификованих радника и радника без квалификација, који чине значајан број незапослених младих. Како исте анализе показују, ниско постављена линија минималне зараде у односу на просечну чини је необавезујућом, и самим тим фактором који нема значајнијег утицаја на укупну запосленост, као ни на запосленост нископродуктивних неквалификованих радника или младих.

Надаље, недостатак радног искуства и висок проценат младих ангажованих у неформалном сектору, који нуди ниске зараде, поред достигнутог нивоа образовања, основни су фактори разлика у зарадама младих и осталих запослених. Уважавање индивидуалних социјално-економских карактеристика младих запослених помаже у сагледавању јаза у зарадама, који износи око 16%⁷⁷.

3.9. Безбедност младих

Млади су међу најчешћим жртвама али и починиоцима кривичних дела.

Устав Републике Србије гарантује свим грађанима право на личну слободу и безбедност. Безбедност представља предуслов за лични развој младих. Стабилизација и демократизација политичких прилика од 2000. године до данас знатно су побољшали безбедност свих грађана, па тако и младих људи. Ипак, анализа актуелног стања показује да њихова безбедност још увек није на задовољавајућем нивоу. Најзначајније изазове, ризике и претње по безбедност младих представљају криминал, насиље и саобраћајне незгоде.

Криминал је неизоставан пратилац сваког друштва, кроз све епохе његовог развоја. Млади су међу најчешћим починиоцима али и жртвама кривичних дела. Фактори који доприносе криминалитету међу младима јесу, између осталог, висока стопа незапослености, лака доступност ватреног оружја, као и урушен систем вредности.⁷⁸ Такође, многа истраживања, како инострана, тако и домаћа, указују на то да економско пропадање и социјална поларизација утичу на пораст опште стопе криминалитета. Млади су као починиоци кривичних дела (најчешће особе мушког пола) и као жртве (најчешће особе женског пола) заступљени у свим видовима криминала, а посебно када се ради о трговини наркотицима, људима као и другим деликтима са елементима насиља. На пример, преко 90% идентификованих жртава трговине људима у Републици Србији чине особе млађе од 30 година, углавном женског пола, а у последње време међу њима има све више домаћих држављанки.

Проблем коме је посебно потребно посветити пажњу јесте малолетничка деликвенција. Иако је сам феномен малолетничког криминала последњих година у опадању, приликом извршења појединих кривичних дела код малолетних починилаца бележи се висок степен агресивности. Кривични поступак се покреће само за малолетнике изнад 14 година старости,

⁷⁶ Светска банка (2006): *Србија: Процена тржишта рада*, Извештај бр. 36576-YU, стр.32.

⁷⁷ Светска банка (2006): *Србија: Процена тржишта рада*, Извештај бр. 36576-YU, стр. 41-42.

⁷⁸ Према подацима МУП из новембра 2007. године у Републици Србији регистровано је око 1.075.000 комада ватреног оружја, које је у поседу око 700.000 грађана. Према евиденцији овог Министарства, од наведеног броја, у поседу грађана старости од 18 до 30 година налази се 23,328 комада ватреног оружја чији су власници 17.966 лица. Такође, према подацима UNDP за 2005. годину, у Србији поред регистрованог има још и око 900,000 комада нергистрованог ватреног оружја. Извор истраживање „Живети са наслеђем“. Доступно на: http://www.seesac.org/reports/SerbianSurvey_bcs.pdf

док лица испод ове старосне границе, као кривично неодговорна, потпадају под искључиву надлежност органа старатељства (центра за социјални рад). Реализација васпитних налога и мера предвиђених законом захтева партнерску и координисану сарадњу социјалних, образовних, здравствених служби и других субјеката у заједници. Због недостатка одговарајуће међусекторске сарадње, као и неадекватног система праћења изречених васпитних мера, непостојања системски уређене сарадње и неразвијеног система праћења изречених васпитних мера и налога, судови ретко изричу ове мере.⁷⁹

Још увек нису створени предуслови за одговарајућу примену одредби Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, у делу који се односи на васпитне налоге и васпитне мере према малолетницима, јер нису донети сви неопходни подзаконски акти.

Насиље. Током неколико последњих година, економска, социјална и политичка стабилизација довели су до општег смањења насиља над младима. Међутим, иако не постоји свеобухватно истраживање, по многим оценама у Србији су широко распрострањени различити облици насиља међу младима и над младима. Млади су изложени насиљу у породици, у партнерском односу, у школи, медијима, институцијама за смештај, бригу и васпитавање у заједници и на раду. Насилници су како одрасли, који су одговорни за васпитавање и образовање младих, укључујући и породицу, тако и вршњаци. Млади су жртве свих облика насиља као пратећег ефекта криминала или услед дискриминације због сексуалне или политичке оријентације, етничке, верске или националне припадности. Такође, нове технологије као што су мобилни телефони и Интернет отварају простор за нове форме насиља. Насиље се не пријављује из страха, услед осећања стида, зато што га млади доживљавају као „нормално“ или пак услед недостатка поверења да ће одговорне установе адекватно реаговати.

Насиље у породици је дуго у Србији било табу тема о којој се у јавности није много говорило. Међутим, у последњих неколико година ова тема све више заокупља пажњу јавности, грађанског друштва и државних установа. Мере за спречавање насиља у породици, и заштиту од злостављања и занемаривања деце и младих дефинисане су у одговарајућим законима (Продични закон, Кривични законик), донет је Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, као и више посебних протокола. Започета је процедура усвајања Нацрта Националне стратегије за превенцију и заштиту од насиља. Ипак, држава још увек није успоставила систематичан начин прикупљања и објављивања статистичких података о учиниоцима и жртвама породичног насиља, због чега је јако тешко пратити тенденције. Такође, бројна истраживања која су на ту тему спровођена показала су да је насиље у породици општа и широко распрострањена појава са тенденцијом пораста пријављивања.⁸⁰ Починиоци насиља су у највећем броју случајева мушкарци, а жртве углавном жене. Такође, значајан број жртава су деца и млади.⁸¹

Насиље се такође дешава у школи и институцијама за резиденцијални смештај младих. Вршњачко насиље је све учесталије. Око 65% ученика се барем једном у три месеца нађе у улози жртве вршњачког насиља, док 44% ученика памти да је током школовања лично доживело насиље.⁸² Осим тога, издваја се и проблем масовних туча у школским објектима и у њиховом окружењу.⁸³ Млади у установама за резиденцијални смештај изложени су ризицима од различитих форми насиља и занемаривања. Иако су последњих година учињени почетни

⁷⁹ У 2006. години изречено је 116 васпитних налога и посебних обавеза, што представља само 0,7% изречених мера. Подаци су добијени на основу анализе података центра за социјални рад о социјалној и породично правној заштити.

⁸⁰ „Насиље у партнерским односима и здравље“, Аутономни женски центар и СЗО, Београд, 2005. доступно на <http://www.womenngo.org.yu/publikacije-azc/istrazivanje-zdravlje.pdf>; „Истраживање насиља у породици“, Удружење судија за прекршаје, Београд, 2005., доступно на <http://www.usudprek.org.yu/pdf/naspor.pdf>; „Истраживање прекршаја са елементима насиља у породици за подручје Републике Србије 2004. године“, Удружење судија за прекршаје, Београд, 2005., доступно на <http://www.usudprek.org.yu/pdf/izvestaj.pdf>. Према подацима МУП, у 2006. години у односу на 2005. годину, регистрован је већи број кривичних дела насиља у породици за 35,8%. У периоду од јануара до августа 2007. године, извршено је 108 кривичних дела насиља у породици или за 15% мање него у истом периоду 2006. године (127).

⁸¹ Према подацима за 2004. годину, 24,7% жртава насиља у породици имале су до 30 година старости. Извор: Истраживање прекршаја са елементима насиља у породици за подручје Републике Србије 2004. Стр.32. Према подацима МУП, у 2006. години, евидентирано је 186 кривичних дела насиља у породици извршених над/на штету 206 малолетних лица.

⁸² UNICEF, 2007.

⁸³ На пример, само у 2006. години, у различитим облицима насилничког понашања у школама и њиховој непосредној близини, 40 ученика је задобило тешке (Београд - 24), а 331 лаке телесне повреде (Београд - 127). Извор: МУП.

кораци у правцу деинституционализације и хуманизације услова живота, стање је још увек незадовољавајуће са становишта инфраструктурних, материјално-техничких и кадровских капацитета. Млади се предуго задржавају у институцијама, изоловани су из локалне средине, са минималним шансама за интеграцију у заједницу.

Насиље је учестало међу младима и на јавним местима. Последњих година, на територији Републике Србије све је присутније насиље навијача на спортским приредбама.⁸⁴ Оваква понашања постају све екстремнија по обиму, форми и средствима која се користе, а на стадиону се често може чути и говор мржње. Такође, истакнут је и проблем туча у угоститељским објектима и другим јавним просторима које посећују млади, а које неретко укључују и употребу хладног или ватреног оружја. Оваквој ситуацији погодује веома распрострањена појава недозвољеног и прековременог рада у угоститељским објектима и неефикасна контрола надлежних служби.

Потребно је посебно истаћи и проблем екстремних видова дискриминације и нетолеранције.⁸⁵ Веома је тешко установити тачне размере овог проблема, али оне се могу наслутити када се узме у обзир процена да се око 90% екстремних видова дискриминације и нетолеранције никад не пријави из страха од освете, неповерења према институцијама или страха од обележености.⁸⁶ Бројни извештаји и истраживања показују да су инциденти мотивисани мржњом као и говор мржње веома присутни у нашем друштву.⁸⁷ Према извештајима међународних и невладиних организација у Србији, међу најугроженије групе спадају Роми, лезбејска и геј популација, мањинске верске заједнице, ХИВ позитивни и друге мањинске, маргинализоване и социјално рањиве групе.⁸⁸

Саобраћајне незгоде спадају у сам врх узрока смрти међу младима како у земљама чланицама ОЕЦД, тако и у Србији.⁸⁹ Поред тога, статистички подаци показују да Србија спада међу водеће земље према стопи настрадалих по броју становника и по броју моторних возила у Европи.⁹⁰ Млади у Србији изазивају две трећине саобраћајних незгода од укупног броја незгода у којима учествују.⁹¹ Таквој ситуацији доприносе неразвијена саобраћајна инфраструктура, неадекватна законска регулатива, застарео систем обуке и недовољна саобраћајна култура грађана. Проблему безбедности младих у саобраћају посебно доприноси њихова склоност брзој вожњи, као и вожњи без сигурносних појасева, у алкохолисаном стању итд.

---

⁸⁴ Према подацима МУП током 2006. године у 159 случајева је дошло до тежег нарушавања јавног реда на спортским приредбама у којима је 13 лица задобило тешке, а 156 лаке телесне повреде. У периоду за првих десет месеци 2007. године до тежег нарушавања јавног реда и мира је дошло у 87 случајева при чему су 23 лица задобила тешке, а 172 лица лаке телесне повреде.

⁸⁵ Један од разлога је непостојање категорије „злочина из мржње“ у нашем законодавству. Министарски Савет ОЕБС охрабрио је све државе чланице да сакупљу и чувају статистичке податке „злочинима из мржње“ као и да се активно боре против ове појаве. Детаљније у: *Tolerance and Non-Discrimination, Decision No/03.*, Ministerial Council, OSCE, MC.DEC/4/03, доступно на: http://www.osce.org/documents/mcs/2006/06/19330_en.pdf.

⁸⁶ „Combating Hate Crimes in the OSCE Region: an Overview of Statistics, Legislations and National Initiatives“, стр.23.

⁸⁷ Нека од скорашњих истраживања су: „Challenges and Responses to Hate Motivated Incidents in the OSCE Region: for the period January-June 2006“, OSCE/ODIHR, 2006, доступно на: http://www.osce.org/documents/odihr/2006/10/21496_en.pdf; „Hate Crimes in the OSCE Regions, incidents and responses: annual report for 2006“, OSCE/ODIHR, 2006, доступно на http://www.osce.org/publications/odihr/2005/09/16251_452_en.pdf; „Combating Hate Crimes in the OSCE Region: an Overview of Statistics, Legislations and National Initiatives“, OSCE/ODIHR, 2005, доступно на

http://www.osce.org/publications/odihr/2005/09/16251_452_en.pdf; „Политичко насиље у Србији од октобра 2006. до априла 2007. Године“, Иницијатива младих за људска права, 2007, <http://www.yihr.org/uploads/publications/bhs/17.pdf> ; „Говор мржње према лезбејској и геј популацији у електронским медијима“, ЛАБРИС, 2007, доступно на

<http://www.labris.org.yu/images/npublikacije/govor-mrznje.pdf>; „Истраживање о насиљу над ЛГБТТИQ популацијом у Србији“, Лабрис, Београд, 2006. доступан на http://www.labris.org.yu/images/npublikacije/istrazivanje_web.pdf ; Извештај Хјуман рајтс воча о насиљу над мањинама за 2005. годину „Dangerous Indifference: violence against minorities in Serbia“, доступан на <http://hrw.org/reports/2005/serbia1005>.

⁸⁸ Исто.

⁸⁹ <http://www.amss.org.yu/un/makeroadsafe.html>, Републички завод за статистику

⁹⁰ Извор: Eurostat / EC. *Health in Europe. Data 1998-2003. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2005. page 101. Available at URL: www.europa.eu.int/comm/eurostat/*

⁹¹ У периоду од јануара до октобра 2007. године, евидентирано је укупно 3.109 кривичних дела против безбедности јавног саобраћаја извршених од стране младих. Извор: МУП Србије.

Безбедност у саобраћају се данас посматра као проблем здравља младих па решење треба тражити у синхронизованој примени мера превентиве (едукације, техничких мера и здравствених мера) и мера контроле и принуде кроз активности полиције и судова.

Континуирана реформа сектора безбедности представља један од кључних предуслова развијања безбедних услова за живот младих људи. Она такође представља предуслов опште демократизације и међународне интеграције државе и друштва, а тиме и подизања укупног квалитета живота свих грађана, па тако и омладине. Током неколико протеклих година у Србији је учињен велики напор и позитиван напредак у реформи и демократизацији овог сектора, који је данас постао гарант безбедности, слободе и права свих грађана. Међутим, да би се унапредио рад сектора безбедности и повећао степен поверења свих грађана, неопходно је довршити започете реформе у сегменту цивилне демократске контроле оружаних снага. То се посебно односи на војску, полицију, правосуђе и приватне агенције за обезбеђење који су од кључне важности за личну и колективну безбедност младих људи.

3.10. Здравље младих – здравствено понашање, фактори ризика и превенција поремећаја здравља

Здравље младих представља вишеструку вредност и основу за одрживи развој сваког друштва, а здравље уопште се често посматра као највеће животно добро које у великој мери зависи од напора који се улажу да се оно очува и унапреди.

Свеобухватно разумевање и подстицање здравља младих као стања потпуног физичког, менталног и социјалног благостања, а не само одсуства болести или неспособности⁹², наглашава нераскидиву везу између индивидуалног начина живота и здравља, али и улагања у детерминанте здравља и предуслове за здравље који обухватају одговарајуће друштвене и економске услове, физичко окружење и стабилни екосистем. Адоlescенција⁹³ као период младости се посебно издваја имајући у виду физичко, ментално и друштвено сазревање које отвара многа, међусобно повезана питања здравља и намеће специфичне потребе и приоритете. Ипак, млади се уобичајено посматрају као здрава популација будући да подаци рутинске здравствене статистике у Србији указују на најниже оболевање и умирање у овој узрасној групи⁹⁴, па се при анализи стања полази од приступа оријентисаног ка здрављу, а не ка болести⁹⁵. Поред здравог и ризичног понашања, анализира се и капацитет система здравствене заштите да препознаје, благовремено и адекватно одговори на здравствене потребе младих.

Правилна исхрана, физичка активност и поремећаји исхране. Бројни докази из скорашњих истраживања у популацији младих Србије указују на недовољну контролу над сопственим здрављем и присутно ризично понашање^{96,97}. Правилна исхрана, физичка активност и превенција поремећаја, посебно гојазности, представљају здравствене изазове у 21. веку у европском региону⁹⁸ и посебно у Србији, имајући у виду неправилан режим исхране, све лакшу доступност намирница и производа „брзе хране“, уз смањене могућности за организоване физичке активности.

Хигијенске навике, орално здравље и поремећаји оралног здравља. Устаљене хигијенске навике представљају моћну превенцију класичних инфективних болести, а њихова промоција једно од јавноздравствених достигнућа XX века. Нажалост, редовност одржавања

⁹² Устав Светске здравствене организације.

⁹³ Адоlescенција се односи на прву подгрупу младих онако како је дефинисано у делу „Ко су млади у Србији“, односно на период од 15 до 19 година.

⁹⁴ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији. Београд Министарство здравља Републике Србије 2006.

⁹⁵ Министарство здравља Републике Србије. Истраживање здравља становника Републике Србије. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2007.

⁹⁶ УНИЦЕФ. MICS-2005

⁹⁷ Министарство здравља Републике Србије, Европска агенција за реконструкцију. Истраживање злоупотребе психоактивних супстанци међу адоlescентима у Србији 2005. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2006. pp 54

⁹⁸ WHO. The challenge of obesity in the WHO European Region and the strategies for response. Copenhagen> WHO Regional Office for Europe 2007.

хигијенских навика у смислу туширања и прања зуба међу младима у Србији је опала 2006. године у односу на 2000. и мање је изражена у популацији оних који живе у сиромаштву. Само 34% најсиромашнијих се купа или тушира више од три пута недељно,

Сексуално понашање, трудноћа током адолесценције и намерни прекиди трудноћа.

Према резултатима бројних студија учесталост сексуалне активности међу младима у Србији је у порасту. То се манифестује кроз све већи удео сексуално активних у овој популацији и пораст учесталости полне активности међу млађим адолесцентима (до навршених 15 година живота). Према истраживању из 2006. године 29% младих узраста 15-19 година је ступило у сексуалне односе (значајно више младих мушког него женског пола), а међу студентима сексуално је активно око три четвртине студената и преко половине студенткиња узраста од 19. до 21. године⁹⁹. Према проценама, током сваке календарске године догоди се око 50 трудноћа на 1000 девојака узраста 15 до 19 година. Анализом модела репродуктивног понашања становништва Републике Србије запажа се незадовољавајући тренд задржавања релативно високих стопа специфичног фертилитета (број породиља на 1000 женских особа одређеног узраста) међу адолесценткињама у поређењу са старијим добним групама. За последњих пет деценија ова стопа показује пад у групама старијих адолесценткиња, у групи девојака узраста 16 година има непромењене, а у групи девојака од 15 година чак и веће вредности. У структури свих порођаја, према званичној статистици, 7,3% чине породиље млађе од 20 година. Стопа порођаја жена 15-19 година је 17,4 на 1000 жена овог животног доба.

О размерама намерних прекида трудноће, који код младих жена које нису рађале представљају значајан предиктор за настанак спонтаних побачаја и превремених порођаја, односно за развој инфертилитета у каснијем животном добу, нема поузданих података, јер развој приватног сектора није подразумевао и редовно извештавање о обиму и садржају извршених прегледа и услуга, што је утицало на изразиту подрегистрацију. Истраживања у популацији младих указују на високе стопе абортуса, а докази из истраживања показују да је 40% младих жена било трудно најмање једном, од којих 20% је имало један или више абортуса. Процењује се да сваке године искуство са овом врстом медицинског поступка има шест до седам хиљада девојака адолесцентног узраста, а према резултатима мањег, дубинског испитивања искуство непланиране трудноће до навршених 19 година живота има свака шеста девојка из Београда која је са сексуалном активношћу почела током адолесценције. Међутим, према званичним подацима Републичког завода за статистику стопа абортуса је 4,33 на 1000 жена овог доба.

Полно преносиве инфекције и ХИВ/АИДС. Све више преовладава свест да су млади људи ти који могу променити ток и смер епидемије полно преносивих инфекција. Млади у исто време на најбољи начин прихватају програме спречавања ширења ХИВ-а и ефикасни су учесници и промотери акција превенције. Чињеница је да су значајни напори уложени у превентивне активности у вези са контролом ХИВ/АИДСа током протеклих година и охрабрују налази да далеко већи број младих користи кондом приликом сексуалних односа у вези која је краћа од 6 месеци у поређењу са претходном деценијом¹⁰⁰¹⁰¹. На жалост, још увек је присутна изузетно ниска стопа добровољног тестирања на ХИВ (2,7 на 1000 становника). Из истих разлога, димензије проблема ППИ међу младима у Србији се могу само процењивати, чему доприноси и неадекватно регистровање ових обољења. Рутински подаци указују да су поједине ППИ, као на пример гонореја, у просеку чак 3 до 4 пута чешће у добној групи 20-29 година него у осталим узрасним групама (у 2006. години, инциденција гонореје износила је 3,93 у овој добној групи, док је у просеку била 0,91). Слично је запажање и када се ради о инфекцији хламидијама, чија инциденција од 63,91 у добној групи 20-29, далеко превазилази републички просек (29,24)¹⁰². Поједина истраживања указују да су ови поремећаји здравља

⁹⁹ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији. Београд Министарство здравља Републике Србије 2006.

¹⁰⁰ UNICEF. Multiple Indicator Cluster Survey 2005. Belgrade: UNICEF 2007.

¹⁰¹ Министарство здравља Републике Србије. Истраживање здравља Републике Србије – 2006. година. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2007.

¹⁰² База података 2006. године Института за јавно здравље Републике Србије “Батут”.

међу сексуално активним адолесцентима далеко присутнији¹⁰³. Тако, према једном истраживању, хламидијске инфекције гениталних органа у групи од 300 сексуално активних девојака узраста 19 година присутне су у 30% случајева. Под ризиком за ППИ су нарочито млади који имају нерегуларне сексуалне партнере, који упражњавају комерцијални секс и/или имају сексуалне односе под дејством алкохола и других ПАС, када је сексуална активност чешће без заштите. Тако, према УНИЦЕФ-овом истраживању у Србији (MICS, 2005) чак 60% младих жена од 15-24 године изјављује да је у протеклој години имало сексуалне односе са нерегуларним партнером потврђујући присутно ризично понашање.

Ментално здравље и поремећаји менталног здравља. Клиничко искуство и резултати истраживања у Србији указују на значајно психолошко трпљење популације младих, које се често везује са периодом адолесценције¹⁰⁴. Млади манифестују одређену, за овај узраст специфичну психопатологију¹⁰⁵. Истраживања показују да трећина средњошколске популације показује знаке психолошког трпљења и менталних проблема. Слични подаци добијени су и у истраживањима студентске популације. Угроженије су девојке и адолесценти у урбаним срединама. Најчешће психопатолошке манифестације су депресивна стања и поремећаји понашања. Према подацима Републичког завода за статистику, 1990. године је регистровано 99 самоубиства младих од 15-29 године, да би тај број растао и достигао кулминацију 1997. године (192), са тенденцијом пада до 2005. године (106 случајева). Ипак, у 2006. години регистровано је у овој добној групи чак 120 случајева самоубиства. Поремећаји понашања и делинквенција су такође у порасту и у променљивим формама.

Коришћење (злоупотреба) психоактивних супстанци и болести зависности. Ниво препознавања и избегавања различитих ризика по здравље од стране младих није задовољавајући. Иако се уочава да је број пушача међу младима опао за 7% од 2000. до 2006.¹⁰⁶ године, учестало конзумирање алкохола (25%) далеко превазилази просек који се виђа у земљама Европске Уније¹⁰⁷. Приближно свака пета млада особа у Србији наводи да неко од њених пријатеља користи дрогу, а значајно већи број младих били су у ситуацији да пробају дрогу. Посматрајући болести зависности, оне се налазе на петнаестом месту као разлог хоспитализације студената, међутим, истовремено су на првом месту по броју дана хоспитализације у 2006. години¹⁰⁸. Када се говори о психоактивним супстанцама, потребно је имати у виду да постоји јасна законска регулатива која прописује забрану продаје психоактивних супстанци малолетним лицима (важи за алкохол и дуван, а за остале супстанце важи и за општу популацију), а коју је потребно у потпуности применити у пракси. Спречавање трговине, такође, има велику улогу у смањењу доступности супстанци.

Систем здравствене заштите. Иако здравствени систем представља само једну у низу детерминанти здравља, веома је велики његов утицај на унапређење и очување здравља, као и на отклањање последица његовог нарушавања. Потенцијални ефекти тог утицаја су утолико већи уколико здравствени систем својим јавним залагањем постигне да очување здравља буде интегрисано у све друге секторе заједнице и уколико он сам успева да са тим секторима оствари ближу сарадњу. У погледу доступности службе примарне здравствене заштите, у 2006. години скоро свака друга млада особа до навршене 19. године наводи да има свог педијатра или лекара опште медицине, међутим у значајно мањем проценту ово наводе млади из најсиромашнијих група. Иако само 7% младих пријављује да је имало одређени поремећај здравља током последњег месеца, изненађује да њих 46% није користило здравствене услуге

¹⁰³ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији. Београд Министарство здравља Републике Србије 2006.

¹⁰⁴ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији. Београд Министарство здравља Републике Србије 2006.

¹⁰⁵ Министарство здравља Републике Србије. Стратегија развоја заштите менталног здравља. Београд Министарство здравља Републике Србије 2007.

¹⁰⁶ Министарство здравља Републике Србије. Истраживање здравља Републике Србије – 2006. година. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2007.

¹⁰⁷ Министарство здравља Републике Србије, Европска агенција за реконструкцију. Истраживање злоупотребе психоактивних супстанци међу адолесцентима у Србији 2005. Београд: Министарство здравља Републике Србије 2006.

¹⁰⁸ База података 2006. године Института за јавно здравље Републике Србије “Батут”.

углавном сматрајући да се радило о мањем поремећају, па су се сами лечили¹⁰⁹. Најчешће, ради контроле здравља адолесценткиње одлазе код гинеколога просечно са 16,5 година, међутим, у узрасту од 15 до 19 година ову могућност користи само 18% девојака. Од оних које су посећивале гинеколога 8% је то чинило услед трудноће, а само 3,4% ради предузимања заштите од нежељене трудноће. Међутим, посматрајући жене са инвалидитетом у добној групи 21-29 година, само 9,8% је обухваћено комплетним специјалистичким гинеколошким прегледом, што може да указује како на ниску стопу свести о значају контрола репродуктивног здравља код младих са инвалидитетом, тако и на потенцијалне баријере које смањују доступност и коришћење здравствене заштите ове осетљиве популационе групе¹¹⁰. Пре усвајања Стратегије за развој и здравље младих, није било јединствених докумената, а нарочито законодавних регулатива која су се односила на здравље младих, што је, у општем недостатку ресурса, довело до нејасних одговорности и недовољно дефинисаних надлежности, не само у систему здравствене заштите, већ и у другим друштвеним областима. Изузетак чини Правилник о ближим условима за обављање здравствене делатности¹¹¹ у делу који се односи на здравствену заштиту школске деце. У седишту управног округа, односно у општини са најмање 7.000 школске деце узраста од 10 до 18 година може се организовати саветовалиште за младе са следећим кадром: један доктор медицине специјалиста педијатрије и једна виша медицинска сестра, и по један психолог и доктор медицине специјалиста гинекологије и акушерства са половином радног времена, а по потреби и доктор медицине друге специјалности и социјални радник. У Стратегији за развој и здравље младих је истакнута потреба да се младим људима обезбеди скуп здравствених услуга које су: поверљиве и квалитетне, засноване на потребама младих, а које обављају мотивисани, пријатељски расположени и едуковани здравствени радници и сарадници у безбедном окружењу за младе, у чијем планирању, спровођењу, праћењу и оцењивању млади имају кључну улогу.

3.11. Млади и животна средина и одрживи развој

Млади имају и интерес и обавезу да се баве проблемима животне средине и одрживог развоја, јер морају да живе са последицама онога што су им оставиле претходне генерације и морају мислити о генерацијама које долазе.

Проблеми везани за животну средину и одрживи развој су постали веома сложени и захтевају посебну пажњу, поготово када је реч о младима. Млади поседују таленат за развој нових форми деловања, усвајање знања, повећање свесности и промену става што им омогућава да успешно одговорају на изазове у животној средини и одрживом развоју. Основни резултат васпитања и образовања младих треба да буде усмерен ка остваривању виших квалитета живљења садашњих и будућих генерација кроз оспособљавање друштва у целини за прихватање нове философије живљења засноване на еколошкој етици и концепту одрживог развоја. При сагледавању улоге младих у овој области важно је имати у виду да је кључни проблем недовољно повезивање између сектора заштите животне средине, здравља и образовања, као и проблема сиромаштва и изостанак мултидисциплинарног приступа.¹¹²

Укупно стање животне средине у Србији није на задовољавајућем нивоу. То се односи како на стање вода и водних ресурса, стање биодиверзитета, тако и на стање шума, земљишта и ваздуха, а неадекватан је и приступ управљању отпадом и хемикалијама. Стање животне средине у бројним привредним секторима додатно негативно утиче на чиниоце животне средине у Србији.

¹⁰⁹ Бјелоглав Д, Даив Х, Крстић Г, Матковић г. Анкета о животном стандарду 2003-2003. Живот у Србији према резултатима истраживања. Београд: Strategic Marketing 2007.

¹¹⁰ Анђелић С. Жене са инвалидитетом и здравствена заштита: Београд: „Из круга“ 2007. Доступно на: www.izkruga.org

¹¹¹ Правилник о ближим условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима здравствене службе. Сл гласник РС бр. 43/06. члан 4, став 2.

¹¹² World Youth Report, 2003, Chapter five: “Youth and the environment, Report of the Secretary-General

У домену политике заштите животне средине уочава се, такође, слаба повезаност политике заштите животне средине са другим секторима: непостојање институционалних капацитета за одговор на постојеће проблеме, неефикасан систем праћења стања и извештавања о животној средини, недовољан број прописа, неадекватност постојећих прописа, као и недовољно ефикасно спровођење прописа. Уочава се и проблем ниског нивоа инвестиција у овој области, као и одсуство економских подстицаја, а нарочито је низак ниво свести (недовољно образовање и информисање) о проблемима у животној средини и одрживом развоју.

Стање образовања у области заштите животне средине и одрживом развоју. Национални програм за заштиту животне средине истиче два начела: 1) начело подизања свести о значају заштите животне средине, где се промовише важност образовања, а у циљу повећања јавног разумевања проблема, и 2) начело информисања и учешћа јавности, где су подаци о стању јавни.¹¹³ Такође, као један од националних приоритета, нацрт стратегије одрживог развоја Србије подразумева развој људских ресурса и повећање запошљавања. У времену информатичког постиндустријског друштва знање је носилац развоја. Реформа образовања подразумева припрему наставног кадра за усвајање нових знања и вештина из области одрживог развоја и заштите животне средине, као и дефинисање и усвајање нових предмета у оквиру основног, средњошколског и високог образовања кроз наставне планове и програме.

Приоритетни циљеви и непосредне мере које треба да допринесу развоју система образовања за одрживи развој и заштиту животне средине подразумевају обезбеђивање повољнијих општих услова економско-финансијске, институционалне и техничке подршке процесу реформе. Више од 20 факултета је основало катедре или групе за изучавање тема о животној средини на редовним и последипломским студијама. Постоји 21 акредитовани програм за обуку о екологији и 19 о биологији, где наставници могу да унапреде своје знање. Ипак, општа је процена да у Републици Србији формални видови образовања из области заштите животне средине и одрживог развоја нису довољно развијени.

Осим тога, неформално образовање и други видови подизања свести су недовољно координирани и нису доступни свим категоријама становништва. Национални програм заштите животне средине предвиђа обезбеђивање подршке активностима младих и удружењима грађана у вези са развојем неформалних видова образовања и подизања свести о заштити животне средине и одрживом развоју.

Образовање о одрживом развоју је императив времена и предуслов је за остваривање одрживог развоја. Резултат напора у образовању о одрживом развоју треба да буде јачање свести, стицање знања, вредновања и ставова који су неходни за прихватање одрживих стилова живота, одрживе производње и потрошње и одрживог управљања животном средином. Република Србија, као чланица региона Економске комисије УН за Европу (UNECE), ради на спровођењу стратегије образовања за одрживи развој чији период важења обухвата период трајања УН декаде образовања за одрживи развој.¹¹⁴ Формирана је радна група за спровођење Регионалне стратегије образовања за одрживи развој UNECE, односно, припрему Акционог плана кроз учеснички процес представника државног, привредног и цивилног сектора. Спровођење овог Акционог плана допринеће испуњењу обавеза које су преузете усвајањем Заједничке изјаве министара животне средине и просвете о образовању за одрживи развој у оквиру Шесте министарске конференције «Животна средина за Европу».¹¹⁵

Информисање младих о стању у животној средини. У домену информисања издвајају се два основна аспекта: питање информисаности о стању у животној средини, како на локалном, тако и на глобалном нивоу и доступност информација о ризицима по здравље младих, а који се тичу њихове животне средине. Промовисање здравих стилова живота је приоритетан задатак

¹¹³ Национални програм заштите животне средине, (Предлог), 2007

¹¹⁴ United Nations Decade of education for Sustainable Development, proclaimed in General Assembly resolution A/RES/57/254, 2002.

¹¹⁵ Economic and Social Council, Implementation of the UNECE Strategy for education for sustainable development: First phase (2007), Sixth Ministerial Conference «Environment for Europe», Belgrade, 10-12 October 2007.

информисања. Да би се ови задаци успешно остварили, потребно је решити проблеме мерења и праћења стања у животној средини и омогућити бољи проток и сакупљање информација.¹¹⁶

Приступ информацијама, као и учешће јавности у доношењу одлука је знатно побољшано у последњем периоду. Уставом из 2006. године, као и бројним законима који су ступили на снагу у периоду од 2004. до 2005, предвиђена је обавеза надлежних органа у погледу објављивања информација и право грађанина на информисаност о стању животне средине, као и учешће у процесу доношења одлука.

Активношћу Агенције за заштиту животне средине (основана 2004. године) побољшан је проток информација, а присутне препреке су последица недефинисаности процедура и надлежности. Међутим, проток информација о стању у животној средини је још увек отежан на свим нивоима (локалном и националном, између различитих сектора). Информације о стању су расуте и често пролазе без записа, подаци нису усклађени и није могуће створити целокупну слику о стању у животној средини. У овом процесу значајне су улога медија и информационих комуникационих технологија.

Утицај животне средине на стање здравља младих. Животна средина представља једну од важних детерминанти које одређују здравље младих¹¹⁷. Процеси испитивања и праћења утицаја животне средине на здравље становништва, а посебно деце и младих, у Европи су отпочели крајем осамдесетих година. Пред нашом земљом, која није пратила ове активности, јесте дуг пут у развијању веза и стварању капацитета за један савремен, мултисекторски приступ овој области. ЕНХИС база података о животној средини и здрављу, која се примењује у земљама ЕУ, прати 29 индикатора животне средине и здравља, од којих се неки односе посебно на децу и младе, као најосетљивији део популације. У Републици Србији прати се око 70% ових индикатора, мада је нередовно извештавање наше земље Светској здравственој организацији проузроковало да се у међународној презентацији и размени података нађе само пет индикатора животне средине и здравља. Четири основна препозната ризика из животне средине по здравље младих су: недостатак приступа здравој води за пиће и добрим санитарним условима, повреде везане за кретање и саобраћај, загађење ваздуха (животна средина и амбијентални ваздух) и опасне хемикалије и професионални ризици.

Међу наведеним ризицима, један од највећих проблема у Србији је загађење ваздуха проузроковано индустријским емисијама или саобраћајем. Од посебног значаја је изложеност повишеним вредностима тропосферског озона, ПМ₁₀ и ПМ_{2.5}, сумпордиоксиду, азотним оксидима, тешким металима, као и канцерогеним материјама у ваздуху. Млади изложени повишеним концентрацијама олова у животној средини показују промене у понашању, успорен интелектуални развој, као и низ психичких и неуролошких симптома као што је отежано учење и смањена концентрација.¹¹⁸ Квалитет ваздуха у затвореним просторијама умногоме утиче на здравље младих. Према Стратегији развоја здравља младих, усвојеној од стране Владе Републике Србије 2006. године, велики број младих је изложен дуванском диму, било као активни пушачи (24% студентске популације пуши), или кроз изложеност секундарном дуванском диму у амбијенталном ваздуху (97.4% младих). Опште познати ризици по здравље проузроковани деловањем дуванског дима су проблем који се умногоме може смањити вођењем добре законодавне политике и имплементацијом законодавних мера.

Млади су у животној средини (вода, ваздух и храна) посебно изложени опасним хемикалијама, али не треба занемарити ни изложеност младих у радној средини. Како се већ са 15 година, док развој младог организма увелико траје, може засновати радни однос, веома је важно строго поштовање законске регулативе којом се забрањује рад малолетника на радним местима са посебним ризиком. Не треба занемарити и рад деце и младих у сеоским домаћинствима, који такође може носити ризик по њихово здравље.

¹¹⁶ Посебно је важно ратификовати Архуску Конвенцију о приступу информацијама, учешћу јавности у одлучивању и приступу правосуђу (1998) Закон о ратификацији је усвојен на Влади 28. децембра 2007. и чека се усвајање у Скупштини).

¹¹⁷ Fourth Ministerial Conference on Environment and Health, Youth Declaration, Budapest, Hungary, 23-25 June 2004.

¹¹⁸ У Београду је на свих десет мерних места која прате аерозагађење пореклом из саобраћаја повишена средња годишња концентрација олова у периоду 1995-2005 (Животна средина у Србији, Извештај базиран на индикаторима, Агенција за заштиту животне средине Републике Србије, 2007).

Млади и изненадне претње по здравље у животној средини. Бројне природне непогоде (земљотреси, поплаве, ветрови, снежни наноси, клизање тла, пожари и др), удеси, производња и коришћење опасних материја, акцидентална загађивања ваздуха, воде и земљишта, заразне болести, и друго, указују не само на присуство несрећа насталих услед интензивног развоја и неконтролисане примене технолошког развоја, него и на висок степен угрожавања и потребе да млади стичу знања и вештине о заштити од негативних утицаја потенцијалних опасности. Последице природних и технолошких ризика се најчешће огледају у великом броју настрадалих (погинулих, повређених), уништеном имовином, загађеном животној средини, психо-социјалном угроженошћу итд. Оспособљавање младих да препознају и предузму мере и активности да се ризик смањи, најефикаснији је вид заштите.

4. СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ ЗА ЊИХОВО ОСТВАРИВАЊЕ

Стратегија је поставила једанаест општих циљева, који се у овом поглављу разрађују кроз специфичне циљеве и мере које воде њиховом остваривању. На крају сваког дела који се односи на општи циљ наведене су и надлежне институције за реализацију тих циљева.

У акционом плану, који ће следити Стратегију, биће одређене активности, очекивани резултати, показатељи остварености резултата, надлежности, рокови, буџет, и начин праћења и вредновања примене Стратегије и могућности њеног даљег усавршавања.

4.1. Подстицати младе да активно учествују у друштву

Специфичан циљ

4.1.1. Мотивисати, образовати и подржавати младе да активно учествују у друштву

Мере

4.1.1.1. Подржавати иницијативе које имају за циљ систематско и организовано образовање младих и опште популације о правима детета, људским правима и обавезама и грађанским правима и слободама и важности активног учешћа у друштву;

4.1.1.2. Успоставити механизме који обезбеђују подршку програмима, институцијама и организацијама које имају за циљ промовисање активног грађанства и образовање младих за активно учешће;

4.1.1.3. Успоставити и оснажити постојеће мреже младих вршњачких едукатора;

4.1.1.4. Обезбедити могућности за отварање омладинских центара (и подржавати њихово функционисање) чија би улога била окупљање, дружење, креативно деловање и реализација неформалног образовања младих. Омладински центри ће бити и информативни центри који пружају подршку младима у креирању и реализацији сопствених активности и организација;

4.1.1.5. Подржати иницијативе које омогућавају учешће младих на изборима и у политичком животу.

Специфичан циљ

4.1.2. Унапређивати квалитет и равномерну распрострањеност програма који доприносе активнијем учешћу младих

Мере

4.1.2.1. Дефинисати мере којима се подржава развој институција на локалном и регионалном нивоу, које ће бити одговорне за развијање и евалуацију омладинске политике и локалних акционих планова за младе у сарадњи са омладинским организацијама и представницима младих (формирање канцеларија за младе);

4.1.2.2. Дефинисати активне мере сарадње са локалним властима у циљу формирања квалитетних понуда за младе у мањим срединама како би младима било омогућено да у овим срединама развију своје потенцијале, организују добар живот, нађу посао и обезбеде сигурну будућност;

4.1.2.3. Подржавати иницијативе које имају за циљ јачање сарадње и разумевања између ученика, студената, професора, родитеља и представника локалне самоуправе, и стварање простора за демократски разговор у образовним институцијама.

Специфичан циљ

4.1.3. Развијати и унапређивати стандарде квалитета омладинског рада и механизме за његово праћење и унапређивање

Мере

4.1.3.1. Успоставити стални консултативни процес са омладинским организацијама ради идентификовања примера добре праксе и најбољих метода промоције омладинског активизма и успостављање механизма за ефикасно преношење научених лекција;

4.1.3.2. Развијати и применити стандарде квалитета омладинског рада, механизме за његово независно праћење, начине за континуирано унапређивање квалитета омладинског рада;

4.1.3.3. Развијати и применити стандарде образовања, усавршавања и обучавања професионалаца и волонтера/ који раде са младима;

4.1.3.4. Развијати и применити стандард занимања "омладински радник".

Специфичан циљ

4.1.4 Успоставити механизме за подстицање, организовање и вредновање волонтерског рада младих

4.1.4.1. Подржати процесе стварања позитивних законских оквира о питањима везаним за волонтеризам и волонтерски рад, са циљем обезбеђивања минимума права које гарантује држава, за волонтере и организаторе волонтирања;

4.1.4.2. Подржати успостављање механизма за вредновање волонтерског рада младих кроз признање знања, вештина и/или радног искуства стечених волонтерским радом, са циљем обезбеђивања бенефиција за волонтере;

4.1.4.3. Створити механизме и дефинисати стандарде по којима ће профитни, непрофитни и државни сектор подржавати волонтерски рад, а у циљу обезбеђивања квалитета и одрживости овог облика друштвеног ангажовања;

4.1.4.4. Подстицати промовисање система вредности волонтеризма, са циљем указивања на друштвене потребе за волонтерским програмима и добитима од волонтерског рада;

4.1.4.5. Подржавати процесе стварања подстицајних јавних политика о питањима везаним за волонтеризам и волонтерски рад, са циљем обезбеђивања услова за волонтирање у свим областима друштвеног живота;

4.1.4.6. Подстицати и подржавати све видове волонтирања ученика и студената, са циљем обезбеђивања услова за волонтирање при школама и факултетима.

Специфичан циљ

4.1.5. Формирати програме подршке за остваривање мобилности младих

Мере

4.1.5.1. Формирати националну агенцију за младе као независно тело које би успоставило партнерство са Омладинским програмом Европске Уније (Youth in action) и друга партнерства са релевантним међународним програмима сарадње младих;

4.1.5.2. Обезбедити учешће омладинских организација и релевантних државних органа у структурама и програмима за младе европских и светских институција као и чланство младих и организација младих у међународним организацијама;

4.1.5.3. Успоставити редовну сарадњу са државним структурама које се баве младима у земљама Југоисточне Европе како би се пружила активна подршка и подстакла мотивација за учешће младих у активностима у региону и прекогранична сарадња;

4.1.5.4. Успоставити сарадњу са транспортним/саобраћајним компанијама како би се на нивоу државе ревидирали постојећи и формирали нови споразуми и договори о попустима и повластицама у путничком саобраћају за све облике јавног транспорта за младе;

4.1.5.5. Обезбедити активно учешће у процесу олакшавања и потпуног укидања визног режима и обезбеђивање финансијских олакшица за путовања у иностранство за све младе

4.1.5.6 Подржати организовање регионалних, националних и међународних конференција, семинара, тренинга и других скупова који промовишу интеркултуралност, разумевање различитости и пружати активну подршку младима (посебно младима из осетљивих група) да у томе учествују.

Специфичан циљ

4.1.6 Развијати грађанско друштво пружањем подршке волонтеризму и активизму младих

Мере

- 4.1.6.1. Организовати образовне активности за побољшање сарадње, размене добре праксе и комуникације између три сектора (цивилни, државни и приватни);
- 4.1.6.2. Подржавати акције, програме и иницијативе за подстицање и реализовање креативности, рада и одговорности младих;
- 4.1.6.3. Оснаживати младе из осетљивих група за активно учешће у друштву кроз програме подршке и активно остваривање људских права;
- 4.1.6.4. Стимулисати образовне програме намењене младима а који би били фокусирани на подстицање иницијативе и лидерства младих;
- 4.1.6.5. Покренути иницијативе за увођење пореских олакшица за донаторе који улажу у развој активизма и волонтеризма и друштвено одговорног пословања усмереног ка младима;
- 4.1.6.6. Подржати акције, програме и иницијативе које промовишу толеранцију, културу ненасиља и родну равноправност међу младима.

Специфичан циљ

4.1.7. Повећати учешће младих жена на највишим местима одлучивања

Мере:

- 4.1.7.1. Смањивати родне стереотипе у образовном систему;
- 4.1.7.2. Отклањати родне стереотипе у медијима и промовисати равноправности полова;
- 4.1.7.3. Пратити спровођење квота изборног система од стране политичких странака;
- 4.1.7.4. Подржавати афирмативне мере и стварати друштвене услове за равноправно напредовање жена до највиших места одлучивања .

Ко је надлежан

МОС, ЈС, Омладинске организације, Привредне организације у локалној средини, МП, УГ, ПССО, МЗ, МРСП, МСП,

4.2 Развијати сарадњу младих и обезбеђивати услове за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир а на основу потреба младих и у партнерству са младима.

Специфичан циљ

4.2.1. Дефинисати појам омладинске организације и стандарда деловања

Мере

- 4.2.1.1. Покренути консултативни процес за дефинисање појма омладинске организације и критеријума по којима се формирају и разликују омладинске организације (за разликовање

организације коју чине млади и организације која ради за младе и са младима, и појма локалне, националне, регионалне и међународне омладинске организације);

4.2.1.2. Подржати процес доношења новог закона о удружењима грађана и обезбеђивање материјалних средстава за његово спровођење, као основе за дефинисање и квалитетнији рад омладинских организација према утврђеним критеријумима за разликовање;

4.2.1.3. Развијати стандарде квалитета деловања и принципе омладинског организовања кроз консултативни процес и подршку њиховом спровођењу;

4.2.1.4. Донети закон о младима и омладинском организовању.

Специфичан циљ

4.2.2. Успоставити институционалну подршку за формирање, финансирање и активно деловање организација младих и програмских активности организација које раде за младе

Мере

4.2.2.1. Креирати механизме континуираног подстицаја и финансијске подршке младима у локалној заједници за организовање и реализацију њихових активности;

4.2.2.2. Формирати канцеларије за младе на националном, регионалном и локалном нивоу и дефинисати њихове области рада;

4.2.2.3. Пружити институционалну подршку организацијама младих финансирањем изградње капацитета и активности намењених младима;

4.2.2.4. Разјаснити односе, власништва и начин коришћења објеката и имовине државе како би се правно регулисали, обновили и ставили у функцију омладинског деловања и за потребе младих кроз активну интерсекторску сарадњу;

4.2.2.5. Промовисати отварање образовних и других институција за потребе омладинских организација и стварање критеријума и могућности за бесплатно уступање школских простора омладинским организацијама, у периоду када се простор не користи;

4.2.2.6. Подржати иницијативе омладинских организација за међународну сарадњу и приступање међународним фондовима и институцијама као важан аспект интеграције и размене знања и искустава;

4.2.2.7. Стандардизовати и унапређивати рад ученичких парламената и других форми ученичког/студентског/омладинског организовања, репрезентативног заступања и учествовања путем јачања капацитета и умрежавања.

Специфичан циљ

4.2.3. Усвојити концепт заједничког управљања процесима и одлукама као основе за сарадњу локалних и националних органа власти са младима

Мере

4.2.3.1. Изградити и применити програме образовања свих нивоа власти и младих о важности, предностима, могућностима и облицима активног учешћа младих у заједничким телима;

4.2.3.2. Подржати конкретним мерама активно укључивање представника младих у органе и тела који одлучују о омладинским темама на свим нивоима и институцијама на принципима заједничког управљања процесима и одлукама (ко-менаџмент);

4.2.3.3. Покренути иницијативе за законско регулисање концепта заједничког управљања процесима и одлукама (ко-менаџмент);

4.2.3.4. Применити концепт заједничког управљања процесима и одлукама у оквиру деловања државних органа, посебно у комисијама које се баве одлукама о финансирању омладинских организација и њихових програма;

4.2.3.5. Подржати иницијативе које имају за циљ промену става/приступа према активном учешћу младих, пре свега у одлучивању, и промени фокуса од „слушања младих“ до „пуног активног учешћа“.

Специфичан циљ

4.2.4.Промовисати важност сарадње омладинских организација, умрежавање и успостављање поверења

Мере

4.2.4.1. Дефинисати облике, моделе и начине сарадње између организација младих на свим нивоима;

4.2.4.2. Финансијски подржати иницијативе младих и организација младих за формирањем и функционисањем независних механизма/форми и њихово препознавање од стране државе, како би се успоставила репрезентативност младих на свим нивоима за заједничко управљање процесима и одлукама (ко-менаџмент);

4.2.4.3. Успоставити стални дијалог са свим институцијама и организацијама дефинисањем ефикасних механизма за комуникацију и сарадњу између министарстава, привреде, медија и невладиних организација;

4.2.4.4. Покренути иницијативу за унапређење постојећих законских оквира рада ученичких и студентских парламената како би се прецизније дефинисала улога парламената, обавезе и обезбедило право гласа при одлучивању представницима парламената.

Ко је надлежан

МОС, УГ, ЛС, МП, МН, Влада, ПССО

4.3 Изграђивати систем информисања младих на свим нивоима и у свим областима

Специфичан циљ

4.3.1. Обезбедити правовремено и утемељено информисање младих о могућностима и перспективама у локалној средини и на националном нивоу

Мере

4.3.1.1. Израдити портал за младе који би био централно место за информисање младих из свих области обухваћених овом Стратегијом;

4.3.1.2. Формирати канцеларије за младе на националном нивоу;

4.3.1.3. Формирати канцеларије за младе у локалној средини.

Специфичан циљ

4.3.2. Учинити доступним релевантне информације о правима младих и могућностима и приликама за младе

Мере

4.3.2.1. Подржати иницијативе које имају за циљ образовање и информисање младих о њиховим грађанским правима и обавезама;

4.3.2.2. Успоставити сарадњу са образовним институцијама и организацијама ученика и студената како би се повећао степен информисаности о волонтеризму;

4.3.2.3. Успоставити систем информисања младих о могућностима путовања, студирања, разменама, смотрама, такмичењима, учешћу на скуповима;.

4.3.2.4. Обезбеђивати приступ информацијама о стварима које их се непосредно тичу и омогућавање добијања повратне информације у ситуацијама заједничког одлучивања или учествовања младих у консултативном процесу.

Специфичан циљ

4.3.3. Обогатити програмске шеме медијских кућа садржајима који имају образовни карактер, а примерени су младима

Мере

- 4.3.3.1. Стимулисати продукције и увоз висококвалитетних програма за младе, спроводити и унапређивати мере заштите од непримерених програма;
- 4.3.3.2. Развијати информативне програме или уводити блокове у постојеће информативне програме које би емитовали информације од интереса за младе;
- 4.3.3.3. Подстицати волонтирање младих у медијским кућама, посебно оним које користе националне фреквенције;
- 4.3.2.4. Побољшати проток информација о активностима које спроводе различите институције и интересне групе на плану формалног и неформалног образовања младих;
- 4.3.2.5. Умрежавати податке из информационих система различитих сектора који се баве формалним и неформалним образовањем младих;
- 4.3.2.6. Учинити доступним информације о квалитету рада образовних установа широј јавности;
- 4.3.2.7. Донети и примењивати кодекс о приказивању програмских садржаја са елементима насиља, порнографије и других друштвено неприхватљивих понашања

Специфичан циљ

4.3.4. Повећати ниво информатичке писмености младих

Мере

- 4.3.4.1. Повећати доступност обука свим категоријама младих, посебно из осетљивих група ваучерским финансирањем образовања за информационе технологије;
- 4.3.4.2. Повећати доступност интернета и кабловске телевизије свим младима;
- 4.3.4.3. Омогућавати приступ Интернету у свим школама и осталим институцијама образовања и културе.

Специфичан циљ

4.3.5. Повећати ниво информисаности младих о избору занимања, могућностима запошљавања и перспективама на тржишту рада

Мере

- 4.3.5.1. Развијати праксу каријерног вођења и саветовања на свим нивоима образовања уз подршку стручних тимова;
- 4.3.5.2. Развијати и афирмисати систем каријерног вођења и саветовања младих на свим нивоима образовања уз подршку стручних тимова, а посебно кроз рад канцеларија за младе;
- 4.3.5.3. Приближити услуге Центра за информисање и професионално саветовање у оквиру Националне службе за запошљавање младих у свим срединама;
- 4.3.5.4. Обезбедити информисање младих о стању и перспективама на националном и локалним тржиштима рада ;
- 4.3.5.5. Обезбедити већу ефикасност саветодавних служби у раду са младима.

Специфичан циљ

4.3.6. Градити глобалне електронске мреже међу омладинским организацијама које промовишу одрживи развој

Мере

- 4.3.6.1. Подржати и подстицати омладинска удружења грађана, пружити финансијску и логистичку помоћ.

Специфичан циљ

4.3.7. Развијати информативне програме који су намењени младима

Мере

4.3.7.1. Успоставити конкретне облике сарадње са медијима и обезбеђивати места младима у одлучивању о програмским садржајима.

Ко је надлежан

МОС, МП, МН, МК, МПР, МФ, НСЗ, МРСП, МЕРР, МЗЖС, ПССО, ЈС, УГ, Медији

4.4 Обезбеђивати остваривање права на једнакост шанси свих младих у друштву, а посебно младих који живе у тешким условима.

Специфичан циљ

4.4.1. Успоставити функционалну међусистемску сарадњу, како би се обезбедио целовит приступ у процени и задовољавању потреба младих из осетљивих група

Мере

4.4.1.1. Усагласити законе, усвајање протокола о сарадњи;

4.4.1.2. Уводити стручне стандарде у службама и услугама у социјалној заштити који се односе на процену, планирање, праћење и евалуацију потреба осетљивих група младих.

Специфичан циљ

4.4.2. Смањити број младих корисника институционалног смештаја и побољшати понуду и квалитет услуга за оне младе који остају у институцијама

Мере

4.4.2.1. Развијати услуге за младе који излазе из система институционалне заштите („Куће на пола пута“, „Становање уз подршку“);

4.4.2.2. Донети средњорочне планове трансформације установа за резиденцијални смештај младих у правцу развоја услуга у заједници;

4.4.2.3. Подржати процес смањивања смештајних капацитета у установама;

4.4.2.4. Применити основне структуралне и функционалне стандарде за резиденцијални смештај;

4.4.2.5. Обезбедити стално усавршавање запослених у институцијама за резиденцијални смештај.

Специфичан циљ

4.4.3. Развијати услуге у локалној заједници као подршку за живот младих у породици и природном окружењу

Мере

4.4.3.1. Развијати облике хранитељског смештаја намењеног различитим групама младих (млади без родитељског старања, ометени у развоју, у сукобу са законом);

4.4.3.2. Развијати облике услуга у заједници које подржавају останак младих у породичном окружењу („помоћ у кући“, „дневни центри“, „одморишта“ и др);

- 4.4.3.3. Дефинисати основне стандарде за услуге у заједници;
- 4.4.3.4. Развијати програме директне помоћи на терену и свратишта за младе на улици.

Специфичан циљ

4.4.4 Смањити предрасуде према младима из осетљивих друштвених група

Мере

- 4.4.4.1. Организовати кампање усмерене на смањење предрасуда према младима из осетљивих група;
- 4.4.4.2. Организовати различите облике образовања и усавршавања из области мултикултуралности и социјалне правде за представнике свих институција које долазе у контакт са младима из осетљивих група;
- 4.4.4.3. Укључивати младе, а посебно оне из осетљивих група у креирање и реализацију медијских кампања и образовних програма.

Специфичан циљ

4.4.5. Укључити младе из осетљивих група у активан и продуктиван живот у заједници.

Мере

- 4.4.5.1. Осигурати приступачност социјалним, образовним, здравственим и другим услугама у архитектонском, организационом и програмском смислу младима из осетљивих група
- 4.4.5.2. Обезбеђивати развој и примењивање свих техничких и технолошких формата у телевизијским програмима, филмовима, позоришним, спортским, туристичким и другим садржајима за несметано праћење од стране осетљивих група младих;
- 4.4.5.3. Подстицати и промовисати учешће младих из осетљивих група у спортским, параспортским и заједничким активностима;
- 4.4.5.4. Обезбеђивати подршку младима из осетљивих група у прибављању основних личних докумената и остваривању права детета и људских права.

Специфичан циљ

4.4.6. Створити услове (простор, опрема и кадрови) за омасовљавање и доступност спортова осетљивим групама младих

Мере

- 4.4.6.1. Формирати посебне фондове за подршку параспортствима: наменска изградња простора и опремање постојећих простора, омасовљавање;
- 4.4.6.2. Развијати промотивне и бесплатне активности спортских клубова и центара;
- 4.4.6.3. Организовати јавне промоције, доделе грантова и специфичних награда појединцима и програмима који раде са осетљивим групама.

Специфичан циљ

4.4.7. Осигурати остваривање права свих младих на адекватно образовање уз обезбеђивање једнаких могућности за учење и развој

Мере

- 4.4.7.1. Обезбеђивати реализацију индивидуализованих мера подршке младима из осетљивих група у формалном и неформалном образовању, ради постизања максималног академског и социјалног развоја у складу са концептом инклузивног друштва;
- 4.4.7.2. Утврдити одговарајући правни оквир за системска решења која подржавају инклузивно образовање;
- 4.4.7.3. Дефинисати додатне мере за укључивање у систем образовања младих из осетљивих група;
- 4.4.7.4. Подржавати програме неформалног образовања намењених младима из осетљивих група;

4.4.7.5. Изградити правни оквир за усмеравање одговарајућег дела буџетских и донаторских средстава за повећање капацитета за пружање образовних услуга у неразвијеним подручјима;

Специфичан циљ

4.4.8. Повећати доступност културних садржаја за осетљиве групе младих

Мере

4.4.8.1. Одржавати постојеће и проширити државне субвенције за осетљиве групе младих (посебно мањинске етничке групе, млади из сиромашних породица, средњошколска омладина);

4.4.8.2. Планирати на локалном нивоу и доследно спроводити субвенционирање гостујуће културне понуде у унутрашњости;

4.4.8.3. Успоставити систем ваучеризације и волонтирања у установама које се баве културом;

4.4.8.4. Дефинисати и ускладити циљеве културне политике у стратешким документима (на различитим нивоима); дефинисати циљеве тако да се повећа доступност културних садржаја младима.

Специфичан циљ

4.4.9. Повећати запошљавање младих припадника осетљивих група

Мере

4.4.9.1. Развијати систем каријерног вођења и саветовања младих припадника осетљивих група у свим срединама;

4.4.9.2. Подстицати запошљавање младих припадника осетљивих група.

Специфичан циљ

4.4.10. Заштитити здравље осетљивих група младих и развити механизме за њихово учествовање у програмима унапређења здравља осетљивих група

Мере

4.4.10.1. Израдити циљане програме акције за младе из осетљивих група;

4.4.10.2. Афирмисати и имплементирати програме на терену, на местима где се угрожене групе младих најчешће налазе, као и програме за смањење штете;

4.4.10.4. Успоставити механизме за континуирано праћење младих из осетљивих група.

Специфичан циљ

4.4.11. Омогућити осамостаљивање младих и заснивање домаћинстава кроз подршку у решавању стамбених потреба

Мере

4.4.11.1. Усвојити Закон о социјалном становању (ЗСС);

4.4.11.2. Формирати републичку агенцију за становање;

4.4.11.3. Развијати и унапређивати мреже општинских агенција за становање;

4.4.11.4. Израдити Националну стратегију у области социјалног становања у којој ће се решавање стамбених потреба младих дефинисати као један од приоритета;

4.4.11.5. Формулисати државни програм изградње општинских станова за издавање;

4.4.11.6. Обезбеђивати финансирање изградње општинских станова за издавање у складу са програмима, из републичког и локалних буџета, специјализованих међународних финансијских институција;

4.4.11.7. Донети општинске стамбене стратегије и акционе планове у којима се прецизно дефинишу реалне локалне стамбене потребе и начини њиховог решавања, а у складу са развојним политикама локалних самоуправа;

- 4.4.11.8. Нормативним мерама на републичком и локалном нивоу регулисати тржишта закупа и обезбедити већу заштиту закупаца и посебно младих домаћинстава;
- 4.4.11.9. Формулисати државни програм изградње станова за продају под непрофитним и нископрофитним условима;
- 4.4.11.10. Обезбедити финансирање изградње станова за продају под непрофитним и нископрофитним условима у складу са програмима, из републичког и локалних буџета, специјализованих међународних финансијских институција;
- 4.4.11.11. Све програме субвенционисане изградње и продаје употпунити постојећим системом осигурања хипотекарних кредита;
- 4.4.11.12. Обезбедити фискалне подстицајне инструменте за куповину првог стана посебно за младе породице.

Специфичан циљ

4.4.12 Стварати друштвену атмосферу и окружење у којем сви млади, а посебно друштвено осетљиве групе имају осећај личне и колективне безбедности

Мере

- 4.4.12.1. Санкционисати и осуђивати говор мржње у јавности;
- 4.4.12.2. Промовисати културу комуникације у јавном говору која не подстиче атмосферу страха и нетолеранције;
- 4.4.12.3. Промовисати толеранцију међу младима и интеграцију осетљивих група младих у друштво;
- 4.4.12.4. Подстицати грађанску одговорност код младих кроз образовне и медијске активности.

Ко је надлежан

МРСП, МУП, МЗ, МП, МПР, ЈС, МОС, МОС, МЗТИ, МК, МЗИ, ЈС, Влада, МП, велики привредни субјекти, МДУЛС, МЕРР, НСЗ, Републички парламент, МИ, МФ, НИП, Републичка агенција за становање, општинске стамбене агенције, Национална корпорација за осигурање стамбених кредита, специјализоване националне агенције, све образовне институције, невладин сектор који се бави образовањем

4.5 Подстицати и вредновати изузетна испољавања и постигнућа младих у различитим областима.

Специфичан циљ

4.5.1. Подстицати развој младих истраживача, научника, спортиста, уметника и иноватора у циљу бржег економског раста и просперитета

Мере

- 4.5.1.1. Стварати подстицајне образовне средине за даровите ученике/студенте;
- 4.5.1.2. Обезбедити већа улагања у истраживање и развој и подстицати иновативности код младих;
- 4.5.1.3. Реорганизовати постојећи или основати нови центар за таленте ради информисања заинтересованих (организација, институција, предузећа) и пружати подршку најталентованијим младим људима у земљи;
- 4.5.1.4. Развијати нове и пружати подршку постојећим фондовима за стипендирање младих научника, уметника и талената.

Специфичан циљ

4.5.2. Промовисати научно истраживачки рад младих

Мере

- 4.5.2.1. Успоставити систем сталне промоције истраживачког рада младих;
- 4.5.2.2. Успоставити систем сталног награђивања радова и резултата младих истраживача на такмичењима заснованим на јавним критеријумима;
- 4.5.2.3. Подстицати тематско опредељивање специјалистичких и научних пројеката.

Специфичан циљ

4.5.3. Подржавати и мотивисати стваралаштво младих у области културе и уметности

Мере

- 4.5.3.1. Обезбеђивати услове за културну и уметничку размену на свим нивоима (локални, републички, а посебно међународни);
- 4.5.3.2. Промовисати културну и уметничку продукцију младих, посебно субкултурних и алтернативних група и покрета;
- 4.5.3.3. Организовати конкурсе за стваралаштво младих на свим нивоима и у свим областима;
- 4.5.3.4. Успоставити законске основе за остваривање права из области пензионог, социјалног и здравственог осигурања за младе, који постижу изузетне резултате.

Специфичан циљ

4.5.4. Стварати услове за врхунска спортска постигнућа

Мере

- 4.5.4.1. Формирати радне групе при Савету за спорт
- 4.5.4.2. Стручно оспособљавати и усаршавати руководиоце националних спортских федерација (програмског и пословног особља)
- 4.5.4.3. Хоризонтално и вертикално повезивати националне спортске федерације са визијом спорта Србије

Специфичан циљ

4.5.5. Систематски пратити стање, проблеме, потребе и ставове младих

Мере

- 4.5.5.1. Стимулисати истраживања проблема, потреба и ставова младих на нивоу државе;
- 4.5.5.2. Подстицати локалне власти да покрену истраживања проблема, потреба и ставова младих у локалној средини, која би служила као основа за будући рад са младима и за младе и развој локалних планова акције за младе;
- 4.5.5.3. Подстицати истраживање живота младих, посебно у периодима образовних транзиција (на прелазу ка средњој школи – посебно са освртом на осетљиве групе младих, ка факултету и прелазак од завршетка школовања у сферу рада);
- 4.5.5.4. Стимулисати истраживање животних стилова младих који чекају посао с обзиром на могућа неформално-образовна усмерења;
- 4.5.5.5. Стимулисати истраживања и анализе обухватања младих средњим образовањем;
- 4.5.5.6. Испитивати образовне потребе младих у формалном и неформалном образовању;
- 4.5.5.7. Подстицати континуирано испитивање постигнућа ученика.

Ко је надлежан

МП, МН, МК, МФ, МЕРР, МОС, Влада, научно истраживачке институције, ПССО, ЛС, омладинске организације

4.6 Унапређивати могућности за квалитетно провођење слободног времена младих

Специфичан циљ

4.6.1. Успоставити систем анализе и праћења кључних потреба младих и пружање подршке интервентним програмима и координисање кључних актера у области слободног времена на националном, регионалном и локалном нивоу

Мере

4.6.1.1. Дефинисати надлежности канцеларије за младе у области слободног времена: истраживања потреба и потражње, планирање програма намењених младима на основу систематизованих података о постојећој понуди, идентификовање улоге различитих актера и њихово координирање у реализацији и финансирању активности; селекција и промоција специфичних активности;

4.6.1.2. Повећати број и разноврсност програма који се на нивоу локалне заједнице нуде младима у слободно време (образовни, спортски, медијска писменост, култура, еколошке и хуманитарне активности, радионице за креативно изражавање, разонода...);

4.6.1.3. Подстицати и развијати програме размене, сарадње и такмичења који подразумевају заједничке активности и путовања младих на локалном, републичком и међународном нивоу; укључујујући организовање и финансирање путовања;

4.6.1.4. Обезбеђивати просторне услове на локалном нивоу за рад омладинских клубова и реализацију различитих иницијатива и активности оријентисаних ка младима;

4.6.1.5. Информисати младе о расположивим могућностима у погледу слободног времена преко (локалних) канцеларија за младе, медија, портала, каталога;

4.6.1.6. Побољшати саобраћајне везе и/или организовање превоза за младе у време великих уметничких, културних, спортских или других збивања од интереса за младе;

4.6.1.7. Доводити афирмисане уметнике, ствараоце у области културе и спортисте међу младе у различитим срединама;

4.6.1.8. Подстицати истраживања и праћење културних вредности и активности код младих.

Специфичан циљ

4.6.2. Обезбедити подршку и услове за самоорганизовање младих

Мере

4.6.2.1. Припремити институционални оквир за подршку иницијативама и промоцију неформалних и субкултурних група младих, а у складу са општим принципима дефинисаним у овој Стратегији;

4.6.2.2. Подстицати волонтеризам младих на локалном нивоу;

4.6.2.3. Подстицати сарадњу младих у локалној заједници, унутар и изван земље.

Специфичан циљ

4.6.3. Промовисати активно учешће младих у креирању и спровођењу културних политика на свим нивоима

Мере

4.6.3.1. Стимулисати програме/пројекте који се баве културним политикама а који би се реализовали у малим и неразвијеним срединама;

4.6.3.2. Организовати волонтирања у установама културе у образовне сврхе.

Специфичан циљ

4.6.4 Повећати доступност културних садржаја, посебно младима у мањим и сиромашнијим срединама

Мере

- 4.6.4.1. Повећати обим и квалитет продукције за младе и о младима;
- 4.6.4.2. Обезбедити субвенције за гостујућу културну понуду у различитим срединама;
- 4.6.4.3. Обезбедити субвенције за културну понуду и продукцију на језицима мањина и за мањинске групе младих;
- 4.6.4.4. Стандардизовати бенефиције и субвенције младима за већу доступност културних садржаја;
- 4.6.4.5. Формирати фонд на локалном нивоу и издвајати средства из државног буџета за промоцију културних садржаја у мањим и сиромашнијим срединама.

Специфичан циљ

4.6.5. Обезбедити услове младима за бављење спортским активностима у локалној заједници

Мере

- 4.6.5.1. Обезбедити учешће локалних самоуправа у развоју школског спорта и спорта за све;
- 4.6.5.2. Обезбедити доступност спортских сала и спортских објеката у државној својини чији је корисник јединица локалне самоуправе, кроз одобравање њиховог коришћења за рекреативне активности младих; омогућити субвенције за младе у погледу могућности коришћења ових објеката.

Специфичан циљ

4.6.6. Подржавати учешће младих у спортским и рекреативним активностима у свим узрастима и на свим нивоима

Мере

- 4.6.6.1. Стимулисати спровођење програма унапређења спорта за све, односно бављења омладине спортом;
- 4.6.6.2. Стимулисати рекреативни спорт и спортске активности и манифестације које имају хуманитарни карактер и/или промовишу рекреативно бављење спортом;
- 4.6.6.3. Стимулисати спортске организације да развију секције за рекреативно бављење спортом;
- 4.6.6.4. Промовисати и популаризовати нове спортове и спортове који код нас нису довољно развијени и афирмисани;
- 4.6.6.5. Дефинисати политике финансирања спортских друштава, како професионалних тако и аматерских;
- 4.6.6.6. Пружити подршку и пратити спровођење акција које служе активирању појединаца у рекреативном вежбању у оквиру радних средина и слободног времена.

Специфичан циљ

4.6.7. Институционализовати и развијати школски спорт

Мере

- 4.6.7.1. Увести обавезне програме редовног физичког вежбања студената;
- 4.6.7.2. Обезбедити лиценцирање и спровођење обуке, као и успостављање критеријума за особе које реализују спортску обуку (наставници, професори, тренери), било да је реч о бављењу спортом у оквиру редовног школског програма или у оквиру клубског спорта.

Ко је надлежан:

МОС, МК, МП, ПССО, Удружења грађана, ЛС, научно-истраживачке институције, радиодифузне установе Србије, локални органи власти, локалне институције културе,

удружења грађана која се баве културом, велики привредни субјекти, Савез за школски спорт и олимпијско васпитање

4.7 Развијати отворени, делотворни, ефикасни и праведни систем формалног и неформалног образовања који је доступан свим младима и који је ускладу са светским трендовима у образовању и контекстом образовања у Републици Србији.

Специфичан циљ

4.7.1. Повећати учествовање младих у различитим видовима формалног и неформалног образовања

Мере

- 4.7.1.1. Анализа стања у вези са учествовањем младих у средњем образовању у циљу дефинисања одговарајуће уписне политике;
- 4.7.1.2. Анализа учествовања младих у различитим облицима неформалног образовања;
- 4.7.1.3. Испитивање образовних потреба младих;
- 4.7.1.4. Обезбедити бољу вертикалну и хоризонталну покретљивости младих унутар система средњег и високошколског образовања;
- 4.7.1.5. Повећати капацитете и квалитет ученичког и студентског смештаја и услуга;
- 4.7.1.6. Обезбедити стипендије за младе из сиромашних породица на нивоу средњег и високог образовања, а који су били успешни у току претходног школовања;
- 4.7.1.8. Унапређивати приступачност образовних установа и домова ученика потребама младих са инвалидитетом (физички приступ и приступачност услуга).

Специфичан циљ

4.7.2. Повећати степен учешћа младих у процесима одлучивања у образовању

Мере

- 4.7.2.1. Стварати правне регулативе који омогућавају укључивање младих у доношење битних одлука у образовању;
- 4.7.2.2. Успоставити одрживе механизме међусекторске сарадње у области формалног и неформалног образовања;
- 4.7.2.3. Успоставити механизме за учешће младих у процесима одлучивања о образовању на локалном нивоу;
- 4.7.2.4. Афирмисати пројекте усмерене на оспособљавање младих за активно учешће у доношењу одлука у образовању;
- 4.7.2.5. Укључивати родитеље, ученике /студенте и локалне заједнице у праћење и вредновање постигнућа образовних установа;
- 4.7.2.6. Промовисати и осигуравати учешће младих у процесима одлучивања у образовним установама (ђачки и студентски парламент);
- 4.7.2.7 Успоставити механизме за мерење степена задовољства младих образовним услугама;
- 4.7.2.8. Омогућавати младима активно учешће у креирању и реализацији ваннаставних активности.

Специфичан циљ

4.7.3. Успоставити стандарде у формалном и неформалном образовању младих ради осигурања квалитета

Мере

- 4.7.3.1 Дефинисати и развијати стандарде система формалног образовања (квалитет образовних установа, наставничког кадра, начина управљања и финансирања), наставног процеса, циљева, односно исхода образовања, општих и стручних компетенција;
- 4.7.3.2. Дефинисати и развијати стандарде квалитета у неформалном образовању (програма, услова рада, процеса наставе/учења, кључних компетенција, кадра);
- 4.7.3.3. Израдити националне смернице које се односе на индикаторе квалитета образовања, процедура и инструмената;
- 4.7.3.4. Успоставити систем акредитације организација за обуку и програме неформалног образовања;
- 4.7.3.5. Развијати систем евалуације и самоевалуације у формалном и неформалном образовању;
- 4.7.3.6. Обезбеђивати могућност процене постигнућа ученика из осетљивих група која је у складу са њиховим очуваним способностима;
- 4.7.3.7. Модернизовати наставне планове и програме у циљу обезбеђивања функционалне, компјутерске и технолошке писмености;
- 4.7.3.8. Примењивати методе и облике образовно-васпитног рада који подстичу активно учешће младих у наставном процесу и развој учења са разумевањем;
- 4.7.3.9. Унапређивати систем професионалног развоја свих категорија наставника;
- 4.7.3.10. Повећати укупну материјалну опремљеност школа и високошколских установа наставним средствима и посебно наставним средствима неопходним за примену инклузивног приступа у образовању;
- 4.7.3.11. Побољшати ученички и студентски стандард (приступи савременим технологијама, студентски кредити, услови живота у домовима ученика и студената);
- 4.7.3.12. Континуирано испитивати постигнућа ученика.

Специфичан циљ

4.7.4. Обезбедити механизме и подстицаје за повећање ефикасности у формалном и неформалном образовању младих

Мере

- 4.7.4.1. Повећати проценат издвајања за образовање у укупним јавним расходима на свим нивоима;
- 4.7.4.2. Унапређивати систем финансијског планирања и управљања на свим нивоима образовања;
- 4.7.4.3. Обезбедити рационализацију мреже установа у средњем образовању у складу са потребама привреде, тржишта рада и локалних заједница, као и у складу са жељама и могућностима младих;
- 4.7.4.4. Подстицати и подржати развој система сертификације, посебно неформалног образовања;
- 4.7.4.5. Стимулисати даљи развој механизма усмерених ка подстицању завршавања студија у одговарајућем року;
- 4.7.4.6. Подстицати примену различитих облика хоризонталног учења (нпр. вршњачка едукација);
- 4.7.4.7. Обогатити јединствен информациони систем у образовању подацима који омогућавају мерење напретка ка остварењу миленијумског циља бр.2.

Специфичан циљ

4.7.5. Стално усклађивати развој система образовања и обуке са садашњим и пројектованим захтевима тржишта рада

Мере

- 4.7.5.1. Подржати израду националног оквира квалификација и његово стално унапређивање;

- 4.7.5.2. Усклађивати понуде формалних и неформалних облика образовања са потребама тржишта рада, локалне средине и жељама младих;
- 4.7.5.3. Стално усклађивати понуду образовних профила у средњим стручним школама са потребама тржишта рада уз уважавање специфичности локалних средина и принципа одрживог развоја;
- 4.7.5.4. Модернизовати и развијати професионалну праксу и практичну наставу, како у средњим школама и образовним институцијама, тако и у предузећима/привредним друштвима;
- 4.7.5.5. Обезбеђивати задовољавајућу равнотежу између општег и стручног образовања, теоријског и практичног образовања, чиме ће се омогућити младима да стичу потребно знање, вештине и компетенције;
- 4.7.5.6. Подржати и подстицати увођење модуларне наставе у средњем образовању.

Специфичан циљ

4.7.6. Стимулисати развој програма неформалног учења/образовања и веће професионализације рада са младима у Србији

Мере

- 4.7.6.1 Афирмисати и подржавати омладинске пројекте и програме са јасном неформално-образовном компонентом;
- 4.7.6.2. Развијати професионалне стандарде за рад са младима и признавање тих стандарда од стране МОСа;
- 4.7.6.3. Утврдити моделе и механизме финансирања програма неформалног образовања;
- 4.7.6.4. Анализирати елементе, капацитете и реализацију неформалног образовања;
- 4.7.6.5. Јачати капацитете омладинских организација, и организација које раде са младима, за креирање и реализацију различитих програма обуке за младе;
- 4.7.6.6. Подржати учешће младих на домаћим и међународним скуповима и семинарима у области неформалног образовања и омладинског рада.

Специфичан циљ

4.7.7 Оснажити младе да преузму активно, одговорно и ефикасно управљање својом каријером

Мере

- 4.7.7.1.Формирати центре за каријерно вођење и саветовање при образовним и другим установама;
- 4.7.7.2.Подржати развој стручног особља за послове каријерног вођења и саветовања;
- 4.7.7.3.Подржати активности које имају за циљ промовисање праксе каријерног вођења и саветовања .
- 4.7.7.4. Уводити у садржаје наставних и ваннаставних активности информације и /или курсеве о каријерном вођењу и саветовању, стању и перспективама на тржишту, предузетништву, радној етици, програмима волонтирања, радне праксе и приправничког рада, концепту целоживотног учења, итд.

Ко је надлежан

МП, МРСЦ, МОС, МЕРР, МЗ, МЗЖС, МФ, ВРС, НСЗ, ЗУОВ, ЗВКВО, НПС, НСВО УП, ПССО, УГ, ЛС, АМСПП, ПК

4.8 Подстицати и стимулисати све облике запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих.

Специфичан циљ

4.8.1. Унапредити перспективе младих на тржишту рада и створити услове за чешће и квалитетније запошљавање младих

Мере

- 4.8.1.1. Обезбедити младима приступ каријерном вођењу и саветовању у свим срединама;
- 4.8.1.2. Унапређивати разноврсност и квалитет образовања на свим нивоима и успоставити систем целоживотног учења приступачан свима (младима у свим срединама, незапосленим и запосленим младима путем већег и квалитетнијег улагања), афирмисати радну етику код младих;
- 4.8.1.3. Промовисати могућности радног ангажовања младих путем радне праксе, стажирања, приправничког и волонтерског рада ради сузбијања дугорочне незапослености младих и стицања неопходног искуства за заснивање квалитетног радног односа;
- 4.8.1.4. Унапређивати техничке и кадровске капацитете инспекција рада ради правовременог препознавања и сузбијања нерегуларности у радним односима младих (злоупотребе закона у погледу учесталости одређених форми запошљавања младих, свих облика дискриминације, „мобинга“ и радног изнуђивања) и унапређивати сарадњу између инспекција рада и пореских инспекција ради сузбијања неформалног запошљавања младих.

Специфичан циљ

4.8.2. Обезбедити веће учешће младих у мерама и програмима активне политике запошљавања

Мере

- 4.8.2.1. Подстицати младе да активно траже посао ради смањења стопе неактивности младих, посебно из осетљивих група;
- 4.8.2.2. Успоставити систем евидентирања и праћења младих који напуштају образовни систем пре завршетка редовног школовања, као и младих без образовања и омогућити њихово укључивање у програме „друе шансе“ и стицања неопходних вештина за укључивање у процес рада;
- 4.8.2.3. Обезбедити младима приступ програмима додатног образовања и обука ради стицања нових знања и вештина, као и попуњавања јаза између знања стечених током образовања и потреба тржишта рада;
- 4.8.2.4. Унапредити постојеће и развити нове, ефикасније мере и програме активне политике запошљавања младих, мерити њихову ефикасност и ефективност и у складу са ефектима повећавати број корисника програма;
- 4.8.2.5. Омогућити приступ младима у свим срединама мерама и програмима активне политике запошљавања.

Специфичан циљ

4.8.3. Подстицати отварање нових радних места, развити samozapošljavanje и предузетништво код младих у свим срединама

Мере

- 4.8.3.1. Подстицати информисање, каријерно вођење и саветовање младих о могућностима samozapošljavanja и развоју предузетништва;

4.8.3.2. Подстицати развој програма samozapošljavanja, омладинског предузетништва и задругарства младих, нарочито усмерених ка развијању високо продуктивних и технолошки интензивних грана (сектор ИТ, индустријски и технолошки паркови и сл.);

4.8.3.3. Стимулисати и подстицати локална партнерства између локалних самоуправа, социјалних партнера и цивилних организација које окупљају младе ради њиховог укључивања у програме и пројекте којима се развија предузетнички сектор;

4.8.3.4. Стимулисати развој предузетништва у посебним економским гранама (развој еко-туризма, агробизниса, сакупљање и прерада рециклаже и сл.);

4.8.3.5. Обезбедити нове и унапредити постојеће кредитне линије ради повећања заинтересованости младих у свим срединама за отпочињање сопственог пословања и раста запослености;

4.8.3.6. Унапредити постојећи систем олакшица и субвенција ради стимулесања послодаваца да запошљавају младе;

4.8.3.7. Афирмисати друштвено одговорно пословање.

Специфичан циљ

4.8.4. Повећати професионалну и просторну покретљивост младих

Мере

4.8.4.1. Успоставити систем прогноза на тржишту рада као подршку планирању понуде занимања на националном и локалним тржиштима рада у складу са потребама економије;

4.8.4.2. Успоставити систем јединственог и потпуног извештавања младих о слободним радним местима на локалним и регионалним тржиштима рада, стимулисати укључивање младих у програмиме обука и унапређења квалификација ради запошљавања у другим регионима и градовима;

4.8.4.3. Стимулативном стамбеном политиком омогућити мобилност младих ка неразвијеним подручјима ради повећања запослености и унапређења локалног економског развоја;

Ко је надлежан

МЕРР, МОС, НСЗ, МРСЦ, МФ,МП, МПО МДУЛС, МЕ, МЗЖС, ПССО, ЛС, РЗС, УГ, удружења послодаваца, синдикална удружења, Агенција за МСПП, Национална корпорација за осигурање стамбених кредита

4.9 Унапредити услове за безбедан живот младих

Специфичан циљ

4.9.1. Унапређивати нормативно и стратешко регулисање сектора безбедности у циљу побољшања безбедности младих

Мере

4.9.1.1. Усклађивати релевантно национално законодавство у области јавног и приватног сектора безбедности са преузетим међународним обавезама, доношењем нових закона, изменама и допунама постојеће законске регулативе;

4.9.1.2. Унапређивати поступање запослених у области јавног и приватног сектора безбедности дефинисањем процедура у протоколима и кодексима;

4.9.1.3. Увести категорију „злочина из мржње“ у национално законодавство;

4.9.1.4. Усвојити Националну стратегију безбедности;

4.9.1.5. Усвојити Националну стратегију превенције криминалитета.

4.9.1.6. Усвојити прописе и стратегију о безбедности саобраћаја.

Специфичан циљ

4.9.2. Институционално оснаживати сектор безбедности и државне управе у циљу унапређивања, остваривања и заштите људских права младих

Мере

- 4.9.2.1. Развијати координирани мултидисциплинарни приступ и међусекторску сарадњу у идентификовању, планирању и реализацији услуга за потребе младих жртава и учинилаца насиља;
- 4.9.2.2. Оснаживати цивилну демократску контролу сектора безбедности;
- 4.9.2.3. Оснаживати унутрашње контроле сектора безбедности;
- 4.9.2.4. Обезбедити остваривање једнаких могућности за запошљавање и равноправне заступљености жена и мушкараца на свим нивоима одлучивања у сектору безбедности;
- 4.9.2.5. Боље информисати регруте о њиховим правима и обавезама током служења војног рока.

Специфичан циљ

4.9.3. Развијати безбедносну културу код младих

Мере

- 4.9.3.1. Уводити садржаје безбедносне културе у наставни план и програм у васпитно-образовним установама;
- 4.9.3.2. Континуирано промовисати безбедносну културу путем медијских кампања и других видова образовања;
- 4.9.3.4. Обезбеђивати информисање о штетним последицама коришћења ватреног оружја и експлозивних направа;
- 4.9.3.5. Упознавати младе са новим изазовима, ризицима и претњама по личну, јавну и националну безбедност;
- 4.9.3.6. Развијати и промовисати толеранцију, разумевање, родну равноправност, прихватањем различитости и неговањем ненасилних начина комуникације;
- 4.9.3.3. Развијати саобраћајну безбедносну културу код младих;
- 4.9.3.7. Развијати информатичку безбедносну културу код младих.

Специфичан циљ

4.9.4. Јачати међусобно поверење између младих и сектора безбедности

Мере

- 4.9.4.1. Промовисати сектор безбедности међу младима путем медијских кампања и других видова образовања и оспособљавања;
- 4.9.4.2. Развијати активности у циљу успостављања одговарајуће комуникације и односа поверења и сарадње између младих и припадника сектора безбедности;
- 4.9.4.3. Подстицати младе да пријављују насиље у породици, школи или на улици, било да су жртве или сведоци/очевици;
- 4.9.4.4. Организовати континуиране обуке за припаднике сектора безбедности из области људских права, вештина комуникација, савремених метода прикупљања доказа и других тема релевантних за безбедност младих.

Специфичан циљ

4.9.5. Стварати услове за безбедније и здравије радно окружење младих

Мере

- 4.9.5.1. Унапређивати безбедност и здравље младих на радном месту;
- 4.9.5.2. Развијати образовне програме и дефинисати процедуре за препознавање свих облика насиља у радном окружењу;

4.9.5.3 Израдiti и дефинисати превентивне и реактивне програме и процедуре у циљу повећања безбедности младих у радном окружењу.

Специфичан циљ

4.9.6. Стварати безбедније школско окружење

Мере

- 4.9.6.1. Унапређивати заштиту младих у школском окружењу;
- 4.9.6.2. Подстицати развој превентивних програма и усавршавати постојеће програме превениције и помоћи жртвама насиља и криминала;
- 4.9.6.3. Подржавати вршњачко образовање о превенцији насиља у школи и вршњачку подршку жртвама насиља и криминала;
- 4.9.6.4. Организовати континуирану обуку ученика, наставног и другог особља у школама и родитеља из области превениције и помоћи жртвама насиља и криминала;
- 4.9.6.5. Подстицати ажурност и отвореност у раду стручних органа у школи (педагог, психолог и други).
- 4.9.6.6. Организовати континуирано образовање и васпитање младих о безбедном понашању у саобраћају;
- 4.9.6.7. У окружењу школе техничким мерама превентивно деловати на ризик страдања у саобраћају.

Специфични циљ

4.9.7. Повећати безбедност на јавним местима

Мере

- 4.9.7.1. Доследно и потпуно имплементирати постојећу законску регулативу;
- 4.9.7.2. Развијати и подстицати иницијативе и програме локалне заједнице;
- 4.9.7.3. Развијати и имплементирати концепт рада полиције у заједници;
- 4.9.7.4. Јачати постојеће и развијати нове превентивне безбедносне мере на јавним местима где се окупљају млади.

Специфичан циљ

4.9.8. Превенција и сузбијање насиља у породици

Мере

- 4.9.8.1. Обезбедити доследну и потпуну имплементацију законске регулативе у области насиља у породици;
- 4.9.8.2. Обезбедити континуирано информисање грађана, а посебно младих, о проблему и последицама породичног насиља;
- 4.9.8.3. Обезбедити перманентну обуку за препознавање насиља и помоћ жртвама насиља у породици;
- 4.9.8.4. Интегрисати обуке за препознавање насиља и помоћ жртвама насиља у породици у наставне програме школа, високошколских установа и осталих образовних институција;
- 4.9.8.5. Обезбедити континуирано спровођење стручних обука и усавршавања свих лица непосредно укључених у превенцију и борбу против насиља у породици.

Специфичан циљ

4.9.9. Развијати процедуре и услуге неодложних интервенција намењених младим жртвама насиља и другима који се налазе у акутним кризним ситуацијама

Мере

- 4.9.9.1. Уводити специјализоване превентивне програме намењене поступању у кризним ситуацијама;
- 4.9.9.2. Успоставити целодневно дежурство за неодложне интервенције у оквиру новог организационог модела центара за социјални рад;

- 4.9.9.3. Донети протокол о сарадњи који обезбеђује синхронизовано деловање јавних и приватних служби у пружању услуга неодложних интервенција;
- 4.9.9.4. Унапређивати постојеће и развијати нове програме заштите жртава насиља међу младима у складу са започетим процесом акредитације и лиценцирања програма обуке.

Специфичан циљ

4.9.10. Развијати процедуре и услуге неодложних интервенција намењених младима, починиоцима насиља

Мере

- 4.9.10.1. Уводити специјализоване програме намењене поступању према починиоцима насиља;
- 4.9.10.2. Организовати обуку за ненасилну комуникацију и решавање конфликта;
- 4.9.10.3. Развијати и унапређивати способност стручњака у свим секторима за рад са починиоцима насиља.

Специфичан циљ

4.9.11. Стварати услове за примену диверзионих поступака и алтернативних мера које се изричу младима у сукобу са законом

Мере

- 4.9.11.1. Обезбедити доследну и потпуну имплементацију законске регулативе у области поступања према младима у сукобу са законом;
- 4.9.11.2. Идентификовати и развијати програме у локалној заједници који омогућавају примену васпитних налога и мера у складу са Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.

Специфичан циљ

4.9.11. Подржати истраживања о насиљу међу младима и над младима

Мере:

- 4.9.11.1. Пратити врсту и учесталости насиља међу младима;
- 4.9.11.2. Унапређивати систем за прикупљање и анализу података и извештавање о свим видовима насиља над младима и међу младима;
- 4.9.11.3. Испитивати утицај различитих фактора на појаву и последице насиља;
- 4.9.11.4. Спроводити евалуације о ефектима реализованих превентивних програма и активности на заштити младих од насиља;
- 4.9.11.5. Укључивати младе истраживаче у пројекте истраживања о насиљу над младима и међу младима.

Ко је надлежан

Влада, Народна скупштина, МУП, МО, ПССО, МПР, МВ, МОС, МРСП, МС, МТИД, ПСБ, НС, МЗ, ПР, МЗСО, МП, ЛЗ, МПР, МИ, МН, СА, МК, РРА, НУНС, УНС, Служба за људска и мањинска права, научне и образовне институције, школе, универзитети, сва министарства, медији, приватни сектор безбедности, Заштитник грађана, КПА, ФСЕР, Факултет безбедности, Факултет политичких наука, аутошколе, АМСС, војни одсеци, омладинске организације, Удружења грађана, организације цивилног друштва које се баве питањима безбедности, послодавци.

4.10 Чувати и унапређивати здравље младих, смањивати ризике и водеће поремећаје здравља и развијати здравствену заштиту прилагођену младима

Специфичан циљ

4.10.1. Развијати здраве стилове живота, чувати и унапређивати здравље младих

Мере

4.10.1.1. Уводити периодична национална и локална истраживања ради праћења здравља младих уз њихово активно учешће, при чему локална заједница укључује анализу локалних ресурса и квалитета постојећих интервенција у области заштите здравља младих;

4.10.1.2. Унапређивати знања, ставове и понашање младих у области здравих стилова живота уз стално информисање младих и извођење континуиране обуке која укључује младе као вршњачке едукаторе у области правилне исхране, културе која промовише физичке и спортске активности и гради здраве стилове живота младих;

4.10.1.3. Развијати и стално унапређивати квалитет програма вршњачког образовања кроз стандардизоване обуке и сертификоване вршњачке едукаторе;

4.10.1.4. У партнерству са младима израђивати, спроводити институционализовање здравственоваспитних садржаја, нарочито васпитања за здравље кроз животне вештине и кроз наставне планове и програме у свим образовним институцијама;

4.10.1.5. Унапређивати знања и вештине родитеља, старатеља, васпитача у установама и осталог особља који раде са младима, у вези са правилном исхраном, физичким активностима и здрављем младих уопште.

Специфичан циљ

4.10.2. Чувати и унапредити репродуктивно здравље младих

Мере

4.10.2.1. Унапређивати знања, ставове и понашање младих у области репродуктивног здравља, уз уважавање и поштовање родних различитости;

4.10.2.2. Развијати програме вршњачких едукатора у раду са младима по питању репродуктивног здравља;

4.10.2.3. Уводити садржаје значајне за заштиту репродуктивног здравља младих у наставне планове и програме основних и средњих школа;

4.10.2.4. Мобилисати родитеље, медије, невладине организације и локалне заједнице да заступају здравље и утичу на јавно мњење и политику у односу на репродуктивно здравље.

Специфичан циљ

4.10.3. Чувати и унапређивати ментално здравље

Мере

4.10.3.1. Унапређивати знања, ставове и понашања младих у области менталног здравља уз њихово активно учествовање у програмима вршњачког образовања;

4.10.3.2. Информисати младе о развојним и психолошким потешкоћама у области менталног здравља младих, као и о постојећим услугама у овој области, које се креирају и изводе у сарадњи са организацијама младих;

4.10.3.3. Обезбедити младима могућности да добијају психолошку подршку и помоћ изван здравствених и психијатријских установа – у школама, студентским домовима и интернатима и изван институција, укључујући и мобилне јединице саветовалишта за младе и СОС телефоне;

4.10.3.4. Радити на унапређењу менталног здравља и примарној превенцији менталних поремећаја младих кроз школски систем и све облике масовних комуникација;

4.10.3.5. Повећавати превентивне и терапијске потенцијале примарне здравствене заштите, уз образовање постојећих кадрова за менталне проблеме младих и даљи развој саветовалишта за младе при домовима здравља;

4.10.3.6. Оснаживати постојеће специјализоване јединице за менталне проблеме младих у секундарним и терцијарним установама.

Специфичан циљ

4.10.4. Заштитити младе од злоупотребе дувана, алкохола и осталих психоактивних супстанци и предупредити последице по здравље

Мере

4.10.4.1. Обезбедити средства, механизме и начине како би млади стекли знања о последицама злоупотребе дувана, алкохола и осталих психоактивних супстанци (ПАС) и усвојили вештине у области превенције;

4.10.4.2. Обезбедити родитељима информације о превенцији и обучити их да могу да решавају проблеме који се појављују у случају злоупотребе ПАС (да пруже подршку младој особи у решавању проблема зависности);

4.10.4.3. Пратити злоупотребе ПАС и подржавати укључивање у ЕСПАД¹¹⁹ мрежу европских земаља за праћење и превенирање злоупотребе свих ПАС;

4.10.4.4. Јачати капацитете институција на свим нивоима заштите да благовремено препознају и контролишу последице злоупотребе ПАС међу младима, уз организацију програма за смањење штете и изван институција.

Специфичан циљ

4.10.5. Превенирати полно преносиве инфекције (ППИ) и ХИВ/АИДС

Мере

4.10.5.1. Промовисати и обезбеђивати активно учешће младих у проширивању националног одговора на ХИВ/АИДС;

4.10.5.2. Донети програме за интензивирање праћења и заштите младих од ППИ и ХИВ/АИДС;

4.10.5.3. Образовати и подржавати вршњачке и омладинске групе и удружења грађана у заједници да доприносе локалном и националном одговору на ХИВ/АИДС;

4.10.5.4. Мобилисати родитеље, медије, удружења грађана и институције локалне заједнице да заступају здравље и утичу на јавно мњење и политику у односу на ППИ, ХИВ/АИДС;

4.10.5.5. Проширивати приступ здравственим службама прилагођеним потребама младих, укључујући промовисање добровољног тестирања и саветовања, негу и службе подршке у области ППИ и ХИВ/АИДСа;

4.10.5.6. Пружати много већу подршку младима који живе са ХИВ/АИДС-ом и елиминисати сваки вид дискриминације.

Специфичан циљ

4.10.6. Унапређивати систем здравствене заштите да одговори потребама младих

Мере

Предложене мере унутар здравственог система

4.10.6.1. Јавно залагање и стварање механизма кроз здравствену службу да сви млади људи имају једнака права на здравље и једнаку доступност здравствених услуга.

4.10.6.2. Успостављати јасне механизме заштите младих унутар здравственог система од дискриминације у било ком облику и по било којој основи;

---

¹¹⁹ ЕСПАД – The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs.

4.10.6.3. Јасно дефинисати и јавно објављивати (у писаној форми) сва права младог корисника унутар здравственог система, укључујући и облике партиципације младих у органима и телима у области здравства;

4.10.6.4. Повећати сензитивност и професионалне компетенције здравствених радника да препознају додатне потребе посебно осетљивих младих;

4.10.6.5. Обезбедити даљи развој саветовалишта за младе, која својим садржајем обухватају све области из оквира здравственог понашања, фактора ризика и превенције поремећаја здравља младих, као и иновирање знања кадрова свих профила који раде са младима;

4.10.6.6. Обезбедити извођење и увођење студијских програма у области здравља адолесцената / младих у додипломску и последипломску наставу лекара и осталих здравствених радника и сарадника;

4.10.6.7. Активно пружати подршку свим организованим активностима које воде ка бољем здрављу младих а посебно: васпитању за здравље кроз животне вештине, вршњачкој едукацији уз акредитовање програма и сертификацију вршњачких едукатора, другим облицима организовања младих у области очувања здравља и помоћи оболелим.

Предложене мере кроз сарадњу са другим секторима

4.10.6.8. Развијати сарадњу са институцијама на пољу културе, спорта и рекреације, где је помоћ младима у организовању слободног времена изузетан допринос здрављу, а уједно представљају изузетне партнере у промоцији здравих стилова живљења;

4.10.6.9. Развијати сарадњу са системом социјалне заштите, правосуђем и системом безбедности, као и удружењима грађана у низу области које су повезане са здрављем младих.

Ко је надлежан

МЗ, ЛС, МН, МП, МПР МОС, МРСЦ, МУП, МПравде, УГ, универзитет, истраживачке институције, МИС, заводи за јавно здравље

4.11 Оснаживати младе за иницијативе и активности које су у складу са основним циљевима одрживог развоја и здраве животне средине.

Специфични циљеви

4.11.1. Развијати свест и понашање младих у духу одрживог развоја, заштите животне средине, као и очувања природне баштине.

Мере

4.11.1.1. Организовати у партнерству са младима различите облике образовних програма за младе кроз све видове формалног и неформалног образовања;

4.11.1.2. Промовисати одрживо коришћење природних ресурса и добара;

4.11.1.3. Формирати регионалне као и интернационалне електронске комуникацијске мреже (путем интернета) у циљу потпомагања глобалне кооперације;

4.11.1.4. Подстицати укључивање младих у организације младих и друга удружења грађана која кроз научно-образовне, истраживачке, спортске и друге активности негују дух одрживог развоја и доприносе заштити животне средине;

4.11.1.5. Подстицати вредновање и награђивање активности младих у овој области кроз успостављање награда за најуспешније акције;

- 4.11.1.6. Унапређивати и стимулирати ширење, умрежење и одржавање програма вршњачке едукације у локалним заједницама (кроз стандардизоване обуке и континуирано праћење).
- 4.11.1.7. Обезбедити подршку младима за њихово стручно усавршавање у области заштите животне средине и одрживог развоја, како у земљи, тако и у иностранству

Специфичан циљ

4.11.2 Превенирати и смањити ризике по здравље младих који могу потицати из животне средине

Мере

- 4.11.2.1 Развијати адекватан информациони систем праћења основних индикатора загађења и стварати базе података на националном, регионалном и локалном нивоу;
- 4.11.2.2 Подизати ниво свести (кроз образовање и информисање) о ризицима по здравље који могу потицати из животне средине (храна, вода, ваздух у спољашњој средини и затвореним просторима) и промовисати здрав начин живота;
- 4.11.2.3. Подстицати развој установа примарне здравствене заштите и програма превенције са стручњацима чије је образовање посебно усмерено на проблеме здравља проузроковане загађеном животном средином или нездравим стилем живота;
- 4.11.2.4 Унапредити управљања ризицима у животној средини и заштите живота и здравља младих.

Специфични циљеви

4.11.3. Обезбедити услове за активно учешће младих у доношењу одлука у вези заштите животне средине и одрживог развоја

Мере

- 4.11.3.1. Омогућити учешће младих у процесу одлучивања и у преговорима у вези животне средине на глобалном и регионалном нивоу, а кроз учешће младих у државним саветима, националним делегацијама и саветодавним одборима;
- 4.11.3.2. Формирати регионалне и интернационалне електронске комуникацијске мреже (сарадња по питањима заштите животне средине, трансфер искуства и знања);
- 4.11.3.3. Подстицати партнерске могућности омладинских организација, удружења грађана и организација које се баве младима и интернационалних агенција за развијање локалних и националних пројеката.

Специфичан циљ

4.11.4. Развијати капацитете система који ће омогућити спровођење политике према младима, као и пратити и адекватно реаговати на све проблеме од значаја за младе у сегменту одрживог развоја и заштите животне средине.

Мере

- 4.11.4.1. Дефинисати механизме и обезбедити стручну, финансијску, регулаторну и политичку подршку за адекватно образовање као и благовремено информисање поводом животне средине и одрживог развоја;
- 4.11.4.2. Подстицати развој предузећа за прикупљање секундарних сировина и рециклажу, као и осталих предузећа чија је активност у сегменту заштите животне средине и одрживог развоја;
- 4.11.4.3. Обезбедити финансирање из посебног фонда омладинских идејних пројеката из области одрживог развоја и заштите животне средине;
- 4.11.4.4 Стимулисати тематско опредељивање специјалистичких и научних пројеката ка решавању актуелних проблема процеса и стања у животној средини Србије (климатске

промене, прекомерна експлоатација природних ресурса, поремећаји равнотеже и губитак биодиверзитета, проблем генетски модификованих врста);

4.11.4.5. Дефинисати механизме и облике који ће удружењима грађана омогућити развој капацитета за остваривање активности усмерене ка одрживом развоју и проблемима у животној средини и њихово повезивање;

4.11.4.6. Омогућити ефикасну имплементацију образовања младих за заштиту животне средине и одрживи развој кроз обезбеђивање регулаторне, оперативне и политичке подршке од националног до локалног нивоа;

4.11.4.7. Обезбедити подршку развијању компетенција наставног кадра за укључивање образовања за заштиту животне средине и одрживи развој у наставу и ваннаставне активности

4.11.4.8. Обезбедити сарадњу у области образовања за заштиту животне средине и одрживог развоја на свим нивоима (школе, универзитети, научне и државне институције), као и са свим актерима у свету, посебно у оквиру региона Економске комисије УН за Европу (UNECE).

Ко је надлежан

МП, МОС, МЗЖС, МТИД, МК, МФ, УГ, ЛС, МЗ, МУП, МН, МРСП,

Акциони план за спровођење ове стратегије Влада ће утврдити до 30. септембра 2008. године.

ЗАВРШНА ОДРЕДБА

Ову стратегију објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

МАНИФЕСТ МЛАДИХ СРБИЈЕ

Ми млади, грађани и грађанке Србије, обраћамо се овим Манифестом државним институцијама, укупној јавности Србије али и својим вршњацима и онима који долазе. Чинећи једну петину укупног становништва, носиоци смо перспективе и протагонисти остваривања развојних циљева наше земље. Да бисмо сутра имали конструктивну улогу у друштву, ми неизоставно морамо већ данас да учествујемо у планирању одлука за будућност. Ми имамо кључни интерес за напредак Србије.

Посматрајући трендове савременог света, утицаје глобализације на тржиште рада, прерасподеле моћи међу светским силама, све јачи плурализам и индивидуалност младих људи у свету те убрзани технолошки развој;

Сазревајући у изолацији и сиромаштву, окружени насиљем, искључени из система доношења одлука које се тичу нашег развоја, ограниченог кретања и могућности за образовање;

Уверени да представљамо виталан ресурс друштва, основу без које наше друштво нема будућност;

Тражимо системску бригу државе кроз стратешко међугенерациско партнерство у пословима изградње друштва и институција:

- Израду Закона о младима и остале легислативе која се тиче младих,
- Подршку одрживој Националној кровној организацији младих,
- Квалитетну имплементацију Стратегије за младе у свим ресорима.

Као исход, очекујемо да видимо резултате на пољу мењања културе живљења кроз веће укључивање младих људи и бригу о њиховим потребама и правима без обзира на пол, расну и националну припадност, религијску, политичку и сексуалну оријентацију, социјални статус и хендикеп. Верујемо да је то најисправнији пут одрживог развоја и да само тако можемо допринети миру и изградњи бољег и праведнијег друштва шанси за све, где ћемо моћи слободно да радимо, доносимо одлуке, волимо и стварамо.

Млади у Србији знају, могу и умеју, стога очекујемо доступност ресурса државе уз поштовање наших слобода, достојанства, личног и друштвеног развоја!

**Иницијатива Коалиције младих Србије,
омладина политичких партија и странака,
омладинских невладиних организација и
медија Србије**

АНЕКС II

ПОЈМОВНИК

Акредитација: процес провере да ли нека институција или програм задовољавају унапред дефинисане опште стандарде квалитета. Проверу обавља неко „спољашње“ тело, независна комисија или агенција.

Активне мере на тржишту рада: све активне мере и програми на које незапослено лице пријављено на евиденцију Националне службе за запошљавање према закону има право, а које су усмерене ка унапређењу запослености, односно остварењу пуног, продуктивног и слободно изабраног запослења.

Активно становништво, радна снага: становништво радног узраста, запослена и незапослена лица, старости од 15 до 64 године.

Активно учење младих, партиципација: подразумева права, средства, простор и могућност, а по потреби и подршку да се учествује у доношењу одлука и активностима које доприносе изградњи бољег друштва.

Безбедност у објективном смислу представља одсуство претњи по усвојене вредности, а у субјективном смислу одсуство страха да ће те вредности бити угрожене.

Безбедносна култура је скуп усвојених ставова, знања, вештина и правила из области безбедности, испољених као понашање и процес о потреби, начинима и средствима заштите личних, друштвених и међународних вредности од свеколиког угрожавања.

Вештина: способност успешно обављања неке активности.

Волонтерски рад: облик организованог, свесног добровољног рада без накнаде, са циљем пружања помоћи другима зарад њихове добробити или добробити целог друштва

Целоживотно учење: процес учења који се одвија током целог живота особе ради личног развоја, стицања нових знања и компетенција, ефикаснијег прилагођавања новим животним околностима, новим технологијама, сазнањима и достигнућима људског друштва. Укључује све облике учења, а не само формално учење у образовним институцијама

Друштвено одговорно пословање: савремени концепт управљања компанијом који има за циљ успостављање квалитетнијег животног стандарда запослених, потрошача и осталих чланова локалне заједнице без нарушавања профитабилности компаније

Ефективност образовног система: степен успешности образовања изражен мером резултата, у терминима постигнутих излазних компетенција ученика и улагања у систем образовања.

Емисија - испуштање загађујућих материја или енергије из индивидуалних и/или дифузних извора у животну средину и њене медијуме

Животна средина јесте скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно простор и услове за живот

Злочин из мржње

А) Било који криминални преступ, укључујући преступе према особама или имовини, где су жртва, имовина или мета напада одабране због њихове стварне или привидне везе, повезаности, придружења или чланства групе како је дефинисана под Б.

Б) Група може бити заснована према карактеристикама које су заједничке члановима те групе, као што су стварна или привидна расна припадност, национално или етничко порекло, језик, боја коже, религиозна припадност, пол, године, менталне или физичке сметње, сексуална оријентација и слично.

Знање: скуп организованих информација које поседује неки појединац, разумевање информација, појмова и односа и коришћење информација

Европски оквир квалификација: представља један од главних стубова европског простора високог образовања. Подразумева да је свака квалификација описана уз помоћ исхода учења, изражена преко компетенција, нивоа, профила, оптерећења и бодова. Помаже разумевању и међусобном упоређивању националних квалификација.

Инвалидитет: инвалидност проистиче из међудејства особа са оштећењима са баријерама у окружењу и баријерама које се одражавају у ставовима заједнице, а отежавају пуно и

ефективно учешће особа са инвалидитетом у друштву на основу једнакости са осталим члановима.

Индикатори квалитета образовања: јасно дефинисани показатељи који омогућавају процене о кључним аспектима образовног система. Индикатори који се најчешће користе односе се на обухват, осипање из система, школска постигнућа ученика.

Иницијално образовање: обухвата све програме образовања који се дешавају пре уласка у свет рада, односно првог запошљавања.

Информатичка писменост: способност коришћења рачунара за професионалне потребе и у свакодневном животу.

Каријерно вођење: Низ активности које оспособљавају појединце било ког узраста, у било ком тренутку њиховог живота, да идентификују сопствене способности, компетенције и интересе, да донесу одлуке које се тичу њиховог образовања, оспособљавања и професије и да управљају токовима својих живота у области учења, рада и других области у којима могу да стекну и примене способности и компетенције (*Резолуција о доживотном учењу Савета министара ЕУ, мај 2004*).

Каријерно вођење и саветовање: Организован систем друштвене и стручне делатности на пружању континуиране помоћи појединцу током његовог целокупног каријерног развоја, у слободном избору усмерења и опредељења, у образовању и професионалној активности, са циљем постизања професионалног квалитета, у складу са личним особинама и потребама тржишта рада за појединим занимањима (*Стратегија каријерног вођења и саветовања/предлог*, Београдска отворена школа, Београд, децембар 2007).

Квалификација: Званична потврда стечених компетенција, на основу успешног завршеног програма. Потврду издаје за то надлежна/овлашћена институција

Ко-менаџмент: заједничко управљање процесима и одлукама је посебан вид активног учешћа младих који младим људима омогућава равноправно позицију у односу на своје старије партнере у раду на заједничким циљевима.

Компетенција: функционално интегрисана знања и вештине које могу да се употребе у новим ситуацијама и различитим контекстима. Компетенције укључују различите способности практичне примене знања, когнитивних и мануалних вештина, ставове и вредности и димензију мотивације.

Континуирано образовање и обука: односи се на програме и процесе образовања који се дешавају после обавезног образовања, односно за неке категорије после иницијалног образовања и обуке или после уласка у свет рада у циљу унапређивања знања, вештина, компетенција, стицања нових компетенција, даљег личног и професионалног развоја

Културне вредности: тип културе који је пожељан са становишта друштва и друштвеног развоја. Развој културних вредности подржава се креирањем разноврсне културне понуде, на локалном као и на централном нивоу, диверсификацијом укуса и оснаживањем критичке селекције.

Национални оквир квалификација: јединствен опис главних квалификација у систему образовања земље. Под појмом „главна квалификација“ подразумева се општа квалификација на датом нивоу без обзира на област за коју је квалификација стечена. Оквир квалификација омогућава једноставно упоређивање различитих квалификација које постоје у систему, хоризонталну и вертикалну проходност кроз образовни систем, препознавање стечених знања и вештина, и транспарентност система образовања како за појединце, тако и за послодавце, представнике тржишта рада и установе образовног система

Неформално образовање се односи на све програме и активности образовања и учења изван школског система. Реч је о организованим, планираним и ситематизованим програмима који се не завршавају са друштвеном верификацијом стечених знања и постигнућа у смислу процена наученог, оцена и диплома

Образовни исходи: јасни и мерљиви показатељи резултата учења које је ученик остварио, а који показују шта ученик зна и шта може да уради након неког периода учења.

Образовни стандарди: јасно одређују што ученик мора да зна, разуме и уме да уради на крају одређеног циклуса учења у процесу образовања.

Одрживи развој: складан однос екологије и привреде, како би се природно богатство наше планете сачувало за будуће нараштаје; тежња да се створи бољи свет балансирајући социјалне, економске и факторе заштите животне средине.

Опште компетенције: знања, вештине и способности које би појединац требао да поседује на одређеном нивоу образовања, без обзира на струку или научну област којом се бави

Осетљиве групе младих: односи се на све категорије младих који су осујећени или онемогућени да остварују своја права (нпр. особе са инвалидитетом, Роми, сиромашни млади и тд.).

Особе са инвалидитетом: особе са урођеном или стеченом физичком, сензорном, интелектуалном или емоционалном онеспособљеношћу, које услед друштвених или других препрека немају могућности, или имају смањене могућности, да се укључе у активности друштва на истом нивоу са другима, без обзира на то да ли могу да остварују поменуте активности уз употребу техничких помагала или уз службе подршке.

Пасивне мере на тржишту рада: облик финансијске и друге помоћи незапосленом лицу које је пријављено на евиденцију Националне службе за запошљавање, а које је према закону стекло право на помоћ.

PISA (Program for International Student Assessment): програм међународне евалуације образовних постигнућа ученика на завршетку периода општег образовања чији је основни циљ процена различитих аспеката припремљености ученика за изазове наставка школовања и сналажења у свакодневним животним ситуацијама. Процењују се постигнућа ученика у четири области: математика, природне науке, разумевање прочитаног и решавање проблема.

Сектор безбедности обухвата све државне и недржавне органе, установе и организације које имају формална овлашћења да употребљавају средства силе и принуде и пружају сигурност држави и грађанима.

Реформа сектора безбедности је скуп политика и поступака који теже ефикаснијем и ефектнијем пружању људске и државне безбедности у оквирима демократске владавине.

Стопа активности: удео радно активног становништва старости од 15 до 64 године у укупном становништву исте старосне доби радно активног становништва.

Стопа запослености: удео запослених старости од 15 до 64 године у укупном становништву исте старосне доби.

Стопа неактивности : удео неактивног становништва старости од 15 до 64 године у укупном становништву исте старосне доби.

Стопа незапослености: удео незапослених старости од 15 до 64 године у активном становништву исте старосне доби.

TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study): међународно испитивање која спроводи „International Association for the Evaluation of Educational Achievement” у четворогодишњим циклусима (1995., 1999., 2003., 2007.). Резултати TIMSSа дају податке о успешности ученика на крају четвртог и осмог разреда из математике и природних наука у поређењу са ученицима из других земаља.

Тропосферски озон: озон који се налази у тропосфери и игра значајну улогу у урбаном смогу и ефекту стаклене баште

Умење: способности ефикасног коришћења знања у контексту

Формално образовање: образовање које се дешава у школском систему од основне школе до постдипломских студија на универзитету, на основу одобрених програма образовања који воде до дипломе (сертификата), односно националних признања о стеченим квалификацијама, компетенцијама и нивоима образовања и које се финансира из јавних фондова

Центар за информисање и професионално саветовање: услужни сервис који незапосленима, запосленима који имају потребу за променом посла, ученицима и студентима, помаже при планирању каријере путем информисања о занимањима, могућностима запошљавања и укључивања у програме додатног образовања и обуке, као и саветовања за избор и промену занимања. У Центру се и послодавцима пружа могућност информисања о избору квалитетних кадрова за радну праксу или запослење, као и добијања савета за бирање кадрова.

Цивилна демократска контрола оружаних снага представља контролу државних и недржавних органа који употребљавају средства силе и принуде, како од стране демократски изабраних представника грађана тако и од стране јавности.

АНЕКС III

УЧЕСНИЦИ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

САВЕТОДАВНО ТЕЛО у процесу израде Националне стратегије за младе Републике Србије

1. Снежана Самарџић Марковић, Министар омладине и спорта, председник Саветодавног тела
2. Весна Пиперски Туцаков, Државни секретар Министарства омладине и спорта (председник Радне групе и национални координатор у процесу израде Националне стратегије за младе до 10.01.2008.)
3. Ивана Ковачевић, Помоћник министра за омладину (председник Радне групе и национални координатор у процесу израде Националне стратегије за младе од 11.01.2008.)
4. Сузана Шулејић, Секретар Министарства омладине и спорта
5. Зора Крњаић, Саветник министра омладине и спорта, координатор Радне тематске групе
6. Александра Смиљанић, Министар за телекомуникације и информатичко друштво
7. Зоран Лончар, Министар просвете
8. Јасна Матић, Државни секретар Министарства економије и регионалног развоја
9. Зоран С. Поповић, Амбасадор, помоћник министра, Министарство спољних послова
10. Дејан Цветковић, Директор Microsoft за Србију
11. Јудита Рајхенберг, Представник УНИЦЕФ за Србију и Хрватску, представник Саветодавног одбора међународних организација и донатора
12. Ненад Малетин, локална самоуправа Панчево, представник Саветодавног одбора локалних власти
13. Бојан Бркић, РТС, Представника Саветодавног одбора медија
14. Никола Пуцаревић, Студентска уније Србије, представник Саветодавног одбора омладинских удружења грађана
15. Озрен Симјановски, Лига социјалдемократа Војводине, представник Саветодавног одбора подмладака политичких партија
16. Ана Фиртел Влајић, Савет страних инвеститора, представник Саветодавног одбора пословног сектора
17. Соња Лихт, Београдски фонд за политичку изузетност
18. Миљенко Дерета, Грађанске иницијативе
19. Модест Дулић, АП Војводина, Покрајински секретаријат за спорт и омладину
20. Гордана Рајков, Народни посланик, Центар за самостални живот инвалида
21. Michael T. Harvey, Mission Director, USAID (од 13.02.2008.)

РАДНА ГРУПА ЗА ИЗРАДУ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

1. Весна Пиперски Туцаков, Министарство омладине и спорта (Председник до 24.01.2008.)
2. Ивана Ковачевић, Министарство омладине и спорта (Председник од 24.01.2008.)
3. Татјана Гарчевић, Министарство за дијаспору
4. Оливера Поповић, Министарство просвете
5. Зоран Шћекић, Министарство одбране
6. Снежана Лакићевић Стојачић, Министарство рада и социјалне политике
7. Татјана Рајовић, Министарство здравља
8. Татјана Јанковић, Министарство за инфраструктуру
9. Марија Гаћеша, Министарство културе
10. Драгица Тривић, Министарство науке
11. Оливера Станојковић, Министарство за државну управу и локалну самоуправу
12. Јелица Јанковић, Министарство финансија
13. Радмила Букумирић Катић, Министарство економије и регионалног развоја
14. Оливера Зечевић, Министарство унутрашњих послова
15. Александар Грдинић, Министарство рада и социјалне политике
16. Ана Филиповић, секретар Радне групе

САВЕТОДАВНИ ОДБОРИ

Саветодавни одбор омладинских удружења

1. Никола Пуцаревић, Студентска унија Србије
2. Јелена Манић, Београдска отворена школа
3. Ненад Белчевић, Центар за ненасилни отпор
4. Милан Стефановић (Милан Петровић), Удружења грађана "Протекта"
5. Владица Пејић, УЗО "Президент"
6. Љупка Михајловска (Срђан Мршевић), Удружење студената с хендикепом
7. Игор Доловић, Центар за промоцију активизма младих
8. Александар Губаш, Клуб ОПА
9. Марина Милојевић, Ромски информативни центар
10. Маја Игњачевић, Грађанске иницијативе
11. Данијела Маљевић (Мима Блашковић), Центар модерних вештина

Саветодавни одбор подмладака политичких странака

1. Арпад Фремонд, Савез војвођанских Мађара
2. Џемил Диванефендић, Санџачка демократска партија
3. Сеад Рамичевић (Јасмина Рамовић), Бошњачка демократска странка Санџака
4. Јована Фа (Лепосава Терзић), Г17 плус
5. Озрен Симјановски, Лига социјалдемократа Војводине
6. Миа Магазин, Демократска странка Србије
7. Мина Лазаревић (Ивана Јерков), Демократска странка

Саветодавни одбор медија

1. Саша Мирковић, РТВ Б92
2. Сања Драгићевић, Радио телевизија Србије
3. Владимир Вељковић, ТВ Пирот
4. Анкица Маринковић, Политика
5. Миодаг Зарковић, Лола
6. Смиљана Милинков, Радио 021

Саветодавни одбор пословног сектора

1. Ана Фиртел Влајић, Савет страних инвеститора
2. Мина Вукојчић (Ана Којић), УГС "Независност"
3. Миланка Самуровић, Савез незапослених Београда
4. Наташа Цупаћ, Унија послодаваца Србије
5. Драгомир Петковић (Петар Стевановић), Асоцијација самосталних и независних синдиката
6. Јелена Грудић, Туристичка организација Србије
7. Дејан Тонић, Група "Гласови младих" Светске банке
8. Александар Марковић, Савез самосталних синдиката Србије

Саветодани одбор локалних власти

1. Радмила Јанићијевић, Локална самоуправа Крагујевац
2. Тања Глишић, Локална самоуправа Лозница
3. Ненад Малетин (Уна Бакалов), Локална самоуправа Панчево
4. Драгана Повреновић (Ивана Вујић), Локална самоуправа Палилула
5. Немања Ранковић, Локална самоуправа Нови Београд
6. Андреа Лошонц, Локална самоуправа Суботица
7. Саша Делчев (Александар Игов), Локална самоуправа Димитровград
8. Александра Раонић, Локална самоуправа Бајина Башта
9. Бранислав Јонаш, Локална самоуправа Лесковац

Саветодавни одбор међународних организација и донатора

1. Нађа Ћук (Моника Лајхнер), Савет Европе
2. Кристина Дејвис (Марија Рудић), ОЕБС
3. Марија Радовановић (Станислава Видовић), ГТЗ
4. Марина Старчевић, Кер интернешнал
5. Александра Весић (Тања Бјелановић), Балкански фонд за локалне иницијативе
6. Јован Протић (Бојана Балон), УНДП
7. Марија Луиза Форнара (Јелена Зајегановић-Јаковљевић), УНИЦЕФ
8. Гордана Делић, Балкански фонд за демократију
9. Енрике Рог (Сандра Станић), Институт за одрживе заједнице
10. Срђан Свирчев, Канадска међународна организација за развој
11. Асја Иванчева (Сања Николин), УСАИД

РАДНА ТЕМАТСКА ГРУПА ЗА ИЗРАДУ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

КОРДИНАТОРИ ТЕМАТСКИХ ГРУПА

1. Зора Крњаић, координатор Радне тематске групе
2. Весна Бјеговић Микановић, координатор тематске групе за здравље младих
3. Филип Ејдус, координатор тематске групе за безбедност младих
4. Драгица Павловић Бабић, координатор тематске групе за слободно време младих
5. Нада Половина, координатор тематске групе за образовање младих до 09.02.2008.
6. Јасмина Коџопељић, координатор тематске групе за образовање младих од 09.02.2008.
7. Косовка Огњеновић, координатор тематске групе за запошљавање младих
8. Мирослав Бркић, координатор тематске групе за социјалну заштиту младих
9. Драгана Вујановић, координатор тематске групе за заштиту животне средње и одрживи развој
10. Александар Јовановић, координатор тематске групе за активно учешће младих
11. Александар Тошић, секретар Радне тематске групе

Саветници за анализу статистичких података

1. Татјана Мутовцић, Институт за јавно здравље Републике Србије „Др Милан Јовановић Батут“
2. Експерти Републичког завода за статистику

Консултанти у процесу хармонизације текста стратегије

1. Видосава Граховац (до 31.12.2007)
2. Искра Максимовић (од 01.03.2008.)

Консултант за правна питања

1. Живка Ђурић

ТЕМАТСКЕ ГРУПЕ

Тематску групу **Здравље** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Весна Бјеговић Микановић, Координатор тематске групе, Медицински факултет, школа јавног здравља
2. Мирјана Богуновић, Институт за јавно здравље Републике Србије „ Др Милан Јовановић Батут“
3. Нина Бркић, Y-Peer, ЕХО Центар Црвена линија, Нови Сад
4. Весна Брзев Ђурчић, Клиника за психијатрију КБЦ „ Др Драгиша Мишовић-Дедиње“
5. Александар Драшковић, ВМА
6. Небојша Ђурасовић, Канадски програм, „Здравље младих на Балкану“, представник младих
7. Виолета Ергић, УНОДЦ, UN Office on Drug and Crime
8. Јелена Зајегановић Јаковљевић, УНИЦЕФ
9. Драган Илић, Завод за заштиту здравља студената Београд
10. Милош Илић, Y-Peer
11. Слађана Јовић, Институт за јавно здравље Републике Србије „ Др Милан Јовановић Батут“
12. Драгана Лозановић, Институт за здравствену заштиту мајке и детета Србије „др Вукан Чупић“
13. Петар Настасић, Институт за ментално здравље Београд
14. Гордана Рајин, Институт за здравствену заштиту мајке и детета Србије „ Др Вукан Чупић“
15. Татјана Рајовић, Министарство здравља Републике Србије
16. Марија Раковић, УНФПА
17. Љиљна Соколов Јовановић, Завод за јавно здравље Београд
18. Александар Тошић
19. Мирјана Арсић, Министарство омладине и спорта
20. Викторија Цуцић, ЈАЗАС
21. Споменка Ћирић Јанковић, Локална самоуправа Нови Београд
22. Војислав Ђурчић, клиника за психијатрију КБЦ „ Др Драгиша Мишовић-Дедиње“

Тематску групу **Безбедност** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Филип Ејдус, Координатор тематске групе, Центар за цивилно-војне односе (ЦЦВО)
2. Јелена Унијат, секретар групе, ЦЦВО
3. Оливера Зечевић, Министарство унутрашњих послова
4. Дејан Стевановић, Министарство унутрашњих послова
5. Бојана Балон, UNDP
6. Соња Стојановић, ЦЦВО
7. Мирослав Хаџић, Факултет политичких наука, Универзитет у Београду
8. Александар Тошић, Министарство омладине и спорта
9. Светислав Пауновић, UN HAVITAT
10. Урош Мирчевић, Факултет безбедности Универзитет у Београду
11. Срђан Глигоријевић, ISAC фонд
12. Светлана Станаревић, Факултет безбедности Универзитет у Београду
13. Петар Милићевић, EBCO Balkan
14. Војин Милојевић, Кендо савез Србије
15. Јована Шкроњуг, ИОМ
14. Мариновић Тијана, UNICEF
15. Јелена Јеличић, Атлантски савет Србије
16. Радомир Јевтић, Васпитно поправни дом Крушевац
17. Ивана Радовић, АСТРА
18. Милош Васиљевић, Атлантски савет Србије

Тематску групу **Образовање** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Нада Половина, Координатор тематске групе до 09.02.2008, Институт за педагошка истраживања
2. Јасмина Коцопељић, координатор тематске групе за образовање младих од 09.02.2008, Филозофски факултет Универзитет у Новом Саду
3. Звездана Ђурић, Завод за унапређивање образовања и васпитања
4. Драгица Тривић, Министарство науке
5. Дејан Станковић, Институт за педагошка истраживања
6. Оливера Поповић, Министарство просвете
7. Ивана Луковић, Институт за педагошка истраживања
8. Тања Павлов, УГ Група 484
9. Тања Игњатовић, УГ Аутономни женски центар
10. Биљана Делић, УГ FICE Србија
11. Дарко Марковић, УГ „Хајде да“
12. Милка Дамјановић, UNDP
13. Светлана Маројевић, UNICEF
14. Corbenese Valli, ILO
15. Снежана Клашња, Министарство омладине и спорта (од 9. фебруара 2008.)

Тематску групу **Запошљавање** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Косовка Огњеновић, Координатор тематске групе, Институт за економска и социјална истраживања
2. Радмила Букумирић-Катић, Министарство економије и регионалног развоја
3. Љиљана Цувер, UNDP Пројекат „Отпремнином до посла“
4. Драган Ђукић, Национална служба за запошљавање
5. Јасмина Кијевчанин, Тим Потпредседника Владе за имплементацију Стратегије за смањење сиромаштва
6. Јелица Јанковић, Министарство финансија
7. Ивана Копривица, УГ „Грађанске иницијативе“
8. Милка Дамјановић, UNDP
9. Милош Тркуља, Microsoft Co
10. Александар Грдинић и Јесенка Чворо, Министарство рада и социјалне политике
11. Valli Corbanese, Међународна организација рада

Тематску групу **Социјална заштита младих** у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Мирослав Бркић, Координатор тематске групе, Факултет Политичких наука
2. Александар Грдинић, Министарство рада и социјалне политике
3. Ђорђе Мојовић, UN-НАВИТАТ
4. Драган Вукевић, Министарство рада и социјалне политике
5. Живорад Гајић, Републички завод за социјалну заштиту
6. Милан Самарџија, Центар за социјални рад Стари град
7. Александра Ћалошевић, UNDP
8. Михаела Јанша, UNDP
9. Душица Вујачић Ричер, UNICEF
10. Ива Бранковић, Савет за права детета
11. Александар Тошић

Тематску групу **Активно учешће младих** у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Александар Јовановић, Координатор тематске групе, Савет Европе, Директорат за омладину и спорт
2. Данијела Јовић,
3. Север Цигурски
4. Александар Богдановић, Центар за развој инклузивног друштва
5. Милица Бојић, Унија средњошколаца Србије
6. Марко Граховац, У реер, Beosupport
7. Александар Губаш, Центар за права детета, Клуб ОПА
8. Александар Јанковић, Канцеларија за младе општине Нови Београд
9. Меланија Колошњаи-Ненин, УГ Укрстање, Нови Сад
10. Сузана Крстић, Група "Хајде да..."
11. Давор Марковић, Ромска иницијатива младих "Gypsy soul", Бор
12. Тања Азањац, Грађанске иницијативе, Програм за младе
13. Тијана Морача, Грађанске иницијативе, Програм за младе
14. Драгослав Стевовић, Едукативни центар, Крушевац
15. Биљана Симоновић, BalkanIDEA, Нови Сад
16. Катлин Брашић, The United Nations Development Programme, UNDP
17. Александра Митровић, Министарство омладине и спорта
18. Снежана Станковић, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, АП Војводина
19. Јелена Зајегановић-Јаковљевић, The United Nations Children's Fund, UNICEF
20. Јелена Здравковић, United Nations Development Fund for Women, UNIFEM

Тематску групу **Слободно време младих** у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Драгица Павловић Бабић, Координатор тематске групе, Филозофски факултет Београд, Институт за психологију
2. Оливера Поповић, Министарство просвете
3. Марија Гаћеша, Министарство културе
4. Тамара Николић, Министарство омладине и спорта
5. Александар Ленц, Министарство омладине и спорта
6. Зорица Бојичић, Локална самоуправа Ваљево
7. Марија Зотовић, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, одељење за психологију

Тематску групу **Заштита животне средине** младих у изради Националне стратегије за младе чинили су:

1. Драгана Вујановић, Координатор тематске групе, Фармацеутски факултет Универзитета у Београду
2. Милка Гвозденовић, УГ Млади истраживачи
3. Зоран Чворовић, Факултет за безбедност Универзитета у Београду
4. Марина Илић, Институт за физичку хемију
5. Предраг Јакшић, Природно математички факултет Универзитета у Нишу, Биолошки смер
6. Стеван Петровић, УГ Зелена омладина Србије
7. Елизабет Пауновић, Министарство здравља, помоћник министра за односе са иностранством
8. Татјана Јанковић,
9. Весна Јосић, Секретаријат за заштиту животне средине Града Београда
10. Радомир Мијић, Секретаријат за заштиту животне средине Града Београда

УДРУЖЕЊА ГРАЂАНА РЕСУРС ЦЕНТРИ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ

1. Центар за друштвено економски развој - Јагодина
2. Центар грађана Агора – Вршац
3. Центар за дечија права – Краљево
4. Центар за развој цивилног друштва – Зрењанин
5. Центар за развој парламентарне дебате – Београд
6. УГ Друштво истраживача „Валдимир Мандић Манда“ – Ваљево
7. УГ Друштво за развој креативности – Алексинац
8. УГ Европски покрет у Србији – Локално веће – Ниш
9. Грађанска мрежа – Ковин
10. Хуманитарно удружење Пријатељи – Сремска Митровица
11. Народни Парламент – Лесковац
12. УГ Нова Визија – Пријепоље
13. Омладина ЈАЗАС-а Југозападне Србије – Ужице
14. Омладина ЈАЗАС-а – Зајечар
15. Омладина ЈАЗАС-а – Нови Сад
16. ПААД центар за социокултуролошке изузетности - Нови Бечеј
17. Центар за биопсихосоцијалне студије –ПАНАЦЕА – Београд
18. УГ Школа мира – Крагујевац
19. Сомборски омладински БУМ – Сомбор
20. УГ Светионик – Лозница
21. УГ Иницијативе –
22. УГ Танго – Крагујевац
23. УГ Дуга – Ада
24. УГ Здраво да сте – Београд
25. УГ Грађанска читаоница Либерграф – Ужице
26. УГ Грађанска читаоница Пирко – Пирот
27. Центар за мир, сигурност и толеранцију АБЦ – Врање
28. Топлички центар за демократију и људска права - Прокупље
29. Асоцијација за развој духа и интелекта АРДИ – Београд
30. Асоцијација за развој Општине Врбас - Врбас

ЈЕДИНИЦЕ ЗА ПОДРШКУ И ПРАЋЕЊЕ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ:

1. УГ Ресурс центар Лесковац – Лесковац
2. УГ Едукациони центар Лесковац – Лесковац
3. УГ Ужички центар за људска права и демократију – Ужице
4. УГ Група 484 – Београд
5. УГ Добротворно друштво Панонија – Нови Сад
6. УГ Форум цивилне акције Форца – Пожега
7. УГ Снага пријатељства Амита – Београд
8. УГ Логос – Смедеревска Паланка
9. УГ Зајечарска иницијатива – Зајечар
10. УГ Осмех – Врбас, Нови Сад

ЦЕНТРАЛНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ПРОЦЕСУ ИЗРАДЕ НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА МЛАДЕ:

1. УГ за едукацију локалних Удружења грађана- ресурсних центара – Грађанске иницијативе
2. УГ за формирање, координацију и праћење рада Саветодавних одбора – Београдски фонд за политичку изузетност
3. УГ за административно техничке послове у оквиру Тима за подршку – ЛИНК 011
4. УГ за израду плана комуникације и промоцију омладинске политике- Медија реформ центар Ниш
5. УГ за израду плана комуникације и промоцију омладинске политике - Машталиште
6. УГ за израду плана комуникације и промоцију омладинске политике – СМАРТ колектив
7. УГ за подршку реализације конкурса за јачање капацитета удружења младих – Млада Србија

Посебно се захваљујемо нашим међународним партнерима на пруженој техничкој подршци у изради Националне стратегије за младе, и то агенцијама Уједињених нација, Немачкој агенцији за техничку сарадњу (ГТЗ) и Организацији за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС).